

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Marie Krejcarová

Využití vesnice Lipová a jejího okolí pro předškolní vzdělávání se
zaměřením na poznávání přírody

Olomouc 2015

vedoucí práce: PhDr. Jitka Petrová, Ph. D.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a že jsem použila jen uvedené informační zdroje.

V Hrochově dne :

.....
Bc. Marie Krejcarová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji PhDr. Jitce Petrové, Ph. D. za odborné vedení mé diplomové práce, poskytování cenných rad a velmi vstřícný přístup.

Obsah

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Předškolní vzdělávání na počátku 21. století v České republice a poznávání přírody ..	10
1.1 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice.....	11
1.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a poznávání přírody	12
1.2.1 Vzdělávací oblasti a poznávání přírody	14
1.2.2 Očekávané výstupy související s poznáváním přírody	16
1.3 Psychologická východiska pro poznávání přírody v předškolním věku.....	17
2 Uskutečňování poznávání přírody v předškolním vzdělávání	19
2.1 Vytváření vztahu k přírodě	20
2.2 Organizační formy výuky	21
2.3 Výukové metody a jejich klasifikace.....	26
2.4 Výchovné metody a jejich klasifikace	27
2.5 Výukové metody využívané v předškolním vzdělávání k seznamování se s přírodou	28
2.6 Didaktické prostředky v procesu výuky	30
2.7 Rizika a nejčastější překážky při seznamování dětí s přírodou	33
3 Vesnice Lipová a její okolí	35
3.1 Historie vesnice Lipová	37
3.1.1 Tradice lidové umělecké výroby v Lipové.....	39
3.1.2 Nářečí v Lipové.....	41
3.2 Geomorfologické, geologické a klimatické podmínky vesnice Lipová	41
3.3 Přírodní podmínky vesnice Lipová.....	43
3.3.1 Vodstvo vesnice Lipová.....	43
3.3.2 Flóra vesnice Lipová	45
3.3.3 Fauna vesnice Lipová.....	46
3.4 Hospodářské podmínky vesnice Lipová	47
3.4.1 Průmyslová výroba.....	47
3.4.2 Zemědělská výroba	48
3.4.3 Lesní hospodářství	49
3.5 Kultura a školství vesnice Lipová.....	49
3.5.1 Významní rodáci vesnice Lipová.....	49
3.5.2 Kulturní a historické památky vesnice Lipová.....	50
3.5.3 Keltské oppidum	52
3.5.4 Školství v Lipové	53

3.6 Přírodní památky vesnice Lipová	56
3.6.1 Památné buky	56
3.6.2 Přírodní rezervace Lipovské upolínové louky	56
3.6.3 Přírodní rezervace Bučina u Suché louky	58
3.7 Ochrana životního prostředí ve vesnici Lipová a v jejím okolí	58
3.7.1 Péče o studánky	59
II. PRAKTICKÁ ČÁST	62
4 Realizace fenologických vycházek v obci Lipová a jejím okolí	63
4.1 Realizace jarní vycházky-putování se skřítkem Jarníčkem	64
4.1.1 Hra na botaniky	66
4.1.2 Písničky pro naše květiny	66
4.1.3 Bylinné patro jarního lesa	67
4.1.4 Kde se vzaly, tu se vzaly pampelišky v trávníčku	67
4.1.5 Věnečky z pampelišek	68
4.1.6 Hra na pampelišky	68
4.1.7 Vybarvování rostlinami	68
4.1.8 Lipovské upolínové louky – přírodní rezervace	68
4.1.9 Pohybová hra na sedmikrásky	69
4.1.10 Botanické hrátky a tvorba herbáře	69
4.2 Realizace letní vycházky – putování se skřítkem Letníčkem	70
4.2.1 Pozorování hmyzu v přírodě	72
4.2.2 Hmyzí smysly	72
4.2.3 Písničky pro cvrčky a kobylky	72
4.2.4 Jak kobylky a cvrčci zpívají	73
4.2.5 Pohybová hra na včelky	73
4.2.6 U mraveniště	73
4.2.7 Mravenci a jejich role	74
4.2.8 Jazykové hrátky	74
4.2.9 Pohybová hra: „Záchrana kukliček“	74
4.2.10 Domečky pro hmyz	75
4.3 Realizace podzimní vycházky – putování se skřítkem Podzimníčkem	75
4.3.1 Odkud jsou listy	77
4.3.2 Které stromy jsou v okolí naší mateřské školy	77
4.3.3 Najdi dva stejné listy	79
4.3.4 Staň se patronem stromu	79
4.3.5 Starý dub – říkanka s pohybem	79
4.3.6 Poznávání šišek při písničce „Byla jedna šiška“	79
4.3.7 Porovnávání šišek	80
4.3.8 Hod na cíl a do dálky šiškami	80
4.3.9 Šišková bitva	80
4.3.10 Můj strom	81

4.3.11 Lipovský buk – památný strom.....	81
4.4 Realizace zimní vycházky-putování se skřítkem Zimníčkem	81
4.4.1 Přírodovědná výprava do lesa	83
4.4.2 Co do lesa patří a co ne	84
4.4.3 Kdo je to pytlák.....	85
4.4.4 Potrava pro zvířátka v zimě.....	85
4.4.5 Hádanky z lesa	86
4.4.6 Sníh a jeho čistota	86
4.4.7 Pohybová hra na skřítky	87
4.4.8 Kde je veverka.....	88
4.4.9 Lesní zpívání	88
III. EMPIRICKÁ ČÁST	89
5 Metodologie výzkumu.....	90
5.1 Cíl výzkumu.....	90
5.2 Druh výzkumu	90
5.3 Výzkumný vzorek.....	90
5.4 Volba výzkumné metody a způsobu zpracování dat	91
5.5 Stanovení hypotéz.....	92
5.6 Výsledky výzkumu a jejich popis.....	93
5.7 Interpretace výsledků zpracování empirických údajů	93
5.7.1 Výsledky didaktického testu pro jarní vycházku	93
5.7.2 Výsledky didaktického testu pro letní vycházku	97
5.7.3 Výsledky didaktického testu pro podzimní vycházku	101
5.7.4 Výsledky didaktického testu pro zimní vycházku	105
5.7.5 Výsledky didaktického testu jako celku.....	110
5.8 Vyhodnocení výzkumu	113
Závěr	114
Použitá literatura	117
Seznam zkratk.....	121
Seznam tabulek	122
Seznam grafů.....	123
Seznam příloh.....	124
Anotace	

Úvod

Tématem diplomové práce je Využití vesnice Lipová a jejího okolí pro předškolní vzdělávání se zaměřením na poznávání přírody. Vzhledem k tomu, že vesnice Lipová je obklopena lesy, poli a loukami, umožňuje velké možnosti k seznamování dětí s přírodou. Nedílnou součástí vesnice je i rozlehlý chovný rybník. Toto přírodní prostředí tedy lze využívat k vycházkám, které mohou být zaměřeny na poznávání přírody a společnosti.

Děti předškolního věku mají velkou potřebu poznávat samy sebe, své možnosti i okolní svět. Je pro ně přirozené a velmi lákavé zkoumat, experimentovat, užívat si zvláštní smyslové vjemy a hledat hranice svých možností. Stačí jim to umožnit, připravit k tomu vhodné prostředí a učení samo začíná. A kde toto nejvhodnější prostředí hledat? Venku. Velkou výhodou je to, že působení přírody na dítě je přirozeně komplexní. Děti venku snáze využívají hrubou i jemnou motoriku, procvičují se v rovnováze, jsou stimulovány jejich smysly, zároveň je spousta příležitostí k překonávání sebe sama i vzájemné spolupráci. Zároveň při činnostech u dětí obvykle převládá vnitřní motivace, zájem a chuť tvořit, zkoušet, objevovat.

V posledních letech dochází k odcizení člověka přírodě. Děti ve venkovním prostředí tráví méně času a svá dobrodružství prožívají spíše virtuálně, na obrazovce než ve skutečnosti. Více zatěžují oči, svaly méně. Rodina je první instituce, jež by měla dětem umožnit prvotní poznávání přírody. Rodiče však mnohdy nemají čas ani zájem vést své děti k utváření vztahu k přírodě. V předškolním vzdělávání tedy mnohdy dítě získává první ucelené informace o svém nejbližším okolí a také se blíže začíná seznamovat s živou a neživou přírodou. Často je také třeba pomoci dětem, které nejsou na přírodu příliš zvyklé, překonat obavy a zábrany. Když se nám podaří prolomit tyto bariéry, bude nám velkou odměnou vidět úžasnou radost z objevování, zkoumání a učení.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou, praktickou a empirickou část.

První kapitoly teoretické části diplomové práce se věnují začlenění poznávání přírody a společnosti v předškolním vzdělávání. Další kapitoly přibližují možnosti využití vhodných organizačních forem, metod a prostředků při realizaci poznávání přírody a společnosti v předškolním věku. Součástí teoretické části diplomové práce je také obeznámení s vesnicí Lipová a jejím okolím se zaměřením na její přírodní podmínky.

V praktické části diplomové práce jsou uvedeny praktické náměty, aktivity a činnosti pro realizaci čtyř fenologických vycházek s využitím přírodního prostředí vesnice Lipová a jejího okolí v jednotlivých ročních obdobích.

Vycházky jsou metodicky zpracovány tak, aby byly využitelné nejen pro pedagogy mateřských škol v přilehlém okolí, ale aby z nich mohli čerpat i pedagogové z jiných mateřských škol, kde jim to okolní prostředí umožňuje.

V empirické části diplomové práce je zjišťováno, zda vycházky do přírody přispívají k rozvoji kognitivních schopností u dětí předškolního věku.

Hlavním cílem diplomové práce je objasnit význam poznávání přírody a společnosti u dětí předškolního věku, uvést možnosti pro jeho realizaci v podmínkách výchovně – vzdělávacího procesu v mateřské škole za využití vhodných organizačních forem, výukových metod a materiálně didaktických prostředků a na základě kvalitativního výzkumu zjistit, zda vycházky do přírody přispívají k rozvoji kognitivních schopností u dětí předškolního věku.

Dílčí cíle teoretické části diplomové práce: objasnit začlenění poznávání přírody a společnosti v předškolním vzdělávání, uvést možnosti využití různých organizačních forem, metod a prostředků pro práci s dětmi předškolního věku při seznamování s přírodou a seznámit s vesnicí Lipová a jejím okolím se zaměřením na přírodní podmínky pro využití v předškolním vzdělávání.

Dílčí cíle praktické části diplomové práce: vypracovat praktické náměty, aktivity a činnosti pro realizaci čtyř fenologických vycházek na využití přírodního prostředí okolí vesnice Lipová v jednotlivých ročních obdobích.

Dílčí cíle empirické části diplomové práce: vypracovat didaktický test, který bude tvořit 20 pracovních listů a na základě dobrovolné volby dětí vytvořit skupinu dětí, která bude absolvovat navržené fenologické vycházky a skupinu, která vycházky absolvovat nebude. Po jejich absolvování zjistit, zda děti, které vycházky absolvovaly, mají větší rozsah znalostí, než děti, které se vycházek neúčastnily.

V závěru práce je uveden seznam informačních zdrojů, jež byly při vypracovávání diplomové práce použity.

Souhlas rodičů s prezentováním fotografií jejich dětí je na podpisové listině uložené v MŠ Lipová.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Předškolní vzdělávání na počátku 21. století v České republice a poznávání přírody

Současná vzdělávací politika v České republice vychází z přesvědčení, že člověk se musí vzdělávat po celý život a že by měl mít zájem na svém vzdělávání, učení i vědění, které mu umožňuje dokonalejší a bohatší interakci se světem. Za důležitý prvopočátek tohoto procesu je právě považováno předškolní vzdělávání a jako takové dnes nachází významnou podporu státu. V současnosti předškolní vzdělávání není povinné. Představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání organizovaného a řízeného požadavky a pokyny Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Předškolní vzdělávání má pro život dítěte dalekosáhlý význam, protože poznatky psychologů, pedagogů a lékařů jasně dokazují, že většina toho, co dítě prožije v prvních letech života a co z podnětů okolního prostředí přijme, je trvalá a že rané zkušenosti, které dítě získává v rodinném i mimorodinném prostředí, se v jeho životě zhodnotí a najdou své uplatnění. Úkolem předškolního vzdělávání je rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení. Mezi další úkoly předškolního vzdělávání je učit děti žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané a podporovat u dítěte jeho osobní spokojenost a pohodu.

Předškolní věk je pro vytvoření vztahu k přírodě určující. Přímé pozorování přírody a přirozený styk s přírodou v raném věku jsou nenahraditelné. Děti v předškolním věku mají velkou schopnost empatie. Všechny jejich smysly jsou otevřeny tomu, co do nich bude zaseto. Děti jsou vnímavé, citlivé a snadno se nadchnou pro dobrou věc. Nemají ještě zažitě špatné návyky nebo je lze ještě celkem snadno ovlivnit. Děti tak mají velkou šanci vytvořit si správný nekonzumní postoj k přírodě. (Leblová, 2012)

Základní koncepci a politiku předškolního vzdělávání vymezuje Národní program rozvoje vzdělávání České republiky: tzv. „Bílá kniha“.

1.1 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Usnesením vlády České republiky č. 277 ze 7. dubna 1999 vznikl Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Strategický dokument byl vydán v návaznosti na programové prohlášení z července 1998, kdy byly formulovány hlavní cíle vzdělávací politiky. Přijaté cíle vytvořily východisko pro koncepci vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR tak nastavilo hlavní směr vzdělávací politiky v naší zemi. Po zpracování všech potřebných zdrojů byla konečná podoba Bílé knihy projednána a schválena na zasedání vlády České republiky 7. února 2001.

Národní program rozvoje vzdělávání – Bílá kniha představuje systémový projekt, v němž jsou stanoveny záměry, rozvojové programy, směrodatné pro vývoj našeho školství ve střednědobém horizontu. Bílá kniha představuje otevřený dokument, který je průběžně kriticky zkoumán a analyzován, a to v souladu se změnami probíhající ve společnosti. V Bílé knize jsou uvedeny jednotlivé kurikulární změny a doporučení, které se dotýkají všech stupňů vzdělávací soustavy. Důraz se zde klade na rozvoj multikulturní výchovy a evropské integrace, na nutnost zařazování do vzdělávání více praktických činností, ale také se zde klade důraz na rozvoj environmentální výchovy, aby se děti učily chápat vzájemné vztahy živých organismů a přírody. Cíle vzdělávání a výchovy formulované v Bílé knize vyplývají z individuálních i společenských potřeb. Vzdělávání je pojímáno v rovině osobního rozvoje, začleňování do života společnosti, formování občana a jako příprava pro pracovní život. (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001)

V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR a zakotvenými v zákoně o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, se do vzdělávací soustavy zavedl víceúrovňový systém vzdělávacích programů. Nejvyšší úroveň systému představuje státní program vzdělávání, ve kterém jsou obsaženy všechny zásady kurikulární politiky státu a závazné požadavky, v nichž se odrážejí cíle vzdělávání a výchovy. Za obsah státního programu vzdělávání odpovídá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

(Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001)

Rámcové vzdělávací programy tvoří další úroveň systému vzdělávání. Zahrnují požadavky charakteristické pro jednotlivé stupně a obory vzdělávání a vyjadřují závazná pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Národní program rozvoje vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy představují státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů.

Zatímco Národní program rozvoje vzdělávání formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku, Rámcové vzdělávací programy vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy.

(Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001)

Školní úroveň představuje Školní vzdělávací program, který je nejnižším článkem systému. Podle školních vzdělávacích programů se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Školní vzdělávací program si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném Rámcovém vzdělávacím programu.

(Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001).

1.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a poznávání přírody

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání představuje základní výchozí dokument pro předškolní vzdělávání a stanovuje elementární vzdělanostní základ, na který může navazovat základní vzdělávání. Je východiskem pro tvorbu školních vzdělávacích programů a také jejich uskutečňování. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání vymezuje hlavní požadavky, pravidla a podmínky pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tato pravidla se týkají pedagogických činností probíhajících ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení. Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti od 2 do 6 (7) let a doplňuje rodinnou výchovu. Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou.

(Smolíková a kol., 2004)

„Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi: stanovuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů, a to nejprve v úrovni obecné a následně pak v úrovni oblastní.“ (Smolíková a kol., 2004, s. 9)

Smolíková a kol.(2004, s. 10) uvádějí tyto kategorie:

Rámcové cíle – vyjadřující univerzální záměry předškolního vzdělávání

Klíčové kompetence – představují výstupy, resp. obecnější způsobilosti, dosažitelné v předškolním vzdělávání

Dílčí cíle – vyjadřují konkrétní záměry příslušející té které vzdělávací oblasti

Dílčí výstupy – dílčí poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, které dílčím cílům odpovídají

Tyto cílové kategorie spolu vzájemně korespondují a také jsou úzce provázané. V této souvislosti je nezbytné si uvědomit, že záměry a dílčí vzdělávací cíle učitelům říkají, kam má směřovat jejich pedagogické působení. Klíčové kompetence a očekávané výstupy se vztahují k osobnosti dítěte, k tomu, čeho má dítě na konci předškolního věku v rámci svých možností dosáhnout. Osvojení si dovedností pracovat s uvedenými cílovými kategoriemi je základ úspěšného projektování a efektivní edukace.

Pedagogové v předškolních zařízeních by měli sledovat při své práci tyto rámcové cíle:

- **rozdvíjení dítěte, jeho učení a poznávání**-podnítit u dětí zájem o učení a poznání.
- **osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost**-vytvářet povědomí o společnosti a seznamovat s hodnotovou orientací.
- **získání osobní samostatnosti a schopnosti projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí**- rozvíjení vzájemných vztahů mezi dětmi a ve společnosti, ve které žijí.

(Smolíková a kol., 2004)

Klíčové kompetence můžeme vyjádřit jako určité předpokládané schopnosti, vědomosti, dovednosti, postoje a hodnoty, které jsou důležité pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince. Tyto kompetence jsou velice široké a předškolní pedagog by je měl znát a zvládat dovednost si určitou kompetenci konkretizovat do podoby výstupu z konkrétní činnosti a současně si uvědomovat její souvislosti s rozvojem dalších kompetencí. Osvojování kompetencí je proces složitý a dlouhodobý, jež začíná v předškolním vzdělávání a dále se postupně dotváří v dalším průběhu života. Klíčové kompetence stanovují předškolním pedagogům, jakou cestou mají směřovat k výchovným a vzdělávacím záměrům, které odpovídají vzdělávacímu obsahu pro děti předškolního věku. (Smolíková a kol., 2004)

Poznávání přírody a společnosti nabízí možnosti získávat a rozvíjet všechny kompetence dané Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání-kompetence k učení, k řešení problémů, kompetence komunikativní, sociální i personální a kompetence činnostní a občanské. (Leblová, 2012)

1.2.1 Vzdělávací oblasti a poznávání přírody

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání je jmenováno pět vzdělávacích oblastí, a to oblast biologická, psychologická, interpersonální, sociálně kulturní a environmentální. Tyto oblasti jsou nazvány: „Dítě a jeho tělo“, „Dítě a jeho psychika“, „Dítě a ten druhý“, „Dítě a společnost“, „Dítě a svět“. Jednotlivé vzdělávací oblasti by se měly vzájemně prolínat. Jmenované oblasti obsahují dílčí cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy. Dílčí cíle vymezují, co by měl pedagog během předškolního vzdělávání u dítěte podporovat a sledovat. (Smolíková a kol., 2004)

Vzdělávací nabídku definuje Smolíková a kol. (2004, s.15) takto: *„Vzdělávací nabídka jako prostředek vzdělávání představuje ve svém celku soubor praktických i intelektových činností, popřípadě příležitostí, vhodných k naplňování cílů a k dosahování výstupů“*. Očekávané výstupy jsou získávány pomocí vzdělávací nabídky a představují dílčí výstupy vzdělávání, které je možno obecně pokládat na této úrovni vzdělávání za dosažitelné. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání upozorňuje i na rizika, která ohrožují úspěch vzdělávacích záměrů pedagoga. (Smolíková a kol., 2004)

Aktivity, které se vztahují na seznamování s přírodou mohou být realizovány ve všech jmenovaných oblastech, nejvíce pozornosti je jim věnováno ve vzdělávací oblasti „Dítě a svět“.

Vzdělávací oblast – Dítě a jeho tělo

K rozvoji této oblasti je možné využít přírodní prostředí například při překonávání přírodních překážek s pohybovým vyžitím ve volném prostoru. Při pohybu se děti učí uvědomovat si své tělo a jeho fungování. Při vnímání přírody děti využívají všechny smysly, rozeznávají tvary, zvuky, barvy, poznávají jaké to je jít po hmatu, po slepu. Pomocí různých přírodnin jako jsou například zrnka obilí, mák, kamínky, klacíky, kůra, žaludy, kaštiny, ulity se rozvíjejí manipulační dovednosti. Děti se vědomě přizpůsobují podmínkám terénu a počasí, správnému oblékání, uvědomují si co je zdravé a co ne, co je bezpečné a co nikoli. (Leblová, 2012)

Vzdělávací oblast – Dítě a jeho psychika

Tuto oblast představují ještě tři „podoblasti“, a to jazyk a řeč; představivost a fantazie, poznávací schopnosti a funkce, myšlenkové operace; sebepojetí, city a vůle.

Děti při volné hře venku přirozeně komunikují. Při poznávání přírody si rozvíjejí slovní zásobu, popisují smyslové vjemy, pocity a zážitky, popisují své pozorování, formulují otázky. Také se dozvídají nové pojmy a názvy rostlin a živočichů. Estetické vnímání je rozvíjeno pomocí přírodnin, motivů krajiny, rostlin a zvířat, a děti to mohou výtvarně, pohybově nebo hudebně vyjádřit. Přírodniny lze také využít k rozvoji paměti a pozornosti. V této oblasti můžeme využít odbornou literaturu, jako jsou atlasy, encyklopedie, ale také dětskou literaturu. (Leblová, 2012)

Vzdělávací oblast – Dítě a ten druhý

V přírodě lze hrát různé hry, které upevňují vztahy mezi dětmi, ale také jejich vztah k prostředí, ve kterém se pohybují. Děti mohou mít příležitost rozvíjet prosociální vztahy, jako je například neutíkat pomalejším, pozdravit lidi na procházce, pomoci starším lidem, pomoci unaveným dětem a tak dále. Pomocí modelových situací, jako je například házení kameny, šermování s klacíky, zašlápnutí hmyzu, plašení zvěře a podobně budou děti instruovány, jak se chovat ohleduplně. Při hrách s přírodní tematikou se budou učit dodržovat pravidla. (Leblová, 2012)

Vzdělávací oblast – Dítě a společnost

Tato oblast je zaměřena na rozvoj spolupráce a společenského soužití. Děti se mohou setkat s pracovníky Lesů České republiky, s myslivcem, s ochránci přírody a podobně. U dětí je podporováno prosociální chování, povědomí o morálních a mezilidských hodnotách, ale také vytvoření základů aktivního postoje ke světu. Jiné kultury, exotické země a jejich přírodu můžeme dětem přiblížit například pomocí knih s propřírodní tematikou, prohlížením encyklopedií a atlasů, ale také se k nim můžeme dostat přes národní znaky. Motivy přírody můžeme hledat v lidové písni a seznámit se i s ukázkami vážné hudby. (Leblová, 2012)

Vzdělávací oblast – Dítě a svět

Dílčí cíle se v této oblasti nejvíce a přímo dotýkají životního prostředí a ekologického chování. Děti si postupně vytváří kladný vztah k okolí Mateřské školy a k okolí svého bydliště, vztah k louce nebo lesu, kde si chodí hrát. Tak vznikne prostor k besedám o tom, pročpak lidé znečišťují přírodu, pročpak nějaké rostliny a zvířata mizí a co s tím lidé mohou dělat. Děti si během roku uvědomí změny přírody dle ročních období. Budou mít kultivovaný vztah k přírodě a nebudou přírodu zbytečně ničit. Budou mít úctu k životu ve všech jeho formách. (Leblová, 2012)

1.2.2 Očekávané výstupy související s poznáváním přírody

Stávající Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání uvádí tyto očekávané výstupy související s poznáváním přírody.

Na konci předškolního období dítě zpravidla dokáže:

- orientovat se bezpečně ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí;
- uvědomovat si nebezpečí, se kterým se může ve svém okolí setkat, a mít povědomí o tom, jak se prakticky chránit, vědět, jak se nebezpečí vyhnout, kam se v případě potřeby obrátit o pomoc;
- osvojit si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou mu blízké, pro ně smysluplné a přínosné, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné pro další učení a životní praxi;
- mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním i technickém prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností a dostupných praktických ukázek v okolí dítěte;
- vnímat, že svět má svůj řád, že je rozmanitý a pozoruhodný, nekonečně pestrý a různorodý jak svět přírody, tak i svět lidí, mít elementární povědomí o planetě Zemi, vesmíru a podobně;
- všimnout si změn a dění v nejbližším okolí, porozumět, že změny jsou přirozené a samozřejmé, všechno kolem se mění, vyvíjí, pohybuje a proměňuje a že s těmito změnami je třeba v životě počítat;
- přizpůsobovat se běžně proměnlivým okolnostem doma i v MŠ;
- mít povědomí o významu životního prostředí, přírody i společnosti pro člověka;
- uvědomovat si, že způsobem, jakým se dítě i ostatní v jeho okolí chovají, ovlivňují vlastní zdraví i životní prostředí;
- rozlišovat aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat a které je mohou poškozovat, všimnout si nepořádků a škod, upozornit na ně, pomáhat pečovat o okolní životní prostředí, dbát o pořádek a čistotu, nakládat vhodným způsobem s odpady, starat se o rostliny, spoluvytvářet pohodu prostředí, chránit přírodu v okolí, živé tvory a podobně.

(Smolíková a kol., 2004)

V souvislosti se zahraničními trendy a v návaznosti na průběžné výstupy odborníků lze doporučit také další výstupy:

Na konci předškolního období dítě obvykle dokáže:

- pohybovat se ve venkovním prostředí, zvládá pohyb po různých terénech a površích a zabavit se;
 - prožívat z pobytu ve venkovním prostředí radost;
 - uvědomovat si vzácnost a jedinečnost veškerého, nejen lidského života;
 - vcítovat se do potřeb živočichů a soucítit s trpícími organismy;
 - podřizovat vlastní aktivity počasí, ročnímu období a dalším vlivům přírody;
 - projevovat úctu k přírodnímu a kulturnímu bohatství prostřednictvím rozvíjení vztahů ke konkrétním několika vybraným krajinným prvkům v okolí mateřské školy či domova, vztah ke studánce, ke konkrétnímu stromu, k lesu, pasece, starému statku a k přírodě šetrným technologiím;
 - učit se péči o vhodně vybrané zvíře a rostlinu;
 - rozvíjet své znalosti o přírodě;
 - poznat několik modelových druhů organismů;
 - uvědomovat si jednoduché souvislosti mezi organismy a jejich prostředím, například, že ryba na suchu lekne;
 - vyjmenovat několik typických obyvatel české krajiny, lesa, louky, pole, rybníka.
- (Jančaříková, 2010)

1. 3 Psychologická východiska pro poznávání přírody v předškolním věku

Předškolní věk je nesmírně důležitý a determinující pro další vývoj a pro celý další život. Přímé pozorování přírody a přirozený styk s přírodou jsou v tomto věku nenahraditelné. V této době ovlivňuje jednání dítěte intuitivní a neanalytické chování. Děti nemají sklon vnímat přírodu jako mrtvý objekt, ale dávají jí lidské rysy. Pro děti předškolního věku je příznačný egocentrismus. Dítě zajímá co je teď a tady. Proto bychom měli vycházet ze současnosti a důvěrné znalosti, která je založená na vnímání všemi smysly. U dětí bychom měli vzbuzovat smysl pro reálné dobrodružství. Je třeba učit děti vztahu k reálným věcem a nechat je citově prožívat skutečné příběhy. Děti potřebují příležitost k samostatnému experimentování a také dostatek času probádat to, co je právě zaujalo. S využitím převažujícího způsobu učení nápodobou nabízíme dětem správné modely chování.

(Leblová, 2012)

V posledních letech dochází k odcizení člověka přírodě. Děti ve venkovním prostředí tráví méně času a svá dobrodružství prožívají spíše virtuálně. Již dnes jsou ale zřejmě negativní následky změny životního stylu na duševní i tělesné zdraví dítěte. Zhoršuje se jemná i hrubá motorika dětí, menší vytrvalost a odolnost organismu, roste počet logopedických vad, narůstá agresivita a další změny v chování dětí. Ekopsychologové poukazují na fakt, že nedostatek drobných kontaktů s přírodou je důsledkem větších nebo menších psychosociálních problémů od neuróz až po závažné poruchy osobnosti. Bohužel děti si potřebu pohybu a pobytu venku neuvědomují, protože jejich nervová soustava není vybavena vhodnou signální soustavou. Během vývoje člověka to totiž nebylo nutné, protože lidé se v přírodě pohybovali přirozeně a nebylo tudíž třeba, aby si tělo o pohyb v přírodě říkalo. (Jančaříková, 2010)

Magdalena Wagner (2011) poukazuje na nutnost ochrany přírody a učinění kroků ke zlepšení stavu životního prostředí.

Učitelky mateřských škol mohou tedy u dětí položit základy správných postojů, hodnot a cílů, na kterých se pak bude stavět v dalším průběhu vývoje dítěte. Mohou v dětech podnítit touhu poznávat okolní svět a rozvíjet ji v hluboký a trvalý vztah k přírodě. Učitelky mají možnost dětem otevřít oči, rozšířit obzor, nabídnout alternativu konzumního způsobu života, pomoci jim „přijít přírodě na chuť“. Mohou pomáhat dětem zažívat krásu a tajemství přírody, učit je přírodu milovat, mít k ní úctu a chránit ji.

2 Uskutečňování poznávání přírody v předškolním vzdělávání

V mateřské škole pojem příroda a ekologie chápeme jako získávání základních poznatků a vědomostí o vztazích a souvislostech v životním prostředí. Pedagogové se snaží o to, aby děti poznaly a pochopily, co je živá a neživá příroda a vzájemné vztahy mezi nimi. Prostřednictvím praktických činností prováděných v mateřské škole pomáhají dětem poznat přírodu, její působení na nás a naše působení na ni. Učí je postupně chápat, co a jak může člověk sám ovlivňovat a jak se ke všemu živému i neživému správně chovat. Seznamují děti s přírodou - s lidmi, stromy, zvířaty, základními životními podmínkami v jejich nejbližším prostředí na základě prožitků a praktických činností. Pedagogové by se měli snažit seznamovat děti s přírodou především v přírodním prostředí – v lese, na louce, zahradě, u vody a podobně. Aktivity a činnosti by měli organizovat a provádět nejlépe venku nebo na školní zahradě. Proto je velmi důležité, aby učitelka měla sama zájem o přírodu a okolní dění.

V této souvislosti Opravilová (1980, s. 18) uvádí: *„Při záměrném a plánovitém působení na dítě, jehož cílem je vytvoření hlubšího, reflektovaného vztahu k přírodě, který má být předstupněm celoživotního vztahu k přírodní kráse a hodnotám, je úloha učitelky mateřské školy velmi náročná a složitá. Musí si uvědomovat psychické zvláštnosti tohoto období a přizpůsobit jim formy své práce.“*

Předškolní období je nazývané obdobím vtisku, a pokud se děti naučí v tomto věku vnímat a respektovat přírodu, ponesou si toto vědomí s sebou i do budoucího života. Cílem vzdělávacích činností v mateřské škole není vychovat z dětí budoucí přírodovědce, ale naučit je vnímat přírodu, chápat její význam a důležitost a umět se k ní chovat ohleduplně. Je velmi důležité, aby výchova k ochraně životního prostředí prostupovala celým výchovným procesem.

Pedagogové své podněty připravují výběrem vhodné motivace, organizačních forem, metod, ale také didaktických prostředků při jejich realizaci. S pomocí správně zvolených výše uvedených faktorů vzniká uvážený proces, který utváří u dětí emocionálně bohatý vztah k přírodě.

2.1 Vytváření vztahu k přírodě

Z přírody jsme vyšli, jsme její součástí, i když si to možná každý z nás neuvědomuje. Američan Joseph Cornell, proslulý přírodovědec a pedagog, uvádí, že děti se učí mnohem efektivněji, je-li atmosféra učení naplněna radostí a je-li jim umožněno, aby se do předmětu učení zcela ponořili. Jeho koncepce tzv. plynulého učení zahrnuje čtyři na sebe navazující kroky: 1. probuzení nadšení, 2. zaměření pozornosti, 3. přímý prožitek a 4. sdílení inspirace s ostatními. (Cornell, 1989)

Bez nadšení by smysluplný prožitek z přírody nebyl možný. Důležitý je pokojný a intenzivní zájem a bdělost. Učení je podmíněno záměrnou pozorností. Nadšení samo o sobě nestačí. Tudiž je třeba přenést děti od nadšení k tichému soustředění. Když postupně zaměřujeme pozornost, víc si uvědomujeme, co vidíme, hmatáme, slyšíme a cítíme. Tichou pozorností citlivěji vstupujeme do rytmu a plynutí přírody, která nás obklopuje. Zaměřená pozornost vytváří vnitřní otevřenost a ztišení, které nám dovoluje přírodu vnímat přímo, bez nějakých rušivých popudů naší mysli. Dalším krokem je tedy vstřebání přímého prožitku, který otevírá cestu hlubšímu uvědomění. Joseph Cornell (1979) popsal ve své knize "Sharing Nature with Children" hru s názvem Tichý lov, při níž děti zůstanou úplně nehybné tak dlouho, dokud se okolní příroda nezačne vracet ke svému přirozenému běhu. Když děti zůstanou úplně tiše a bez hnutí, začnou cítit skoro zázračnou jednotu se vším živým okolo, skoro jakoby se stávaly součástí přírodní scenerie. Příroda je vždy inspirativní a jediné, co nám zabraňuje to s radostí pocítit je naše neklidná mysl. Neméně důležité je sdílení inspirace, jelikož společným prožíváním s druhými si upevňujeme a také lépe chápeme i své vlastní hluboké prožitky. Cílem plynulého učení je poskytovat každému povznášející a opravdový prožitek z přírody, a také radostně zažívat pocit jednoty s přírodou a odcházet s vyšší mírou citlivosti vůči všemu živému. (Cornell, 1989)

Velmi důležitá je motivace učitele a dětí, příjemné a inspirující prožitky, spojení příjemného s užitečným. V praxi to znamená, že dobrodružný zážitek s emocemi i informacemi si děti uloží do paměti. Také je důležité si uvědomit, co všechno pro nás příroda znamená - životně důležité zdroje vzduchu, potravin, energií, materiálů k výrobě, zdroje poučení, zábavy, regenerace a odpočinku. Přírodní terén vytváří přirozené situace, jak si uvědomit své možnosti, zjistit pocit sounáležitosti, rozvíjejí se pozorovací schopnosti, sebeovládání, logické uvažování, estetické vnímání, zjemňují se smysly, podporuje fantazie. Měnicí se počasí a roční doby pomáhají rozvoji přizpůsobivosti a pokoře přijmout změny, které neovlivníme. U předškolních dětí bychom měli jít přes činnosti.

Ale k poznávání se samozřejmě dospěje. U dětí v mateřské škole, zvláště u těch mladších, to není tak, že jim něco řekneme a ony to přijmou jako fakt. Ale když si to společně prožijeme, zapamatují si to a získají tak i nějakou vědomost, i když v omezenější podobě. Důležité je i vyprávění či čtení příběhů, které může probudit vztah k přírodě. Příběhy činí svět smysluplným, dovolí nám koukat se na věci z různých úhlů pohledu, vedou nás k empatii, pozornosti, přemýšlení. Výběrem správných příběhů, stejně jako písní a básní, v součinnosti s dětskou schopností imaginace lze vztah k přírodě hodně podpořit. Příroda je naše životní prostředí, mělo by nám záležet na tom, kde žijeme.

2.2 Organizační formy výuky

S vývojem školy jako vzdělávací instituce a jejího vyučování souvisí i vývoj organizačních forem, v nichž se toto vyučování realizuje. V současnosti existuje více definic, jež popisují organizační formy výuky.

V pedagogické encyklopedii Průcha (2009, s. 197) uvádí, že: „*organizační formy výuky znamenají uspořádání podmínek k funkční realizaci vzdělávacího procesu, v jejichž rámci se používají různé výukové metody a didaktické prostředky*“.

Nelešovská a Spáčilová (2005, s.181) uvádí, že „*v současné didaktické terminologii je organizační forma vyučování chápána jako uspořádání vnějších organizačních stránek a podmínek vyučování, v nichž se realizuje vyučovací proces*“.

Organizační formy výuky bývají členěny z hlediska organizace vzdělávání, ale také dle charakteru výukového prostředí.

Na vytvoření organizačních forem výuky pro předškolní vzdělávání se v současnosti blíže žádný autor nezaměřil. Z tohoto důvodu jsou v této práci uvedeny základní formy vzdělávání podle Skalkové.

Mezi základní formy vzdělávání z hlediska organizace vzdělávání, či přesněji vyučování podle Skalkové (2007, s. 220) patří:

- *frontální vyučování*
- *skupinové a kooperativní vyučování*
- *individualizované a diferencované vyučování*
- *systém různých organizačních forem uplatňovaný při realizaci projektů a integrovaných učebních celků*
- *domácí učební práce žáků*

Tyto organizační formy se navzájem podporují a prolínají. Učitel volí tu nejvhodnější z nich v závislosti na cíli své práce a charakteru látky. Musí také brát v úvahu připravenost a specifické potřeby žáků, ale také jejich individuální zvláštnosti. Přihlédnout musí také k možnostem, jež má v dané škole k dispozici.

Organizační formy vzdělávání v mateřské škole se zřetelně odlišují od organizačních forem vzdělávání ve školách základních. V základní škole je vzdělávání zpravidla rozděleno do vyučovacích celků, hodin, ve kterých je uskutečňováno vyučování. Pobyť dítěte v mateřské škole by měl být komplexním vzdělávacím působením, v němž učitelka stále cílevědomě působí na dítě a rozvíjí jeho individuální potenciality. Pro mateřskou školu je základní formou vzdělávání interakce učitelky s dítětem či dětmi v průběhu celého dne. Vše, co se v mateřské škole děje, funguje jako prostředek vzdělávání, den není rozčleněn na vyučovací jednotky a přestávky. Dítě je vzděláváno neustále a plynule, učitelka je s ním neustále v interakci. Především v situacích, jež jsou přirozené má největší příležitost k jeho dalšímu posunu a učení. Tato interakce se ovšem odehrává jak s jednotlivci, tak se skupinkami dětí, ale i s celou třídou. Součástí života v mateřské škole jsou také individuální, skupinové a frontální činnosti plánované a řízené učitelkou.

Mezi nejvhodnější činnosti pro předškolní věk jsou činnosti sloučené do projektů nebo integrovaných celků, v nichž je příležitost pro všechny tři uvedené formy učení. Organizační formy vzdělávání se můžou dále lišit dle různých hledisek. Podle míry řízenosti na řízené formy a otevřené volné formy. Řízené formy používáme v mateřské škole uvážlivě, aby se činnosti co možná nejvíce blížily spontánnímu učení. Otevřených forem by v mateřské škole měla být převaha. Další možností je dělit formy vzdělávání podle prostředí: ve třídě, venku, na zahradě, na vycházce, na exkurzi, ve specializovaných prostorách, jako je tělocvična, keramická dílna, v centrech aktivit u programu Začít spolu a podobně. Vzdělávání předškolního dítěte nezáleží jen na řízených činnostech, ale na všem, co se v mateřské škole děje. Z tohoto důvodu i formy vzdělávání, jež mateřská škola nabízí, jsou rozdílné od jiných druhů škol svou propojeností a integrovaností, jež mají své přínosy a rizika, jichž by si měl být každý učitel vědom a měl by se snažit je co nejvíce ve svém působení eliminovat. (Svobodová a kol., 2010)

V mateřských školách se při poznávání přírody využívají převážně tyto organizační formy: výuka frontální, skupinová, individualizovaná, výuka na školní zahradě a v přírodě, vycházka, naučná stezka a exkurze. Samozřejmě záleží na volbě pedagoga, jakou formu si zvolí pro svou činnost s dětmi.

Školní zahrada je velká přírodní učebna, jež se nachází v nejbližším okolí mateřské školy. Na zahradě může dítě poznávat souvislosti a přeměny přírody – působení lidí na přírodu a přírody na lidi, roční období a podobně. Zahrada je bezpečná, protože je ohrazená plotem a může poskytovat různá tajuplná zákoutí, kde dítě může prožívat svá dobrodružství. Na zahrady předškolních zařízení patří různé herní prvky, jako je například skluzavka, pružiny, kolotoč, pískoviště a podobně. Součástí zahrady by měly být stromy, nemělo by na nich chybět krmítko pro ptáky, ale také ptačí budka. Pro smyslové hry s dětmi můžeme využívat bylinkový záhon. Děti tak mohou poznávat bylinky podle čichu, učit se je pojmenovávat, vařit si z nich čaj, zkusit si vytvářet herbář a podobně. Další součástí školní zahrady mohou být zeleninové záhony. Děti mohou pozorovat co se na záhonu urodilo a o rostliny se mohou samy starat. Děti si rády oblíbí i kamínkoviště, kde si mohou hrát s kamínky – oblázky. Děti mohou zkoušet kamínky porovnávat, nabírat je do kyblíků a poměřovat, který náklad je těžší, nebo lehčí, do kterého kbelíku se vejde více kamínků a podobně. Dětem můžeme na školní zahradu umístit hotel pro hmyz, který umístíme u stromu, keře nebo záhonu. Domeček vyplníme různými přírodními materiály – větvičkami, trávou, listy, slámou a podobně. Děti pak mohou pozorovat, jestli se už někdo do domečku nastěhoval. K zahradě patří i práce.

Děti by se měly adekvátně podílet na údržbě zahrady: hrabat listí, upravovat záhonky, okopávat, sázet i sklízet. Zahrada je prostředí vhodné k pohybovému vyžití, experimentování i poučení, ale především ke hře. (Jančaříková, 2010)

Šlechtitel Luther Burbank (1907) uvádí, že každé dítě by mělo mít svůj vlastní svět, ve kterém jsou motýli, lesní jahody, bábovičky z písku, veverky, smrkové šišky, oblázky, lezení po stromech a další. Pokud dítě o tento svět přijde, přijde zároveň i o nejlepší zdroj své výchovy. Jestliže se s jednotlivými složkami tohoto světa seznámí, dostane se do styku s vnitřní harmonií přírody.

Kromě zahrady by děti měly mít možnost navštěvovat i další ekosystémy jako je les, pole, louka, rybník. K jejich poznávání využíváme právě **vycházky**, jež patří mezi nejčastěji využívané organizační formy při poznávání přírody v předškolním vzdělávání. Vycházky do přírody jsou specifickým vzdělávacím nástrojem. Děti na nich prožívají různá dobrodružství a můžou poznávané všemi smysly prozkoumat, patří mezi velmi efektivní metody.

Využívají se zejména proto, aby se děti blíže seznámily s živou a neživou přírodou, ale také s jevy, jež v ní probíhají. Mohou na nich pozorovat živočichy, slyšet zvuky, sledovat jejich stopy a podobně. Vycházky ovšem kladou vysoké nároky na učitele. Učitelka musí být velmi dobře připravena, musí znát trasu vycházky, musí být také v dobré fyzické kondici a musí umět základy první pomoci. Je velkou výhodou, jestliže se učitelka s terénem seznámí předem, nejlépe o víkendu před naplánovanou vycházkou. Učitelka si musí také předem stanovit tematické zaměření vycházky, hlavní a dílčí cíle, a také si stanovit vyučovací metody a pomůcky, které na vycházce bude používat. Na vycházce, beztak jako při všech jiných pedagogických činnostech, klademe důraz na to, aby se vhodně střídaly klidové aktivity s aktivitami akčními, aktivity vzdělávací s aktivitami relaxačními. Vycházka začíná v mateřské škole přípravou. Učitelka oznámí termín vycházky ředitelce, kolegyním, ale též dětem a rodičům. Děti seznámí s cíli vycházky pomocí motivace, ale také informuje děti, aby dodržovaly kázeň a bezpečnost na vycházce. Učitelka po skončení vycházky zhodnotí činnosti dětí. (Jančaříková, 2010)

Naučné stezky jsou dětmi velmi oblíbené a přitažlivé. Děti velmi rády tráví celý den v přírodě se svými blízkými a plní zábavné úkoly. Jejich nevýhodou je však jejich náročnost na přípravu, dobrovolné pomocníky, ale také materiální zabezpečení. Od přírodovědných vycházek se odlišují tím, že se jejich realizace účastní více dospělých. Děti prochází jednotlivá stanoviště v menších skupinkách se svou rodinou nebo pod dozorem asistenta. (Jančaříková, 2010)

Exkurze patří mezi další formy, které se používají při poznávání přírody v mateřské škole. Exkurze dovoluje dětem obeznámit se v přítomnosti odborníka s lidskou prací a činnostmi, jež souvisí s poznáváním přírody, přímo v prostředí, kde se uskutečňují. Při zařizování exkurze nesmí učitelka opomenout zajištění přepravy a především musí myslet na bezpečnost dětí. Exkurze posiluje motivaci a zájem, ukazuje praktický význam osvojovaných poznatků a jejich využití. Její didaktická účinnost závisí především na její důkladné a promyšlené přípravě. (Skalková, 2007)

Besedu můžeme vystihnout jako náhodnou nebo připravenou a řízenou schůzku několika lidí s rozhovorem účastníků o nějaké otázce. V mateřské škole se beseda využívá při spolupráci s různými spolky v obcích nebo ve městech. Velmi časté jsou besedy s myslivci, ochránci přírody, kynology a ornitology. Besedy bývají velmi často spojeny i s praktickými ukázkami. (Maňák, Švec, 2003)

Práce ve třídě je v mateřské škole každý den využívána. Děti se zde seznamují s novými poznatky ze všech oblastí vzdělávání.

Samozřejmě se používá i při obeznamování dětí s přírodou. Děti ovšem informace o přírodě a přírodních jevech získávají zprostředkovaně. Vnitřní prostředí třídy by mělo být co nejpestřejší. Důležité jsou obrazové materiály s přírodními motivy. Dětem můžeme připravit krabice s přírodninami – šiškami, peckami, ořechy, vydlabanými kokosy, lasturami, ulitami, a podobně. Dětem by měly být dostupné atlasy, obrázkové encyklopedie a sbírky přírodnin. Výzdobu třídy mohou tvořit skleněné uzavřené nádoby na luštěniny, semena obilí a dalších rostlin, které můžeme označit nálepkami s názvy.

Je žádoucí ve třídě pěstovat rostliny a chovat zvířata, alespoň akvárium s rybičkami. Přítomnost živočichů a rostlin zkvalitňuje psychosociální klima třídy a dovoluje rozvoj celé řady klíčových kompetencí. (Jančaříková, 2010)

Frontální výuka ve školní praxi má stále významné místo. Trvalá didaktická funkčnost této organizační formy je zdůvodněna významnými aspekty didaktickými, pedagogickými, psychologickými, sociologickými i ekonomickými. Pedagog vyučuje větší počet dětí najednou, pracuje tedy se všemi dětmi společně, a to plánovitě, soustavně a v určeném čase. Mluvený projev pedagoga bývá doprovázen ukázkami reálných předmětů a obrazového materiálu. V mateřské škole je tato organizační forma dost využívána.

(Skalková, 2007)

Podle Maňáka a Švece by však frontální výuka neměla být zcela převažující, jelikož cílevědomě nepodporuje harmonický rozvoj osobnosti, především po stránce samostatnosti, aktivity a tvořivosti. (Maňák, Švec, 2003)

Skupinová výuka v předškolním věku s sebou nese řadu pozitivního. Mezi výhody této organizační formy patří to, že se učitelka může více individuálně věnovat jednotlivým dětem, zvyšuje se sebevědomí a samostatnost dětí a probíhá přirozená komunikace ve skupině. Do skupinové práce se zapojí více dětí, i ty méně aktivnější, děti mají větší zájem o zapojení se do řešení úkolů. Děti také ztrácejí v menší skupině zábrany, učí se navzájem si pomáhat, podporovat se, sdílet a diskutovat mezi sebou. (Šmelová, Nelešovská, 2009)

Individualizovaná výuka představuje vyčlenění určitého časového prostoru pro aktivní myšlenkovou nebo motorickou činnost jednotlivého žáka, jež je plně plánována a řízena učitelem. (Maňák, Švec, 2003)

Předškolní vzdělávání by mělo být pečlivě vázáno k individuálně různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí počítaje v to specifické vzdělávací potřeby. Každému z dětí je třeba věnovat pomoc a podporu v takové míře, jež individuálně potřebuje, a v kvalitě, jež mu vyhovuje. (Smolíková a kol., 2004)

2.3 Výukové metody a jejich klasifikace

Pojmem metoda označujeme určité návody, prostředky a postupy, s jejichž pomocí dosáhneme či můžeme dosáhnout cíle, a to v kterékoliv činnosti. V didaktice je vyučovací metoda definována jako způsob záměrného uspořádání činností učitele i žáků, které směřují ke stanoveným cílům. (Skalková, 2007)

Podle Maňáka a Švece (2003) lze výukovou metodu vymežit jako uspořádaný systém vyučovací činnosti učitele a učebních aktivit žáků směřujících k dosažení daných výchovně – vzdělávacích cílů. Vyučovací metoda vyznačuje především cestu, po níž se ve škole ubírá žák, ostatní činitelé tuto cestu usnadňují. V nynější pedagogické praxi plní vyučovací metody funkci zprostředkování vědomostí a dovedností, aktivizují žáky pomocí motivace, učí je zvládat různé postupy, naučit se techniky práce a myšlení, komunikovat a podobně. V edukačním procesu je dost důležitá spolupráce mezi učitelem a žáky, jejich pedagogické interakce, jelikož úspěšná výuka je závislá na vzájemné spolupráci.

V současnosti naše pedagogika klasifikuje metody zejména z hlediska kombinovaného pohledu a obvykle je třídí do tří skupin metod, a to klasických, aktivizujících a komplexních podle stupňující se složitosti edukačních vazeb. (Maňák, Švec, 2003)

Podle Maňáka a Švece (2003) mezi klasické vyučovací metody patří:

- Slovní – monologické (vyprávění, vysvětlování, výklad), dialogické (diskuze, beseda, rozhovor, dramatizace), metody písemných prací a metody práce s textem.
- Názorné demonstrace (pozorování, předvádění, projekce).
- Praktické (nácvik pohybových a pracovních dovedností, laboratorní činnost a pokusy, výtvarná a grafická činnost).

Do skupiny aktivizujících metod výuky jsou řazeny metody diskuzní, heuristické, situační, inscenační, didaktické hry. Aktivizujícími metodami se především zabývají Kotrba a Lacina (2011), kteří uvádějí relativně komplexní přehled aktivizujících metod podle různých aspektů:

- Podle náročnosti přípravy (času, materiálového vybavení, pomůcek, které jsou nutné pro realizaci).
- Podle časové náročnosti samotného průběhu ve výuce.
- Podle zařazení do kategorií (hry, situační, diskuzní, inscenační metody, problémové úlohy).
- Podle účelu a cíle použití ve výuce (diagnostika, opakování, motivace, odreagování, nové formy výkladu).

Pokud se podíváme do historie, už J. A. Komenský prosazoval aktivní učení. Aktivizační metody kladou velký důraz na osobní prožitek a zkvalitňují proces výuky z metodického hlediska. Velkým přínosem je také změna vztahu mezi pedagogem a žákem.

Mezi komplexní vyučovací metody patří frontální výuka, skupinová a kooperativní výuka, partnerská výuka, individuální či individualizovaná výuka počítaje v to samostatnou práci žáků, dále se do nich řadí kritické myšlení, projektová výuka, brainstorming, otevřené učení, výuka podporovaná počítačem a jiné.

2.4 Výchovné metody a jejich klasifikace

Výchovné metody doplňují samostatnou skupinu výukových metod, působí v souvislosti rozvoje celé osobnosti a v žádném případě je nesmíme opomenout. Podle Hartla a Hartlové (2000) je výchova z psychologického pohledu záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod.

Podle Koti (1994) lze výchovu pro potřeby pedagogiky pojímat jako institucionalizované činnosti provozované formou profesionální aktivity vychovatele či vzdělavatele. Cílem výchovy je všestranný rozvoj osobnosti ve všech jeho složkách, jest rozumové, mravní, estetické, tělesné a pracovní.

Metody výchovy jsou klasifikovány z nejrůznějších hledisek. Velká složitost a protikladnost výchovných jevů nepřipouští najít jednotný logický základ pro klasifikaci.

Podle psychologického aspektu dělíme metody podle působení na :

- Intelektuální čili rozumovou složku osobnosti.
- Vegetativní aneb volní složku osobnosti.
- Emoční neboli citovou složku osobnosti.

Podle didaktického aspektu se ve výchovném procesu využívají také vyučovací metody, které jsou většinou klasifikovány podle kritéria pramene poznání a typu poznatků.

Šmelová, Nelešovská (2009) hovoří o tom, že předškolní vzdělávání má své zvláštnosti i v oblasti metod vzdělávání. Za vhodné metody vzdělávání pro předškolní děti se řadí prožitkové a kooperativní učení, které je uskutečňováno na základech sdílení, vzájemné podpory a spolupráce. Dále je to učení činnostmi a hrou, a to ve formě řízené či spontánní.

Ve vyučovacím procesu se osvědčují nejrůznější vyučovací metody souběžně a ve vzájemném propojení. Je nutné se vyvarovat jednostrannému používání metod, jelikož to obvykle nevede k úspěšným výsledkům. Žádná z klasifikací vyučovacích metod zajisté nepostihuje a ani nemůže postihnout komplexní přehled všech metod výuky.

Výše uvedený náhled do teoretické problematiky metody jako kategorie didaktiky a výchovy souvisí také s uplatňováním metod k seznamování s přírodou.

2.5 Výukové metody využívané v předškolním vzdělávání k seznamování se s přírodou

V předškolním vzdělávání se k seznamování s přírodou využívají metody, které jsou založeny na znalosti specifických vzdělávacích potřeb této věkové kategorie. Metody musí být přizpůsobeny věku dětí a jejich individuálním potřebám. Vše by mělo být uskutečňováno zajímavou formou, činnosti vyžadující soustředění by měly být krátké a měly by být střídány s činnostmi aktivními, jež dětem umožňují prostor pro pohyb a relaxaci.

K seznamování s přírodou využíváme například metody slovní (vyprávění, vysvětlování, popis, rozhovor, dramatizace), metody názorné demonstrace (pozorování, předvádění), metody praktické (nácvik praktických a pohybových dovedností, experimentování a pokusy) a aktivizující (situační, didaktické hry). Pro seznamování dětí s přírodou, ale i pro další oblasti praktického života je příhodné hledat způsoby, jak co možná nejlépe rozvíjet dětskou zvědavost a jak co nejlépe podporovat chuť učit se, jelikož zvědavost souvisí s aktivitami v přírodě a ty souvisejí s rozvojem environmentální senzitivity.

Každé dítě má svou vlastní osobnost a dle psychologa a neurologa H. Gardnera (1993) též své vlastní spektrum inteligencí sestávající se z osmi dílčích inteligencí. Největší efektivitu vzdělání je možno dle Gardnera dosáhnout, jestliže přizpůsobíme učební styl inteligenčnímu spektru dětí. Učitelka v mateřské škole však neví, jaké inteligenční spektrum mají jednotlivé děti. Z tohoto důvodu by měla střídat vzdělávací přístupy tak, aby vycházela vstříc všem inteligencím tudíž postupně všem dětem. Je nutné střídat učební styly, využívat hudbu a zhudebňování, manuální práci, kresbu a obrazy, vyprávění, manuální práci, tělesný pohyb, logické úlohy, kontakt s odborníky, eventuálně se zvířaty. Učitelka by měla vést děti k tomu, aby objevovaly svět všemi smysly, respektuje jejich individualitu a dispozice.

Pro porozumění přírodě je důležitá návaznost aktivit na pravidelné denní, měsíční a roční cykly.

Příhodné je zavést pravidelnost určitých aktivit, jež se během týdne, měsíce či roku pravidelně opakují. Jsou to například adventní činnosti, masopust, vítání jara, otevírání studánek, oslava Dne země a podobně. Aktivita dětí by měla být vždy podněcována vhodnou motivací. Je třeba probudit zájem dětí o probírané téma, podporovat jejich zvědavost a snahu objevovat a především oceňovat jejich aktivitu. Je velmi důležité využívat principu názornosti. Nechat děti sáhnout, zažít, prožít, zkusit, diskutovat a tak podobně.

(Jančaříková, 2010)

Vyprávění a čtení příběhů patří mezi klíčové edukační nástroje v předškolním věku. Pro seznamování dětí s přírodou využíváme čtení z knížek o přírodě a též vyprávění vlastních příběhů, autentických zážitků z přírody a s přírodou. Děti si lépe zapamatují informace, jež jsou jim podány pomocí vhodného příběhu. Učitelka musí věnovat náležitou pozornost i technice ústního podání. (Jančaříková, 2010)

Metoda vysvětlování je jednou z metod, při které objasňujeme a přibližujeme určitý problém. Vysvětlování bývá namáhavé na uchování pozornosti dětí, tedy by mělo trvat kratší dobu. (Podroužek, 2003)

Metoda popisu se orientuje na pozorovatelné vlastnosti určitého předmětu nebo jevu. Je především používána v přírodovědných předmětech a bývá mnohokrát spojována s pozorováním, manipulací a demonstrací. (Maňák, Švec, 2003)

Rozhovor je výuková metoda, která je charakteristická svou zaměřeností, náročností a cílevědomostí. Podle Maňáka a Švece (2003) znamená verbální komunikaci ve formě otázek a odpovědí dvou případně více osob na určité výchovně – vzdělávací téma, jež se vyznačuje vnitřním nasměrováním na stanovený cíl.

Dramatizace je pro předškolní věk vhodná především svou aktivitou a prostorem pro samostatné myšlení a rozhodování. Děti při ní prozkoumávají a poznávají mezilidské vztahy, jež jim přibližujeme pomocí skutečných i fiktivních příběhů o lidech, zvířatech a věcech. Toto prozkoumávání má podobu hry, kdy na sebe jednotliví účastníci berou různé role. Zařazení prvků dramatické výchovy může významně pomoci při seznamování dětí s přírodou. (Svobodová, Švejdová, 2011)

Následujícími metodami vyučování, jež se využívají při poznávání přírody, jsou metody názorné demonstrace. Do těchto metod náleží pozorování a předvádění.

Metoda pozorování umožňuje dětem pod vedením učitele nebo samostatně pozorovat a poznávat přírodní jevy. Pozorovat to, co se hýbe, je vlastnost vrozená a lze ji rozvíjet. Předškolním dětem umožňuje dostatek možností k pozorování každé zákoutí s rostlinou nebo se zvířátkem. Všude se něco hýbe, všude něco voní, všude lze nalézt něco zajímavého.

Pozorované objekty můžeme spolu s dětmi vyfotografovat nebo zakreslit. Učitelka může při pozorování napomoci tím, že nabídne dítěti nějaký nástroj, jež mu pozorování zjednoduší. Při pozorování jsou vhodné lupy, barevná sklíčka, speciální průhledné nádoby na pozorování s lupou ve víčku a měřítkem na dně, dalekohledy nebo mikroskopy. Některé děti přecházejí z pozorování do experimentování spontánně. Děti učíme experimentovat správně s ohledem na pohodu zkoumaných objektů. (Jančaříková, 2010)

Metoda předvádění pomáhá dětem, aby si utvořily představu o tom, jak určitá činnost nebo daný předmět vypadá. Poskytuje to smyslové poznávání jevů a věcí. Dětem nejlépe předvádíme skutečné objekty. Jen pokud to není možné, použijeme modely objektů. Velmi důležitý je při předvádění slovní doprovod. (Nelešovská, Spáčilová, 2005)

Z praktických metod při seznamování dětí s přírodou učitelky používají **nácvik pohybových a praktických dovedností**, jež jsou významné pro osvojování si manipulace s pracovními pomůckami nebo předměty. (Nelešovská, Spáčilová, 2005) V mateřské škole zapojujeme děti do činností, které jsou spojené s úklidem jejich pracovní plochy, hraček, ale též do činností spojených s údržbou a zvelebováním zahrady, krmení ptáků nebo zvířete.

V současnosti se v mateřských školách stále častěji aplikují aktivizační metody.

Významné místo v předškolním vzdělávání má **situační učení**, jež se odvíjí od situací, s jejichž pomocí jsou dětem poskytovány praktické ukázky z každodenního života.

(Šmelová, Nelešovská, 2009)

Důležité jsou také **didaktické hry**, s jejichž pomocí dosahujeme vzdělávacího cíle zábavnou a nenásilnou formou. Didaktické hry rozvíjí smyslové vnímání, myšlenkové procesy a rozumové schopnosti. Také u dětí podporují spolupráci a komunikaci ve skupině. (Nelešovská, Spáčilová, 2005)

2.6 Didaktické prostředky v procesu výuky

Didaktické prostředky jsou učební pomůcky, jež pedagog používá při vzdělávacím procesu. Umožňují, aby se děti názorně seznámily se skutečností. Maňák (1995, s. 50) v knize „Nárys didaktiky“ uvádí, že „*Pojem didaktické prostředky jako kategorie didaktická zahrnuje všechny materiální předměty, které zajišťují, podmiňují a zefektivňují průběh vyučovacího procesu*“.

Didaktické prostředky se postupně vyvíjejí s rozvojem kultury a techniky. V současnosti jsou důležitým modernizačním faktorem.

Do didaktických prostředků patří učební pomůcky, které usnadňují proces učení žáků a také pomáhají k hlubšímu osvojování dovedností a vědomostí.

Didaktické prostředky mají bohatý rejstřík nejrůznějších druhů učebních pomůcek. Do následujících kategorií je přehledně rozčlenil Maňák (1995)

- skutečné předměty (přírodniny, preparáty, výrobky)
- modely (statické a dynamické)
- zobrazení: obrazy, symbolická zobrazení, statická projekce (diaprojekce, epiprojekce, zpětná projekce), dynamická projekce (film, televize, video),
- zvukové pomůcky (hudební nástroje, gramofonové desky, magnetofonové pásky)
- dotykové pomůcky (reliéfové obrazy, slepecké písmo)
- literární pomůcky (učebnice, příručky, atlasy, texty)
- programy pro vyučovací automaty a pro počítače

Učitel při volbě pomůcek přihlíží k cíli, který sleduje, k věku a psychickému vývoji žáků, jejich dosavadním vědomostem a zkušenostem.

Dále by měl přihlížet k vybavení třídy a školy, ale také ke zkušenostem a dovednostem učitele. Pomocí učebních pomůcek se realizuje princip názornosti.

V předškolním vzdělávání se používají při poznávání přírody níže uvedené učební pomůcky.

Mezi **literární pomůcky** v předškolním vzdělávání patří zejména různé atlasy, encyklopedie, poznávací klíče k určování rostlin a zvířat, přírodovědné příručky, ale také pracovní listy.

Pro **pokusnou činnost** můžeme využít různé druhy laboratorního skla a nářadí, lupy, mikroskopy, demonstrační mikroskopy, dalekohledy a podobně.(Podroužek, 2003)

Dvojměrné a trojměrné pomůcky používáme ve výuce v případě, když nemůžeme dětem předvést skutečný objekt. Do dvojměrných pomůcek patří různá symbolická zobrazení, například obrazy rostlin, zvířat, ročního období, přírodních společenstev nebo demonstrační obrázky. Mezi dvojměrné pomůcky řadíme také dynamickou projekci, a to filmy, DVD a videokazety s přírodní tematikou. Do trojměrných vyučovacích pomůcek patří různé modely přírodnin, které ulehčují pochopení skutečností. S pomocí modelů popelnic a kontejnerů učíme děti třídit odpad a jak s odpady zacházet.(Podroužek, 2003)

V předškolním vzdělávání jsou velmi důležité **didaktické hračky**, protože pro dítě předškolního věku je hra tou nejpřirozenější a nejčastější aktivitou. Přináší mu uspokojení, hrou se učí, hrou získává zkušenosti, ve hře si přehrává situace, kterým nerozumí. Hra ho upoutává a fascinuje. Hračky pobízejí děti ke hře, které jim pomáhají seznámit se s přírodními objekty, s nimiž se nemůžou seznámit ve skutečnosti. (Svobodová a kol., 2010)

Pro seznamování dětí s přírodou jsou nenahraditelné **skutečné předměty**, jako jsou například přírodniny. Kontakt s přírodninami je přirozený. Přírodniny mohou sloužit jako každoročně dostupné a levné hračky, nahradit žetony (kaštiny, kameny, žaludy, bukvice, šišky) anebo materiál na výrobu (ovčí rouno, proutí, vlna). Kontakt s přírodninami umožňuje dětem jak komplexní, celistvý přístup, tak přístup narativní. Každý předmět může mít svůj příběh. Speciální přírodní entitou jsou živly, jako je vzduch, půda, voda, oheň, vichřice, blesk, požár, zemětřesení, povodeň. I s nimi by se mělo dítě postupně seznamovat, ale samozřejmě úměrně k věku. Živly jsou neovladatelné a jako takové nás upozorňují, abychom byli pokorní, protože někdy nezbyvá než se přizpůsobit. Hodně oblíbenou pracovní činností je tvorba z přírodnin, neboť přírodní materiál dovoluje dětem specifický kontakt s přírodou. Dětské ruce se přímo dotýkají přírodniny a navíc se u nich rozvíjí jemná motorika. Při práci s přírodními materiály se děti seznamují s kulturními hodnotami předávanými z generace na generaci, technikami našich předků, jež žili v užším kontaktu s přírodou než my. S pomocí výtvorů z proutí si děti uvědomí strom jako dárce obnovitelného materiálu. Z kamínků a oblázků mohou děti stavět různé stavby na školní zahradě, ale také je barvit nebo drátkovat. Mech můžeme využít jako podklad pro lidové betlémy. Z vhodného bláta mohou děti tvarovat cihličky, a pak z nich stavět domečky pro lesní skřítky. Přírodniny můžeme také využít k rozvíjení předmatematických schopností a logického myšlení. Pro rozvoj schopností geometrických můžeme využít činnosti s provázkem a kolíky na školní zahradě. Děti mohou v krajině také kreslit, například klacíkem do písku, bahna, křídou i na kameny a skaliska. Do písku je za pomoci klacíků a hůlek vhodné psát první tvary při nácviku psacího písma. (Jančaříková, 2010)

Děti také mohou výtvarně zachycovat krajinu anebo její prvky na základě svého emocionálního zážitku z přírody. Z vybraných druhů rostlin je možné vyzískat přírodní barviva. Dítě tím získává významnou informaci, že příroda dává člověku rozmanité suroviny. (Jančaříková, 2010)

V mateřské škole mívá prostor také vzdělávání za pomoci zvířat, jež může mít podobu návštěvního programu, třídního nebo školního chovu nebo péče o volně žijící organismy.

Návštěvní program se uskutečňuje tak, že do skupiny dětí je přivedeno zvíře, o němž si poté děti s učitelkou povídají a pozorují ho. Výhodou je, že se děti mohou za velmi krátkou dobu seznámit s více druhy zvířat. Návštěvní program mohou realizovat buď odborní lektoři se zvířaty k tomu speciálně připravenými anebo dobrovolníci z řad rodičů s domácími mazlíčky. Na návštěvní program si mohou samy děti přinést z přírody na krátkou dobu drobný hmyz nebo vodního živočicha, které pak zase pustíme na místo odchyty. Nevýhodou návštěvního programu je ovšem omezený čas, po který můžou děti zvíře pozorovat. (Jančaříková, 2010)

Třídní nebo školní chov je uskutečňován pomocí dlouhodobé péče o vhodně vybraný druh živočicha. Při výběru druhu je třeba zvážit předem nároky druhu na péči, potravu, ale i hlučnost. Třídní chov je nutné vést vždy svědomitě, aby byla zvířatům zajištěna dostatečná péče. Nedbale vedený chov je naprosto kontraproduktivní, neboť hrozí riziko, že by se děti mohly ztotožnit s tím, že se o zvířata můžou starat nedbale. (Jančaříková, 2010)

Péče o volně žijící organismy je v mateřských školách častá. Jedná se zejména o přikrmování ptáků v zimě a o věšení hnízdních budek. Na školní zahradu je též možné rozmístit domečky pro čmeláky nebo zakopat malé vodní nádrže pro vodní živočichy. (Jančaříková, 2010)

Je též potřeba ve třídě pěstovat rostliny. Dobré jsou druhy, které jsou pro děti nějak přitažlivé. Mohou to být rostliny masožravé, popínavé nebo rostliny s pestrými květy. (Jančaříková, 2010)

Při seznamování dětí s přírodou můžeme využít celou řadu lidových písní o přírodě, o vztahu člověka k přírodě, písní, v nichž člověk oslavuje přírodu anebo její prvky. K rozvoji hudební gramotnosti dětí využíváme **zvukové pomůcky**, jako jsou hudební a rytmické nástroje, CD a podobně. Příroda také poskytuje hudební inspiraci, protože je plná zvuků, dunění, či ozvěny. (Jančaříková, 2010)

2.7 Rizika a nejčastější překážky při seznamování dětí s přírodou

Nebezpečné prostředí - učitelky by měly dobře znát rostliny i houby, které se nachází na zahradě i ve třídě a samozřejmě znát riziko jejich požití. Na zahradě by neměly být jedovaté houby, břečťan, pámelník, tis, lýkovec, ale také bledule, sněženky a podobně. Ve třídě nepěstujeme dieffenbachii, oleandr ani jiné jedovaté druhy. Děti by měly být obeznámeny s tím, že bez dovolení nesmí nic ochutnávat.

Nevhodné prostředí- nedostatek pobytu venku - pobyt ve venkovním prostředí by neměl být krátký. Vnitřní prostory mateřské školy mají být vybaveny s ohledem na pravidla udržitelného života. Převažovat by měly hračky ze dřeva a přírodních materiálů a ne z plastů. Třídění odpadů by mělo být samozřejmostí.

Příliš úzkostlivá péče o děti - dětem by měla být umožněna dostatečná volnost, aby nebyly determinovány v aktivitách a pohybu. Děti by se měly podílet na základní sebeobsluze.

Nedostatek příležitostí k rozvoji emocionality - je třeba dopřávat dětem velké množství kontaktů s živými tvory a s přírodními prvky, jako je studánka, lesík a podobně. Děti si tak vytvoří emoční vazby k živému tvorů anebo ke konkrétnímu místu.

Oddělení od reality - činnosti a aktivity k poznávání přírody by neměly být realizovány „jen jako“, aby mohly být skutečně prožity.

Nevhodný výběr publikací a pořadů - kvalita knih, které jsou dětem předčítány a kvalitu televizních pořadů by měly učitelky kontrolovat, aby děti nedostávaly mylné informace. Například nesprávné názvy rostlin a živočichů, aby si je nezafixovaly.

Přílišná aktivita - činnosti a aktivity pro děti by měly být realizovány v přiměřené míře, aby děti měly čas na reflexi a odpočinek.

Nedostatek responsibility - je potřebná dostatečná citlivost učitelky k potřebám daného dítěte i celé třídy. Učitelka by měla být schopna pohotově změnit třídní vzdělávací plán dle aktuálního stavu (nečekanému výkyvu počasí).

Nedostatečná ochota dalšího personálu v mateřské škole - uklízečky a kuchařky by dětem měly být dobrým příkladem a dodržovat pravidla trvale udržitelného života. Používat postupy a prostředky šetrné k životnímu prostředí.

Nedostatečná spolupráce - mezi pedagogickými i nepedagogickými pracovníky, rodiči, sourozenci, odborníky by mělo docházet ke spolupráci, například při brigádě na školní zahradě, ale i při jiných společných aktivitách (zahradních slavnostech, společném grilování a podobně).

Velký počet dětí na jednoho pedagoga - důležitý je přiměřený počet dětí na jednu učitelku, neboť při vysokém počtu se jejich volnost pohybu po prostředí zajišťuje obtížně.

Tlak na výkon - děti bychom měli ve výchově – vzdělávacím procesu zatěžovat adekvátně. Velké množství řízených aktivit je v rozporu se spontaneitou a tvořivým pozorováním přírody.

(Jančaříková, 2010)

3 Vesnice Lipová a její okolí

Vesnice Lipová se nachází v Olomouckém kraji, v okrese Prostějov. (viz. obr. č. 1) Svě jméno dostala podle lipových stromů, které se ve vesnici jak v minulosti, tak v současnosti ve velké míře vyskytují. Vesnice má dvě místní části. Severně rozkládající se Hrochov a jižně Seč. Celková velikost katastru je 12,16 km². K Lipové také patří samoty Lipovský mlýn a Lipovský dvorek. Vesnice je položena přibližně na 49 ° 31' 42" severní šířky a na 16° 51' 49" východní délky. Lipová a její dvě místní části se nacházejí v severovýchodní části Dražanské vrchoviny zvané Konická vrchovina. V okolí Lipové se nacházejí četné lesy, které ji dokola lemují s výjimkou severozápadu, kde se ve směru na Brodek u Konice rozkládají pole nepřerušeně až do zmíněné obce. Nadmořská výška se pohybuje od 471 m pod Sečí, údolí říčky Okluka po 603 m – vrch Vávrova skalka nad Hrochovem. Oblast je odvodněná říčkou Hloučelou, napájející Plumlovskou přehradu. Silniční spojení je od Prostějova – 25 km, Protivanova – 10 km, Konice – 10 km a od Jevíčka – 25 km. Nejbližší železniční spojení je z Konice a z Ptenského dvorku na trati Prostějov – Chornice.

Lipová patří do mikroregionu Konicko. Tento svazek vznikl v roce 1999 za účelem přípravy a realizace společných projektových záměrů, společenských a kulturních aktivit, sportovních akcí a v neposlední řadě také k ochraně přírodního a historického bohatství regionu. Území mikroregionu je pokryto sítí cyklotras, cyklostezek a trasami pro letní turistiku i zimní dovádění. Trasy lákají cestovatele k návštěvám velkého množství přírodních památek a tajemných úkazů zdejších lesů. Mikroregion Konicko se rozprostírá v malebné krajině mírně zvláňených úbočí Dražanské vrchoviny jen asi 30 km západně od krajského města Olomouce. Uprostřed hornaté krajiny s krásnou, téměř neporušenou přírodou najdeme 19 vesnic a vesniček, které se vinou kolem starobylého města Konice – přirozeného centra tohoto mikroregionu (Machovský, 2007).

V Lipové v současné době žije 716 obyvatel. Obyvatelé mají možnost kulturního vyžití a společenského života. Tradiční jsou myslivecké a hasičské plesy. Na veřejném životě v obci se podílí především Sbor dobrovolných hasičů Lipová, Sbor dobrovolných hasičů Hrochov, Sbor dobrovolných hasičů Seč, ale také Sportovní klub Lipová, Občanské sdružení Lipová cesta a Spolek pro rozhlednu. Hasiči pomáhají s organizací různých kulturních a společenských akcí, jako je například Den obce. Lipovští hasiči pořádali již III. ročník Extraligy České republiky v požárním útoku a současně Velkou cenu Prostějovska.

Hrochovští hasiči organizují každoročně soutěž „Hrochovská stodňa“. Litovelský pětiboj je zase tradičně pořádán sečskými hasiči. Největšímu zájmu se každým rokem těší neckyáda. Občanské sdružení Lipová cesta vzniklo v roce 2007 za účelem podpory kulturního a společenského života v naší obci. Jeho akce jsou zaměřeny především pro děti, ale nezapomíná ani na dospělé a seniory. Spolek pro rozhlednu organizuje vzdělávací akce a výlety. Sportovní klub se věnuje fotbalu a sportovní činnosti. V minulých letech slavil Lipovský fotbal velké úspěchy. Probojoval se až do 3. fotbalové ligy. Sportovní klub Lipová pořádá také střeleckou soutěž, která je spojená se závodem Moravského poháru na lovecké polní terče. V 70. a 80. letech byla Lipová proslulá motokrosovými závody, které se až do začátku 90. let pořádaly pod hlavičkou tehdejšího Svazarmu.

Vesnice má dobrou občanskou vybavenost. Nachází se zde základní škola, mateřská škola, ordinace praktického lékaře, kadeřnictví, obecní úřad a obecní knihovna. Součástí budovy obecního úřadu je též kulturní dům. Vedle kulturního domu se nachází tribuna, dvě travnatá fotbalová hřiště a jedno víceúčelové s umělým povrchem, které slouží místnímu fotbalovému klubu, jenž byl založen již ve dvacátých letech 20. století. V budově mateřské školy v hale, kde se dříve nacházel bazén, se dnes nalézá tělocvična. Součástí tělocvičny je i sauna a vířivá vana pro 6 osob. Tělocvična slouží mateřské a základní škole, ale také veřejnosti. V Lipové, na Hrochově i v Seči jsou samoobslužné prodejny, které patří obchodní skupině COOP. V Lipové je navíc soukromá prodejna smíšeného zboží a řeznictví a uzenářství. V Seči se nachází penzion, který byl v roce 1994 od základů zrekonstruován, aby sloužil v dlouhodobé tradici pohostinských a ubytovacích služeb. Penzion je umístěn v rekreační chatářské oblasti v nadmořské výšce 605 m. Svou polohou je vhodný zejména pro turistiku v širokém okolí. Penzion je vhodný pro uspořádání rautů, školení, prezentací, svateb, promoci a jiných oslav. Oblíbené jsou pravidelné country večery. Před penzionem je k dispozici velký kulturní areál s venkovním posezením, country pódiem a dalším vybavením. Stálou klientelu restaurace tvoří návštěvníci z chatové oblasti pod Sečí a také turisté, kteří vyhledávají přírodu. V minulosti penzion pořádal také bankety pro některé větší společnosti jako například Centrotex Praha či Živnobanku. K významným hostům penzionu patřil ministr hospodářství Karel Dyba a velvyslanec Slovenska v ČR pan Mjartan. Na Hrochově se nachází malé pohostinství. V minulosti byla provedena kanalizace a plynofikace obce a v současné době se vedení obce zaměřuje díky obdržným dotacím na zateplování obecního majetku. Mezi zajímavosti vesnice patří zmenšenina středověkého hradu, kterou postavil v letech 2006 až 2010 místní občan pan Procházka. Hrad postavil z kamenů, které dala okolní stráň.

Hrádek dostal jméno „Špacírštajn“. (viz. obr. č. 2) Ze sakrálních památek se v každé obci nachází kaplička.

Vesnice Lipová má svůj znak a vlajku. Na znaku jsou vyobrazeny tři zlaté lípy, které v červeno – modře polceném štítě vyrůstají ze stříbrného trojvrší s modro – červeně polcenou lilí. (viz. obr. č. 3)

Obr. č. 1 Pohled na obec Lipová (vlastní práce autora)

Obr. č. 2 Hrádek Lipová (vlastní práce autora)

Obr. č. 3 Znak obce Lipová (Lipová, 2014)

3.1 Historie vesnice Lipová

Historie Lipové je spojená s boskovickým panstvím, od roku 1960 patří do prostějovského okresu. První písemná zmínka o obci Lipová pochází z roku 1379. Tehdy prodal lipovský dvůr Vaněk z Boskovic panu Bohunkovi. Ladislav z Boskovic udělil roku 1505 Lipové odúmrť. Roku 1538 Kryštof z Boskovic dal lipovským svolení, že místo roboty se mohli vykoupit.

Od 16. století byli majiteli Lipové páni ze Zástřizl, od konce 17. století Dietrichštejnové a od poloviny minulého století Mendsdorfové, jenž sídlili v nedalekých Boskovicích. Obec byla za třicetileté války vypálena a takřka úplně zničena, zůstalo pouze 8 obytných domů. Proto musela být znovu vystavěna. (Müller, 2004)

Novodobá historie této obce souvisí s českým odbojem 2. světové války, kdy se významně podílela na protifašistickém odboji na Drahanské vrchovině. Během druhé světové války se v lesích v okolí Lipové ukrývali partyzáni ze skupiny Jermak. Ti byli ke konci války odhaleni a odvedeni na neznámé místo. Z dob jejich působení se zachoval partyzánský bunkr, který se nachází mezi Lipovským mlýnem a obcí Malé Hradisko na úpatí stráně zvedající se z údolí říčky Okluky, blízko něhož byla zbudována pamětní deska. (Müller, 2004)

Obec Lipová dostala jméno od lipového porostu. Původní lipovská pečeť z roku 1711 měla lipový strom bez listů a o strom opřený rýč a poříz. Pečeť z roku 1757 měla tři lípy na malých pahrbcích a nápis: Peczet obecni Diediny Lipowe – 1757. Autor návrhu upravil starý pečetní symbol do heraldické podoby a doplnil jej mariánskou linií, jako připomínku zdejší kaple. Použité tinktury připomínají dobu vzniku starého pečetního typáře. V roce 1757 drželi panství a tím i Lipovou Dietrichštejnové, jejichž erbovními barvami byly červená, zlatá a stříbrná. Zlatá barva zde evokuje i někdejší přívlastek osady. Modrá barva pak symbolizuje potok, protékající katastrem celé obce. (Müller, 2004)

Vesnice Lipová se od roku 1960 skládá ze tří sloučených obcí Lipová, Hrochov, Seč. Ke vsi patřily samoty „Lipovský dvorek“ – nyní adaptován k rekreačním účelům, „Lipovský mlýn“, nyní dětská ozdravovna.

Obec Hrochov byla založena mezi léty 1660 – 1680 na lesní pasece, kterou majitel velkostatku Jakub Hrochov Jalůvka věnoval osadníkům. Jméno tedy dostala vesnice po majiteli statku Jakubu Hrochovi Jalůvkovi z Melovic. Hrochov patřil před 1. světovou válkou k nejchudším obcím na Drahanské vrchovině. V té době žili na Hrochově především tkalci, po roce 1918 pak domácí krejčí, šijící pro prostějovské oděvní firmy. To do značné míry platilo i o obyvatelích Lipové. Větší sedláci s koňskými potahy v obci téměř nebyli. Roku 1954 byli při zakládání JZD v Hrochově jen tři koně. Do roku 1960 obec patřila do litovelského okresu, od tohoto roku spadá do prostějovského. (Müller, 2004)

Obec Seč dostala jméno od vykáceného lesa – Seče. Je nejmenší, ale asi i nejmladší, i když přesné záznamy nejsou k dispozici. Byla založena na panské půdě, pravděpodobně až po třicetileté válce osadníky z Protivanova. Existovala ale už před rokem 1750. Do prostějovského okresu patřila jako jediná už v roce 1879. (Müller, 2004)

Až do roku 1960, kdy došlo ke schválení zákona o územním členění státu, fungovaly obce nezávisle na sobě. Obec Seč patřila pod okres Prostějov, obec Hrochov k okresu litovelskému a obec Lipová pod okres Boskovice. Jelikož k tomuto roku byly zrušeny poslední dva jmenované okresy, došlo ke sloučení obcí v jeden celek, který byl následně převeden pod okres Prostějov. Lipová je pravděpodobně nejstarší a dnes největší. Ze tří obcí tu existuje relativně nejrozsáhlejší výstavba rodinných domů. Seč je nejmenší co do počtu domů i obyvatel a je také nejmladší. V Seči, především v oblasti říčky Hloučely vznikla v průběhu 70. a 80. let chatová oblast a ve všech obcích se rozmáhá chalupářství. V každé obci byla základní škola, dnes existuje pouze v Lipové. K historii patří i založení a existence dobrovolných sborů, na Hrochově už od roku 1894. Tehdejším zakladatelem byl Josef Trunda. Sbor měl k dispozici čtyřkolovou stříkačku s písty, měděným větrníkem a patentním přístrojem proti zamrznutí. Jednotka tehdy měla 27 členů a finance získávala především z darů a pořádáním kulturních akcí. O dvě léta později, roku 1896, byl založen hasičský sbor v obci Lipová. Sbor dobrovolných hasičů Seč vznikl jako poslední 10. září 1905

(Kronika obce Lipová)

Kulturní aktivita byla ve všech obcích vždy velmi živá. Každá obec měla své ochotnické divadlo, a to až do 70. let. Nejvíce se proslavila divadelní skupina ze Seče. Velkému ohlasu se těšila lipovská skupina tamburášů, která vystoupila i v pražském Semaforu. V roce 1965 byl v Lipové otevřen nový kulturní dům, ve kterém se dodnes konají různé kulturní akce, plesy, taneční zábavy, estrádní vystoupení, koncerty, ale také taneční kurzy. V Lipové bylo v roce 1954 založeno Jednotné zemědělské družstvo, v Seči až v roce 1959. Od 1. ledna 1964 v obcích hospodařil Státní statek Brodek u Konice a Jednotné zemědělské družstvo Střelice u Litovle zde mělo odchovnu mladého dobytka.

(Kronika obce Lipová)

3.1.1 Tradice lidové umělecké výroby v Lipové

V Lipové má svoji tradici lidová umělecká výroba, která zde má dávnou historii. Bylo to v době, kdy se končila válka tehdejšího Rakousko – Uherska s Itálií. V této válce bylo i několik občanů z obce Lipová, kteří se dostali jako zajatci do blízkosti italské Florencie. Seznámili se tam s výrobou slaměných a rýžových pletiv, klobouků, košíků a různého jiného zboží, která byla mezi tamějšími občany velmi rozšířena. Tak se někteří lipovští zajatci naučili napodobovat pletení copánků, lidově zvaných šňůr.

Po návratu do obce předváděli nejprve toto nové umění jen pro zábavu, později však začali plést různé brašničky pro školní děti i pro místní občany.

Pozvolna se dovednost splétání slaměných šňůr začala šířit mezi dalšími občany Lipové i do okolních obcí. Brzy se celé záležitosti chopili podnikaví obchodníci, kteří začali šňůry i výrobky vykupovat. Koncem minulého století zřídila Pražská společenská továrna na klobouky v Lipové svou filiálku. Ač podnik dobře prosperoval, po likvidaci hlavního závodu v Praze byla i pobočka v Lipové po třech letech činnosti zrušena. Roku 1901 bylo v Lipové vytvořeno desetičlenné družstvo, které ze skromných vkladů nakoupilo v Německu kloboukové stroje a pustilo se znovu do výroby. Družstvo existovalo skoro tři desetiletí a během velké hospodářské krize zaniklo. Po skončení druhé světové války se několik drobných výrobců slaměného zboží zapojilo do družstva Moravská ústředna v Brně později do Lidového družstevního průmyslu Molenburg.

1. července 1961 vzniklo nové družstvo s názvem „Tvar“ mající sídlo v Lipové. Základní výrobou byly užitkové a dárkové předměty, hlavně z nemláčené žitné slámy, lýka, orobince a bambusu. Vyráběly se dámské a pánské klobouky vyráběné z čínského slaměného pletiva a z kloboukových úpletů, které zhotovovali domácí pracovníci. Ze slaměného pletiva se dále vyráběly kabele, košíky, ošatky, misky, prostírání, nástěnné rohože. V roce 1971 byla zavedena výroba pletených vánočních ozdob z žitné slámy. Žitnou slámu si družstvo zajišťovalo samo ve spolupráci se státním statkem v Brodku u Konice. Tato sláma nesměla být pomačkaná ani polámaná, proto i sklizeň byla obtížnější. Klasy se musely odřezat od stébel. V roce 1980 byla zavedena výroba vánočních ozdob ze dřeva a žitné slámy. Potřebné dřevo se získávalo z větví jehličnatých stromů, které se patřičně upravovalo. Každý lidový motiv vkusně a řemeslně zpracovaný, nápaditost a cenová přiměřenost znamenal možnost reálné nabídky pro zahraniční trhy s maximální pravděpodobností odbytu. Výrobky byly vystavovány na Mezinárodních veletrzích v Brně a Norimberku.

Výrobní družstvo Tvar zaměstnávalo kolem 400 lidí z obce Lipová, Hrochova, Seče, ale také z blízkého okolí. V 80. a 90. letech se proto v Lipové postavilo nejvíce nových rodinných domů, lidé se stěhovali do Lipové, protože zde viděli pracovní příležitost. Družstvo však v roce 2003 zaniklo z důvodu velké konkurence a dovozu těchto výrobků z Asie a Číny.
(Kronika obce Lipová)

3.1.2 Nářečí v Lipové

Horácké nářečí představuje samostatný nářeční jazykový útvar a je samostatnou podskupinou středomoravského nářečí, podobně jako hanáčtina (Julínek, 2010).

Dále Julínek (2010, s.9) uvádí, že: „*Horáčtina představuje svébytný teritoriální dialekt, který má v jednotlivých obcích Dražanské vrchoviny jisté výrazové odlišnosti.*“

Charakteristickým znakem slovního projevu obyvatel Dražanska jsou hlavně hiátové samohlásky e, o. Před zadopatrovou samohláskou ô se užívají tzv. protetické souhlásky v, h jako například vòkno, vòral, hòhni, hòteč atd. Hiátové hlásky v, h a široké zadově artikulované ô, ê jako například dêchni na mě, Bòsin se uplatňují v řeči takřka na celé Dražanské vrchovině. Používáním předopatrových a zadopatrových samohlásek rozlišuje horácký dialekt místo a čas a také mužský a ženský rod. Foneticky zní horácké nářečí velmi tvrdě. Tento způsob vyjadřování může souviset s drsným podnebím, horským prostředím a dřívějšími nelehkými životními podmínkami obyvatel zdejšího kraje. Podle Julínka se jisté nářeční zvláštnosti vyskytují téměř v každé vesnici Dražanské vrchoviny. (Julínek, 2010)

V okrajových vesnicích Dražanské vrchoviny lze pozorovat pozvolný přechod k dialektu hanáckému. Horácký dialekt je frekventovaným dorozumívacím prostředkem i na Konicku, kde však má svá výrazová specifika. V samotné Konici je nemálo domorodců, kteří v hovorovém styku používají horáčtinu. Například v Lipové a v Hrochově, kde bytová zástavba na sebe přímo navazuje a občané z těchto lokalit jsou v každodenním styku, je slovní projev přece jen odlišný. (Julínek, 2010)

Nyní horáčtina postupně ztrácí svou identitu. Lipovský svérázný dialekt je vytlačován mnoha výrazy ze spisovné a hovorové řeči. Podle Julínka vzniká jakýsi jazykový hybrid, hyzdící osobitý charakter horáckého nářečí. Nezbyvá než věřit, že se horácký dialekt, zděděný po předcích podaří zachránit, aby neupadl do historického zapomnění. (Julínek, 2010)

3.2 Geomorfologické, geologické a klimatické podmínky vesnice Lipová

Z geomorfologického hlediska patří toto území k provincii Česká Vysočina, soustavě Česko – moravské, podsoustavě Brněnské vrchoviny, celku Dražanská vrchovina, podcelku Konická vrchovina a okrsku Štěpánovská planina (Demek, 2006).

Dražanská vrchovina je geomorfologický celek, který spadá pod Brněnskou vrchovinu a nazývá se podle obce Dražany.

Na jihu sousedí s Dyjsko – Svrateckým úvalem a Vyškovskou bránou, na západě s Boskovickou brázdou a Bobravskou vrchovinou, na východě sousedí s Hornomoravským úvalem a na severu se Zábřezskou vrchovinou. Dražanská vrchovina je členitá. Nejvyšší bod Skalky s nadmořskou výškou 735 m.n.m. se nachází ve východní části, označovaný jako Konická vrchovina. Vrchol je plochý a zalesněný a bohužel neposkytuje výhledy. Skalky se nachází v katastru obce Buková asi 10 km od vesnice Lipová.

(Černý-Křetínský, Zouharová, 1998)

Nedaleko nejvyššího bodu Skalky na křižovatce lesních cest najdeme kótu 726 m, u níž stojí meteorologická stanice. Nachází se zde od roku 1995 meteorologický radar ČHMÚ, vysoký 35 m. Zařízení pracuje automaticky – každých 10 minut dokáže registrovat odrazy od oblačnosti vzdálené až 250 km. Údaje jsou využívány pro okamžitý odhad dešťových a sněhových srážek, ale také pro případnou výstrahu před nebezpečnými meteorologickými jevy v rámci národní radarové sítě a mezinárodní výměny dat. Tento radar je navíc výjimečný, protože v Česku jsou pouze dvě stavby tohoto typu, druhá stojí v Praze – Brdech.

Součástí Dražanské vrchoviny je též Moravský kras a Adamovská vrchovina, která byla rozrušena třetihorními tektonickými pohyby a činností řek. V Moravském krasu vystupují devonské vápence na ploše téměř 100 km² (Černý - Křetínský, Zouharová, 1998).

Černý- Křetínský, Zouharová (1998, s.48) dále uvádí, že: *„řešená oblast leží na hranici dvou základních regionálně – geologických jednotek střední Evropy, Českého masívu a Západních Karpat. Na Dražanské vrchovině převládají prvohorní horniny usazené. Vyškovská brána a Ždánický les jsou tvořeny sedimenty třetihorními. Na velké části území jsou také poměrně mocné čtvrtohorní usazeniny.“*

Z hlediska klimatu patří řešené území mezi oblasti mírně teplé, mírně vlhké, vrchovinné. Atmosférické srážky se zde pohybují v rozmezí 616 až 711 mm za rok. Nejvíce prší v červenci, naopak nejmenší srážky jsou v únoru a březnu. Průměrná teplota ve vegetačním období je 12,5 ° C. Datum prvního mrazu je podle stanice Konice 11. října, poslední mrazíky se na jaře objevují kolem 10. května. Podle stanice Protivanov převládá jihozápadní směr větru a maximální rychlost větru je 17 m/s. Na jeden měsíc připadají průměrně 2 – 3 klidné dny. V zimním období bývají většinou partie nad 500 metrů nad mořem pokryty souvislou sněhovou pokrývkou.(Černý - Křetínský, Zouharová, 1998)

3.3 Přírodní podmínky vesnice Lipová

V okolí obce se rozprostírají rozlehlé lesy. Reliéf je kopcovitý s hluboce řezanými a průlomovými údolími. Příroda v okolí obce Lipová nabízí místním občanům i návštěvníkům velké množství zajímavých míst a zákoutí.

V katastru obce se nachází přírodní rezervace „Lipovské upolínové louky“. Zvlněná a zalesněná oblast vytváří ideální podmínky pro pěší turistiku i cykloturistiku.

3.3.1 Vodstvo vesnice Lipová

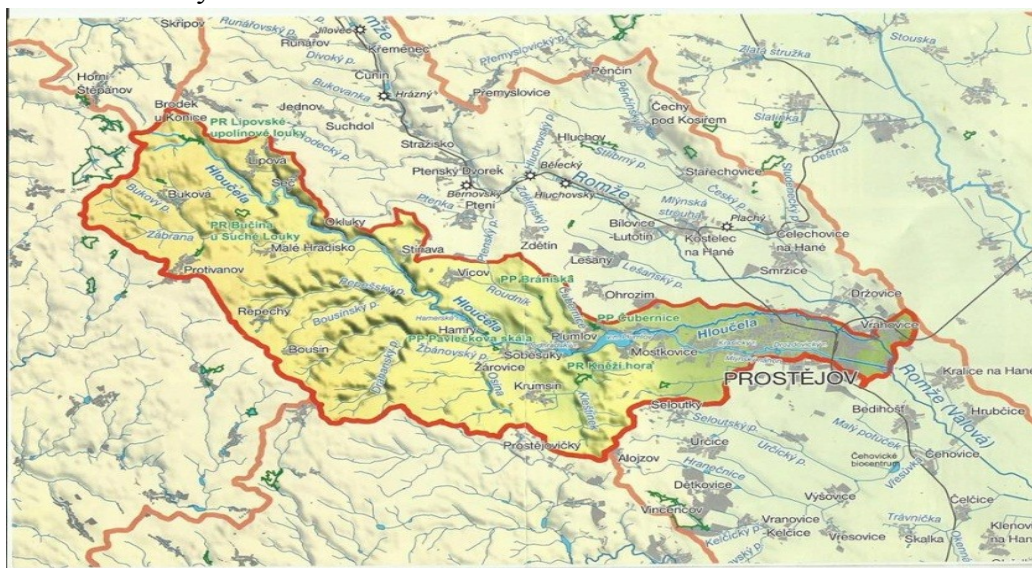
Drahanská vrchovina leží ve srážkovém stínu Českomoravské vrchoviny, která zadržuje většinu srážek přinášených západními větry. Je velmi chudá na povrchové vodní zdroje a na zásoby podzemních vod, jejichž hladina poklesla také vlivem odvodňování velkého počtu podmáčených luk. Drahanská vrchovina nemá velké toky, protože se jedná o pramennou oblast tvořící rozvodí řeky Moravy a Svatky. Drobné potoky jsou odváděny říčkou Hanou a Hloučelou do Moravy, Litavou a Svitavou do Svatky, Dunajem pak do Černého moře. (Černý - Křetínský, Zouharová, 1998)

Katastrem vesnice Lipová protéká říčka Hloučela, (viz. obr. č.4) jejíž horní úsek po Podhradský rybník v Plumlově býval označován jako Okluka. Právě mezi obcemi Lipová, Buková a Horní Štěpánov najdeme i její pramen, který se nachází v nadmořské výšce 578 m. Jelikož má dvě zdrojnice, které jsou přibližně stejně dlouhé, není její pramen jednoznačně určitelný. Ten, který se nachází ve vyšší nadmořské výšce, někdy vysychá, ten níže položený najdeme blízko oploceného vodního zdroje. Obě zdrojnice se stékají asi po 1,5 km. Pramenná část Hloučely se nachází ve smrkovém lese a dále však spíše převažují bučiny. Výhodou bezesporu je skutečnost, že potok vede po delší část Hloučely neznečištěnou vodu. Prameny Hloučely vyvěrají na rozsáhlejší území, leží v lesním komplexu a jsou zarostlé bujnou mokřadní vegetací. V blízkosti prameniště je známý biotop stulíků. Hloučela chvíli od svého pramene tedy protéká smrkovým lesem, aby pak po své levé straně tvořila hranici přírodní památky Lipovské upolínové louky, což je jeden z nejcennějších mokřadů Drahanské vrchoviny. Říčka pokračuje dále směrem k obci Lipová a na jejím jihozápadním okraji podtéká silnici vedoucí k Bukové. Dále pokračuje vlhkými loukami dál až k soutoku s říčkou Zábranou, jenž se nachází v blízkosti Lipovského mlýna, na dohled od posledního „pozůstalého“ z původních čtyř památných Sečských buků. Za soutokem se Zábranou se Hloučela točí směrem na sever a protéká k chatové zástavbě v obci Lipová – Seč.

U křížku se opět stáčí na východ a po nějaké době ještě na jihovýchod, až dorazí do obce Okluky. Říčka Hloučela mívá cestou několik studánek. Mezi nejznámější patří studánka s výbornou pitnou vodou pod chatami v Seči. (Zatloukalová, Holzer, 2012)

Říčka dále pokračuje kolem Stínavy přes Hamry. V obci Hamry je říčka „svázána“ v betonovém či kamenném vyzděném korytě, ale za obcí již zase teče volně. Po necelých 400 m Hloučela vtéká do Podhradského rybníka v Plumlově. Od svého pramene až po tento rybník se říčka donedávna jmenovala Okluka, jméno Hloučela nesla až za výpustí z Podhradského rybníka. Od tohoto rybníka Hloučela pokračuje do Plumlovské přehrady. Za přehradou protéká obcí Mostkovice a následně lemují severní okraj města Prostějova. Z iniciativy profesora zemské reálky Rudolfa Volfa byly její břehy poprvé v roce 1914 osázeny stromy a vznikl tak lesopark. Tento zelený pás slouží v okolní bezlesé zemědělské krajině jako místo pro migraci organismů, tudíž je nazýván biokoridor Hloučela. Žije zde mnoho druhů živočichů. Z chráněných druhů je významný výskyt střevle potoční, z ptáků zejména ledňáčka říční a skorce vodního. Z rostlin se tu vyskytuje například orchidej krušík polabský. Břehové porosty Hloučely jsou porostlé nejvíce olšemi, jasany, duby, vrbami, javory a topoly. Ve Vrahovicích v blízkosti koupaliště ústí Hloučela do řeky Romže, a to ve výšce 215 m.n.m. Po spojení s Romží teče dál již jako Valová přímo do Moravy. (Zatloukalová, Holzer, 2012)

Délka vlastního toku Hloučely měří asi 39 km a odvodňuje nezanedbatelnou část Prostějovska včetně obce Lipová. Její celkové povodí má rozlohu 146, 5 km. Co se týká jakosti vody, říčka Hloučela je z významnějších toků Prostějovska nejčistší. Je zařazena do II. třídy jakosti vod, což je mírně znečištěná voda (Zatloukalová, Holzer, 2012). V katastru obce Lipová se nachází 5 rybníků.

Obr. č. 4 Povodí Hloučely (ČSOP, Regionální sdružení IRIS, 2012)

3.3.2 Flóra vesnice Lipová

Oblast tvoří krajina zemědělská a lesohospodářská. Z hlediska zemědělského je území řazeno do výrobního typu bramborářského. Půda je hnědá, kyselá a mělká, a protože má nedostatek živin, je málo úrodná. Nalezneme tu také louky, pastviny, remízky a též rozptýlenou stromovou zeleň.

Dle regionálně fytogeografického členění květeny České republiky patří květena katastru obce Lipová do fytogeografické oblasti českomoravského mezofytika. Mezofytikum tvoří přechod mezi teplomilnou a chladnomilnou květenou a zabírá největší část území.(Skalický, 1988)

Původními lesy Dražanské vrchoviny byly lesy listnaté, ve vyšších polohách bučiny z jedlí, v nižších polohách doubravy s habrem. V 19. století byly listnaté lesy z ekonomických důvodů káceny a nahrazovány monokulturami smrků s příměsí modřínů a borovic. V současnosti jsou monokultury jehličnanů postupně nahrazovány lesy smíšenými, protože takřka netrpí kalamitami.(Černý- Křetínský, Zouharová, 1998)

V okolí Lipové se nachází jak lesy jehličnaté, tak lesy s převahou listnáčů. V jehličnatých lesích najdeme smrk obecný, borovici lesní, modřín opadavý, jedli bělokorou a douglasku tisolistou. Bylinné patro je v důsledku značného zastínění velmi chudé. Vyskytuje se tu pstroček dvoulistý a šřavel kyselý.(Černý- Křetínský, Zouharová, 1998)

V lesích s převahou listnáčů roste buk lesní, habr obecný, dub letní, dub zimní, javor klen a bříza bělokorá. Keřové patro je zastoupeno velmi hojným bezem hroznatým, bezem černým, maliníkem obecným a mnoha druhy ostružiníků. V bylinném patře se vyskytuje pomněnka lesní, jaterník podléška, mařinka vonná, sasanka hajní, hrachor jarní, brčál menší, jahodník obecný, česnek medvědí, vrbka úzkolistá, svízel lesní, zvonek kopřivolistý, hrachor lesní, violka lesní, rozrazil rezekvítek, konvalinka vonná, náprstník velkokvětý, kostival lékařský a další. Na pasekách je velmi hojná třtina křovištní. Z kapradin rostou v bylinném patře kaprad' osténkatá, kaprad' samec, bukovinec osladičovitý, ve světlých lesích hasivka orličí.(Černý- Křetínský, Zouharová, 1998)

Lesy v okolí Lipové jsou rájem pro houbaře. Z jedlých hub se tu nachází hřib smrkový, hřib kovář, hřib dubový, hřib žlutomasý, kozák březový, kozák dubový, bedla vysoká, muchomůrka růžovka, václavka obecná, žampion lesní a další. Z jedovatých hub je to například muchomůrka červená a muchomůrka tygrovaná (Černý- Křetínský, Zouharová, 1998).

3.3.3 Fauna vesnice Lipová

Fauna v lesích katastru vesnice Lipová je podobná jako na většině území ČR. Pro udržování biologické rovnováhy v přírodě jsou důležití dravci a šelmy. Nachází se zde šelmy, jako je kuna lesní, která žije v korunách stromů. Je vzácnější než kuna skalní, která žije spíše ve skalách, mnohdy i na půdách domů. Najdeme tu jezevce lesního, který žije v odlehlých místech lesa. Žije zde také liška obecná živící se hlavně hlodavci a hmyzem. Nejběžnější z velkých dravců, kteří u nás hnízdí, je káně lesní. Loví hlavně na polích, živí se hlodavci. Mezi korunami stromů loví drobné lesní ptáky jestřáb lesní a krahujec obecný. V blízkosti lidských obydlí můžeme vidět poštolku obecnou. Ze šplhavců jsou u nás nejčastější strakapoud velký, žluna zelená a datel černý. V našich lesích žije kalous ušatý, sýček obecný a puštit obecný. V okolí lidských obydlí sova pálená.

V lesích katastru Lipová a jeho okolí žije i mnoho ptáků, které řadíme do skupiny pěvců. Žije zde například sýkora koňadra, sýkora modřinka, sýkora parukářka, hýl obecný, pěnkava obecná, různé druhy pěnic, červenka obecná, kos černý, strnad lesní, drozd zpěvný, sojka obecná a další. Stále častěji můžeme zaslechnout krkavce velkého. Mezi další ptáky z různých skupin, kteří se u nás vyskytují, patří například kukačka obecná, vrabec obecný, jiříčka obecná a vlaštovka obecná.

Z drobných savců se zde vyskytují krtek obecný, ježci, myšice lesní, hraboši polní, veverky obecné a další. Na mýtinách můžeme spatřit zmiji obecnou a slepyše.

Ze zvěře spárkaté je hojný srnec obecný. Za úsvitu a za soumraku vychází na pole a louky za pastvou. Velmi hojný je také jelen evropský, který působí v lesích značné škody okusem stromků a olupováním kůry z kmenů. V době říje se ozývá z pasek mohutné troubení a ryk soků. Prase divoké je hojné v místech s hustým podrostem. Vyrýváním hubí larvy hmyzu. Na podzim podniká výpravy na brambořiště nebo na kukuřici. Na polích a na okraji lesa se vyskytují bažanti a zajáci polní. (Černý- Křetínský, Zouharová, 1998)

V tůňkách potoků žije čolek obecný a velký. Nejhojnější je čolek horský. Na keřích u vody můžeme pozorovat rosničku zelenou a u lesních potoků skokana hnědého a ropuchu obecnou. Na loukách kolem potoka žije spousta dalších zajímavých živočichů. Zpod nohou vyskakují hejna sarančat, jež vydávají třením křídel cvrčitý zvuk. Z motýlů se vyskytují například perleťovci, babočka osiková, babočka kopřivová, babočka admirál, babočka paví oko a další. Dlouhozubka svízelová žije na lesních loukách, ale zalétává i k oknům obydlí, kde jsou kvetoucí rostliny. Po způsobu kolibříků se dokáže zastavit na jednom místě ve vzduchu a sát nektar z květů.

V místech starých dubů létává náš největší brouk roháč obecný. Kolem potoka poletují další zástupci hmyzu například chrostík, pošvatka, motýlice, jepice, šídla a vážky. Nad loukami poletuje konipas bílý a konipas horský. Stále častěji se objevuje čáp bílý a v hlubokém lese i čáp černý. (Černý – Křetínský, Zouharová, 1998)

Přímo v pramenech Hloučely, ale i blízkém okolí je vytvořeno kvalitní společenstvo živočichů pramenů. Běžná je zde ploštěnka potoční, vzácnější je pak měkkýš praménka rakouská. Z fauny korýšů byl nalezen velmi zajímavý zástupce blešivců srostlorep kráčivý. Zastoupeny jsou i podzemní buchanky. Z „čistobytných“ zástupců larev vodního hmyzu jsou zde larvy jepice bystřinné a larvy chrostíků. Ze zástupců dvoukřídlých tu žijí larvy rodu Chelifera z čeledi kroužilkovitých. Dále tu najdeme larvy pakomárů, které si často staví jemné slizovité schránky. (Zatloukalová, Holzer, 2012)

3.4 Hospodářské podmínky vesnice Lipová

Hospodářské podmínky vesnice Lipová jsou zastoupeny průmyslovou a zemědělskou výrobou, lesním hospodářstvím, ale také drobnými provozovny výrobního charakteru.

3.4.1 Průmyslová výroba

Průmyslová výroba v obci Lipová je zastoupena firmou Akord, která zahájila svoji činnost v roce 1990, jako česká a výhradně soukromá firma, působící v kovovýrobě a elektrovýrobě. Výrobní program byl zaměřen do oblasti vlastních výrobků, komponentů pro výrobní spotřebu a kooperace. Oblast elektrovýroby, kde byly vyráběny rozvaděče, měřiče vodivosti vody, hladinoměry a další, byla postupně vytěsněna neustále se zvyšující poptávkou v kovovýrobě. Tato je pojata v konceptu ucelené výrobní činnosti a zahrnuje dělení materiálu, lisování, ohýbání, strojní obrábění, svařování, montáž, balení a expedici. V současné době je hlavní výrobní program tvořen výrobou komponentů pro valníkové nadstavby. Firma Akord dále provádí kusovou výrobu, malosériovou a sériovou výrobu dle specifikace zákazníka.

V roce 1992 začala v obci Lipová působit nová firma Bavaria work centre s.r.o. Firma kompletuje propagační předměty pro zahraniční zákazníky jako je MC Donald, Deutsche Bundespoet a Nestle. Zboží je dováženo do skladu kamiony z Německa a po kompletaci zase zpět. Tato firma působí v obci dodnes, ale nese nové jméno Kids s.r.o.

V oblasti lidové umělecké výroby působily v Lipové celkem 4 firmy. Úluv Lipová však přestal od 1. dubna 1993 existovat, zaměstnanci byli propuštěni a budova byla nabídnuta Fondu národního majetku v Praze. Podobný sortiment výroby slaměných výrobků vyráběla i firma Josefa Sekaniny, která zde působila od září 1991. Své výrobky dodávala především do prodejen Uva a část své výroby exportovala do Německa, Nizozemí a Dánska. V roce 2001 firma zanikla. Nejstarším výrobcem v této oblasti bylo výrobní družstvo Tvar, které vzniklo již v roce 1961. Nosnou výrobou byla výroba slaměných klobouků, rohoží, prostírání a ošatek. Družstvo se po roce 2000 potýkalo s malým odbytem svých výrobků. Důvodem byla konkurence a dovoz těchto výrobků z Asie a Číny. I když tyto výrobky nebyly zdaleka tak kvalitní, rozhodovala především jejich cena. Výrobní družstvo Tvar Lipová v roce 2003 zaniklo, a tak přišlo několik desítek lidí o práci, kterou jim toto družstvo tolik let poskytovalo. (Kronika obce Lipová)

Jedinou firmou zabývající se slaměnou výrobou, která existuje dodnes, je firma Fanaiva, jejímž majitelem je Ing. František Koudelka. Zaměstnává celkem 25 zaměstnanců a brigádníků a vyrábí především slaměné ozdoby, rohože, ošatky a prostírání. Prostřednictvím této firmy přetrvává letitá tradice lidové umělecké výroby v obci Lipová.

V Lipové fungují také drobné provozovny, jako je například stolařství a opravy automobilů.

3.4.2 Zemědělská výroba

V současné době je zemědělská výroba v Lipové provozována firmou Zemědělské družstvo Lipová, které vzniklo 1. 2. 1993 z části bývalého Státního statku Konice. V současné době hospodaří na 717 ha zemědělské půdy, převážnou část obhospodařuje na základě pachtovních smluv s původními vlastníky. Jen nepatrné procento půdy je ve vlastnictví družstva. Pozemky se nacházejí v katastrálních územích Lipová, Hrochov, Seč, Labutice, Dešná a Horní Štěpánov. V daných klimatických podmínkách se pěstují plodiny jako je ječmen jarní, pšenice ozimá, tritikále, oves a řepka ozimá. Přibližně polovinu výměry představují louky, pastviny a trvale travní porosty.

V oblasti živočišné výroby je chován hovězí dobytek, část tvoří krávy s tržní produkcí mléka, další část potom výkrm na maso – jalovice a býci. Průměrný stav dobytka je 93 krav a 200 ks ostatní hovězí.

Na zemědělské farmě, která byla vybudována koncem 50. let minulého století na konci obce Lipová stojí kravín, dvě odchovny mladého dobytka, seník, sýpka, čistička obilí, opravárenská dílna, sklad olejů a administrativní budova. Zastaralá a nevyhovující mechanizace byla postupně obměněna novými technologiemi, a to traktory řady Massey, kombajn Class, nákladní automobily Man a další. V zemědělském družstvu Lipová pracuje 20 zaměstnanců v rostlinné, živočišné výrobě, mechanizaci, řízení a administrativě.

Hlavními odběrateli výrobků jsou Moragro Prostějov (řepka ozimá), Soufflet Prostějov (sladovnický ječmen), Navos Kroměříž (řepka ozimá), Mlékárna Itala v Blatnici pod Svatým Antonínkem (mléko) a Řeznictví Makovec Prostějov (hovězí maso). Výrobky z rostlinné i živočišné výroby podléhají kontrolám na základě kterých jsou ohodnoceny. Nákladními auty a zemědělskou technikou poskytuje družstvo služby občanům z Lipové i blízkého okolí.

I přes nelehkou pozici jakou má zemědělství v naší společnosti, a hlavně přes nepříliš úrodnou půdu hospodaří družstvo vyrovnaně, ekonomika je stabilní.

3.4.3 Lesní hospodářství

V katastru obce Lipová se hlavně jedná o lesy, které jsou zařazeny do lesů hospodářských. Většina spadá pod správu Lesů České republiky – Lesní správa Prostějov. Část lesa patří do lesního majetku rodiny Mensdorff - Pouilly. Zůstatek lesa patří do majetku obce Lipová.

3.5 Kultura a školství vesnice Lipová

Kultura a školství byla ve vesnici Lipová rozvíjena již od její dávné minulosti. Svědčí o tom historické památky, jež se na jejím území nacházejí, ale též významní rodáci, kteří ve vesnici působili.

3.5.1 Významní rodáci vesnice Lipová

Mezi významné rodáky vesnice, kteří zde v minulosti působili, patří Dr. Josef Mazáč, Teodor Grepl a František Šín. Dr. Josef Mazáč se narodil v Lipové v roce 1811 a zemřel v Boskovicích v roce 1874. Byl univerzitním profesorem.

Teodor Grepl byl významným zahradníkem v Paříži. Jeho firma dodala mnoho růží do Lidic. Narodil se v Hrochově v roce 1900. František Šín byl učitelem a tiskem vydal „Praktickou školou počtů“. Narodil se v Hrochově v roce 1861 (Müller, 2004).

3.5.2 Kulturní a historické památky vesnice Lipová

Ze sakrálních památek se v každé obci nachází nevelká kaple. V Lipové jde o kapli zasvěcenou Panně Marii Bolestné z roku 1852 (viz. obr. č. 5). Je v ní starý veteránský prapor.

Obr. č. 5 Kaple v Lipové (vlastní práce autora)

Na Hrochově se nachází kaple svatého Vavřince vystavěná asi kolem roku 1843, kde se každoročně koná tradiční pouť. V Seči je kaple svatého Martina z roku 1887. V Lipové má místní evangelický sbor vlastní modlitebnu. Všechny tři obce dnes patří do suchdolsko – jednovské římskokatolické farnosti. Z obcí Hrochov a Seč vedou kostelní cesty k poutnímu kostelu Navštívení Panny Marie v Jednově. Obě tyto cesty jsou lemovány obrazy svatých.

Kostel Navštívení Panny Marie v Jednově je ve stylu baroka.(viz .obr. č. 6) Za svůj vznik vděčí studánce zvané Svatá voda, která podle pověsti dokázala zázračně uzdravovat. Z vděčnosti za vyslyšené prosby byla v blízkosti studánky umístěna dřevěná socha Bolestné Panny Marie – Pieta, ke které začali se svými prosbami přicházet poutníci ze širokého okolí. Vzrůstající počet lidí byl důvodem k postavení kaple. Stavby se ujal klášter sv. Kláry v Olomouci, kterému patřil velkostatek v nedalekém Ptení. V první etapě v roce 1766 byla nad studánkou postavena kaple jako presbytář budoucího chrámu. Do ní byla přenesena Pieta, předtím dočasně umístěna ve farním kostele ve Ptení.

Za josefinských reforem byl Olomoucký klášter zrušen a dokončení druhé etapy výstavby kostela se uskutečnilo až v letech 1807 – 1810. Dnešní podobu kostel získal v letech 1905 – 1910, kdy byla přistavena věž a průčelí chrámu se sochami sv. Františka z Asissi a sv. Benedikta. Památkovou péčí je kromě kostela chráněná také socha anděla víry ze druhé čtvrtiny 18. století, dále reliéf Piety s rámem vzácné řezbářské práce nad svatostánkem na hlavním oltáři z doby před rokem 1760. Památkovou péčí je také chráněný obraz sv. Jana Nepomuckého ze 70. let 18. století a relikviář s ostatky sv. Kříže z roku 1765. (Müller, 2004)

Obr. č. 6 Kostel Navštívení Panny Marie v Jednově (vlastní práce autora)

V blízkosti kostela byla v roce 2005 zbudována mariánská zahrada se sochou Panny Marie a se sochou papeže Jana Pavla II. v životní velikosti.(viz.obr.č.7)Tyto sochy pochází z dílny pana Josefa Siwonia z Polska. S díly tohoto umělce se můžeme setkat v severní Americe, Africe a dokonce až na Sibiři. Na kopci v horní části stojí nerezový kříž, na kterém je upevněno Kristovo tělo. Autorem této sochy je výtvarník, pan Vladimír Vráblík. Mariánská zahrada je místem, kde se člověk může na chvíli zastavit, vychutnat si krásné prostředí plné pestrobarevných květin a okrasných stromů. Je to místo, kde člověk může popřemýšlet o svém bytí a načerpat síly do dalšího putování svého života.

Obr. č. 7 Socha Panny Marie a socha papeže Jana Pavla II (vlastní práce autora)

3.5.3 Keltské oppidum

Nedaleko od Lipové asi 10 km vzdáleném Malém Hradisku se nachází chráněný objekt „keltské oppidum“, sídliště galské, bohaté na jantar. O jantaru ve Starém Hradisku je první zpráva v kronice biskupa olomouckého Doubravia v publikaci „Historiae regni Bohemiae“, která vyšla v Prostějově v roce 1552. Oppidum Staré Hradisko vzniklo v polovině 2. století před naším letopočtem v mladší době laténské a zaniklo někdy po polovině 1. století před naším letopočtem. Život na oppidu trval tedy více než sto let. Jeho vznik, fungování a zánik spadá do stejného období jako ostatní česká oppida . (Čižmář, 2004)

Byl to opevněný tábor na návrší nad horským okluckým potokem. Keltové k nám přišli asi ve 3. století př. n. l. ze západu. Přijeli asi na koních, což zde dokazují vykopávky, jako jsou například jezdecké ostruhy a různé části koňských postrojů. Byli to válečníci a obchodníci. Dovedli v zemi hledat železnou rudu. A když ji na Konicku našli, usadili se zde, ukryli v horách nedaleko staré obchodní cesty. Své tvrziště opevnili příkopy a hradbami ze dřeva a z kamení proti možnému vpádu nepřátel. Jantar dováželi ze severu od Baltského moře a zhotovovali z něho prsteny, náramky, náušnice, náhrdelníky a jiné šperky a ozdobné předměty, se kterými obchodovali. Keltové zanechali v zemi mnoho jantarových zbytků a předmětů, když za germánské invaze město vyklidili. Též tam ztratili hodně zlatých penízků, tak zvaných duhovek. Nejprve se o toto sídliště zajímali numismatikové, později zde začali pracovat boskovičtí archeologové PhMr. Lipka a MUDr. Snětina. Mezi jejich první nálezy patřily rozbité nádoby, nože, železné klíče, nůžky, dláta, skoby, hřebíky, vážky na vážení duhovek, 3 duhovky a kamenné žernovy na mletí obilí. Přes první světovou válku vědecký průzkum keltského sídliště ustal. Až v letech 1934 až 1939 obnovil badatelské práce Státní archeologický ústav v Brně za spolupráce Zemského brněnského muzea a Vlastivědného muzea v Prostějově. Dr. Böhmovi se podařilo toto hradiště zrekonstruovat a zmapovat. Mezi nejvýznamnější nálezy patří jantarový prsten, který našel MUDr. Snětina. Prsten má v průměru 3,4 cm a je silný 0,9 cm. Na vnějším obvodu je postava ženy, jež má na hlavě dlouhé pletence vlasů. Prsten je vyobrazen v Ročence prostějovského muzea, ročník 1938, strana 61. Několik duhovek našli i obyvatelé z okolí. Několik duhovek a různých předmětů z vykopávek je v muzeích v Prostějově, v Boskovicích a v Brně.

Keltské oppidum Staré Hradisko je jednou z nejvýznamnějších a nejzajímavějších památek keltského období na Moravě (Müller, 2004).

3.5.4 Školství v Lipové

V obci Lipová je otázce školství věnována velká pozornost. V současnosti je školství v Lipové zastoupeno předškolním a základním vzděláváním. Provoz Základní a mateřské školy Lipová je financován z rozpočtu obce Lipová. Obec do školství investuje nemalé peníze a je patrné, že usiluje o zachování malotřídky i mateřské školy. A to je nejdůležitější co může obec svým dětem a obyvatelům dopřát. Platí jedna známá věta, že „Kde jsou děti, tam je radost“. Poskytnutí možností vzdělávat se uprostřed vesnické komunity, poznávat domov a nejbližší okolí, cítit se bezpečně v prostředí lidí, kteří vás dobře znají, je tím nejlepším vkladem do budoucích generací.

Předškolní vzdělávání

První mateřská škola v Lipové zahájila svůj provoz 5. října 1961. Byla však umístěna ve velmi nevhodné zdravotně nevyhovující soukromé budově č. 109. Její provoz byl polodenní. V roce 1965 byly pro mateřskou školu upraveny dvě místnosti v kulturním domě. Byly také upraveny i prostory pro hygienu dětí. Provoz mateřské školy byl zase polodenní. Ovšem i toto řešení nebylo plně vyhovující. Postupně přibývalo dětí a prostory svou kapacitou nevyhovovaly. Z tohoto důvodu se v roce 1974 začalo s výstavbou nové mateřské školy, která byla stavěna svépomocí. V roce 1978 byla otevřena nová mateřská škola, která měla dvě oddělení.(viz.obr. č.8) První oddělení bylo pro mladší děti ve věku od 3 – 4,5 roku. Druhé oddělení pro děti od 4,5 – 6, případně 7 let. V každém oddělení vyučovaly dvě učitelky. Do mateřské školy bylo zapsáno 60 dětí. Po roce 1990 však dětí začalo ubývat. Ve školním roce 1990/ 1991 bylo v mateřské škole v mladším oddělení zapsáno 16 dětí, ve starším oddělení 20 dětí. Z tohoto počtu bylo jedno dítě ze Seče, 6 dětí z Hrochova a 29 dětí z Lipové. Ve školním roce 1991/1992 bylo zapsáno pouze 26 dětí. Obě oddělení už byla smíšená, v každém oddělení byly děti ve věku od 3 do 6 let. Ve školním roce 1992/1993 byla v mateřské škole v Lipové otevřena pouze jedna třída pro děti od 3 do 6 let. Do června 1993 sloužila jedna třída mateřské školy jako poradna pro matky a děti. V ní ordinoval 2x měsíčně dětský lékař. Od září 1993 byl v provozu nový bazén a sauna, a tak se děti chodily pravidelně jedenkrát týdně saunovat. Z důvodu chladnějších klimatických podmínek v Lipové byl bazén později zastřešen. Od roku 1992 je mateřská škola do současnosti z důvodu nízkého počtu dětí jednotřídní. Od roku 2003 je součástí samostatného právního subjektu s názvem: Základní škola a mateřská škola Lipová.(Kronika obce Lipová)

Budova školy je přízemní. V první části budovy se nachází třída, která slouží jako herna a jídelna. Třída je vybavena tak, aby vyhovovala celodennímu pobytu dětí v MŠ. Je tu umístěn nízký nábytek, který je dětem přístupný. Je vybavena velkým množstvím hraček a didaktických pomůcek. Prostory odpovídají počtu dětí. Druhá část budovy, kde byla původně umístěna druhá třída, nyní slouží jako lehárna s vyděleným prostorem pro děti, které mají menší potřebu spánku, či odpočinku. V budově školy se dále nachází samostatná kuchyň, prádelna a kancelář. Samostatná kuchyň je pro stravování dětí výhodou, protože strava se připravuje přímo v mateřské škole a nemusí se odnikud dovážet. Součástí mateřské školy je i prostorná tělocvična, která byla v roce 2006 vybudovaná z původního bazénu. Je vybavena velkým množstvím tělovýchovného nářadí a náčiní.

Okolí školy tvoří velká zahrada. Pro potřeby dětí je využívána dolní část zahrady, kde jsou vzrostlé stromy, které mimo jiné chrání tuto část před větrem a v létě poskytuje stín. Zahrada je vybavena novou hrací sestavou, houpačkami, kolotočem a kreslicí tabulí. Pískoviště je kryté. Mateřská škola je obklopena loukami a lesy, což je využíváno k vycházkám, pozorování přírody, hrám a výletům. Všechny změny přírody, které jsou kolem mateřské školy dobře viditelné, velice pomáhají naplňovat vzdělávací cíle při práci s dětmi. Vzhledem k umístění a možnostem mateřské školy je možné vést děti k citlivému a ohleduplnému vztahu k přírodě a k ochraně životního prostředí.

Mateřská škola velmi úzce spolupracuje se základní školou v Lipové. Spolupráce spočívá nejen v pomoci při společně pořádaných akcích, ale též ve vzájemných konzultacích mezi pedagogickými pracovníky. Díky vzájemné spolupráci se dále uskutečňuje tak zvaná „Přípravka“ pro předškoláky, kteří byli u zápisu. V základní škole Lipová bývá pro ně připraven speciální program, při němž se prostřednictvím zábavných úkolů a her seznámí se školním prostředím, novými učiteli a získají zkušenosti se školní prací.

Obr. č. 8 Mateřská škola Lipová (vlastní práce autora)

Základní vzdělávání

První zmínky o školství v Lipové spadají do 18. století. První budova školy byla postavena roku 1896.(Müller, 2004) V každé ze tří obcí (Lipová, Hrochov, Seč) byla obecná škola. V Seči jednotřídní, v Lipové a na Hrochově dvojtřídní. V Seči byla koncem školního roku 1966/1967 škola uzavřena pro nízký počet žáků i přes protest místních občanů. Těmto občanům bylo školským odborem přislíbeno, že bude dojíždějícím žákům zajištěna vhodná autobusová doprava. Někteří žáci poté dojížděli do Ptení, jiní do Lipové. V roce 1975 byla zrušena i škola na Hrochově. Ovšem budova školy byla dále udržována a později zde probíhala školní družina.(Kronika obce Lipová)

Škola v Lipové je až do současnosti dvojtřídní a sídlí v původní budově, která byla postupně rekonstruována. Chodí do ní žáci prvního až pátého ročníku. V 90. letech 20. století navštěvovalo základní školu kolem 40 žáků. V současnosti je to pouze 25 žáků. Škola nyní nabízí řadu výhod, zejména významnou finanční podporu žáků všech ročníků – obec hradí výdaje na výtvarné pomůcky a pracovní sešity, nebo každodenní svoz dětí do školy. Ve škole se nachází skvěle vybavené učebny. Výuka kombinuje klasické i alternativní formy práce, vše s ohledem na žáka a plnění cílů školního vzdělávacího programu. Byla podpořena díky projektu Názorně do vyučování – EU – názornost ve výuce. Nabídka zájmových útvarů je velmi pestrá. Na škole probíhají bezplatně kroužek sportovní, výtvarný, ekologický, hudební, dramatický a vědecký. Kroužky využívá asi 80% žáků. Pravidelné informace o škole jsou uváděny a publikovány v Obecních listech a průběžně zveřejňovány na webových stránkách školy. Škola byla v průběhu prázdnin 2014 zateplena a změnil se i její vzhled v podobě nové fasády. (viz. obr. č. 9) Bylo pořízeno nové vybavení školní jídelny a šatny.

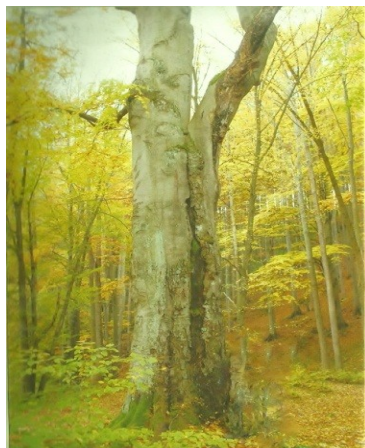
Obr. č. 9 Základní škola Lipová (vlastní práce autora)

3.6 Přírodní památky vesnice Lipová

Mezi přírodní památky katastru obce Lipová a jejího okolí patří památné buky, přírodní rezervace „Lipovské upolínové louky“ a přírodní rezervace „Bučina u suché louky“.

3.6.1 Památné buky

Ze starých lesních buků rostoucích na kraji lesa na pravém břehu Lipovského potoka poblíž Lipovského mlýna v Seči, zbyl jediný. (viz. obr. č.10) Zdroje uvádějí dřívější počet dva nebo tři kusy, původně však byly dokonce čtyři. Podle pamětníků tři z nich spadly zhruba před deseti až patnácti lety, zbyl jenom jeden. Sešly věkem, i tak se jedná o unikát. Stáří těchto stromů se odhaduje na tři až čtyři sta let. Za památné byly vyhlášeny 3. července 1987. Obvod posledního buku, který ještě stojí, dosahuje 5,7 metru. (Hrubá, Valentová, 2011)

Obr. č. 10 Památný buk (vlastní práce autora)

3.6.2 Přírodní rezervace Lipovské upolínové louky

V západní části katastru obce Lipová směrem k Hornímu Štěpánovu se nacházejí Lipovské upolínové louky, přírodní rezervace chráněná díky výskytu upolínu nejvyššího. (viz. obr. č. 11) Upolín nejvyšší je vytrvalá bylina, s přímou a až 50 cm vysokou lodyhou, obvykle nerozvětvenou. Listy jsou dlanitě pětídílné a střídavé. Má 5 – 15 okvětních lístků. Po opylení a oplození se vyvíjejí plody – měchýřky. Roste na vlhkých loukách. Rostlina je jedovatá. Je to zvláště chráněný, ohrožený druh, který je chráněn zákonem. (viz. obr. č. 12)

Rezervace zahrnuje komplex vlhkých luk v úzké nivě říčky Okluky, vázané na mokré až zbahnělé olejové půdy. Představují zbytky poměrně zachovalých mokřých luk, které byly dříve na Dražanské vrchovině mnohem rozšířenější, a to před obdobím rozsáhlých meliorací. Vegetaci tvoří zejména společenstva vlhkých pcháčových luk svazu *Calthion*, které charakterizují pcháč potoční, psárka luční, medyněk vlnatý, děhel lesní, rdesno hadí kořen, pryskyřník zlatožlutý, včetně několika vzácnějších druhů, jako například upolín nejvyšší, prstnatec májový, suchopýr úzkolistý, vrba rozmarýnolistá, starček potoční, zvonečník hlavatý, odstřice odchylná, kozlík dvoudomý, či řebříček bertrám. Místy, zvláště v okrajové části nivy, tvoří typické bochníkovité tvary vrba ušatá. Typickými denními motýli mokřadu jsou ohniváček modroleký a perleťovec kopřivový. Sušší části louky a okraje lesa s vyšší vegetací obývá kobylka šedá a kobylka cvrčivá. Na lokalitě je poměrně častá ropucha obecná. Mokřé louky jako svoje loviště využívá čáp černý.

Lipovské upolínové louky leží v nadmořské výšce 586 až 612 m. Jejich výměra je 5,29 ha. Lipovské upolínové louky byly vyhlášeny přírodní rezervací v roce 1990. Předmětem ochrany jsou mokřadní louky s upolínem nejvyšším. Upolínové louky je třeba pravidelně kosit zejména nejcennější části rezervace, na které je vázána garnitura druhů, typických pro vlhké louky kulminační oblasti Dražanské vrchoviny. Dále je nutné efektivně omezovat šíření některých expanzivních druhů, hlavně ostřice třeslicovitě, na relativně sušších místech třtiny křovištní.

Chráněná území zpravidla představují oproti okolní krajině nesmírně cenné části zachovalé přírody. Jsou mnohdy posledním útočištěm řady druhů rostlin a živočichů, již ve volné krajině téměř vymizely. Tyto poslední zbytky přírodních krás určitě stojí za to chránit před nenechavými rukama jednotlivců i před přírodou ohrožujícími záměry některých firem, a pečovat o ně s cílem zachovat co největší pestrost druhů i stanovišť. (Kincl, 2012)

Jednou z priorit obce Lipová je chránit tuto a další výjimečné lokality, které se v jejím okolí nacházejí.

Obr. č. 11 Lipovské upolínové louky (vlastní práce autora)

Obr. č. 12 Upolín nejvyšší (vlastní práce autora)

3.6.3 Přírodní rezervace Bučina u Suché louky

Mezi obcemi Lipová, Malé Hradisko a Buková, ovšem již v katastrálním území poslední jmenované, se rozkládá přírodní rezervace Bučina u Suché Louky. Přírodní rezervace leží v nadmořské výšce 520 až 622 m. Její rozloha je 15, 49 ha. Přírodní rezervaci byla vyhlášena v roce 1990.

Tato rezervace chrání jeden z posledních zbytků přirozených podhorských bučin na Dražanské vrchovině. Geologický podklad lokality tvoří spodnokarbonské droby. Reliéf je výrazně zvlněný, na východním okraji spadá dosti strmě do údolí potoka Zábrana. Plošně převládajícím vegetačním typem je kostřevová bučina, místy, především v okrajových částech chráněného území, lze rozlišit přechody k ostřicovým bučinám. Dominantní postavení ve stromovém patře má dobře zmlazující buk lesní, relativně slabou příměs tvoří smrk ztepilý, modřín opadavý či javor klen. Bylinné patro těchto květnatých bučin je dosti bohaté a dobře fytoecnologicky vyhraněné. Z indikačně významnějších druhů zde rostou například papratka samičí, kaprad' rozložená, kaprad' samec, kostřava lesní, ostřice chlupatá, semenáčky jedle bělokoré, svízel okrouhlostá, svízel vonný, samorostlík klasnatý a mnohé další. Ve východní části chráněného území roste ojediněle rozrazil horský. Zjištěni byli typičtí živočichové podhorských bučin, například motýli martináč bukový a štetconoš ořechový, dále holub doupňák nebo datel černý.

Předmětem ochrany je rozsáhlý komplex přirozených podhorských bučin s typickými druhy rostlin. Určitým rizikem je šíření vysoce expanzivní třtiny křovištní dále dovnitř porostů květnatých bučin, jež jsou místy dosti rozvolněné. Za nevhodné lze považovat též umístění krmelce. Je třeba klást důraz na trvale udržitelné obhospodařování lesních porostů při respektování zásad přírodě blízkého hospodaření. (Kincl, 2012)

3.7 Ochrana životního prostředí ve vesnici Lipová a v jejím okolí

Ve vesnici Lipová je věnována velká pozornost ochraně životního prostředí. Přístup obce k naší přírodě je velmi odpovědný. V letech 1991 až 1993 byla ve všech třech částech obce provedena plynofikace. V současnosti kdy cena plynu je podstatně vyšší, topí většina domácností právě plynem.

Jako jedna z mála obcí v regionu se rozhodla zavést systém nakládání s bioodpady vybudováním obecní kompostárny. Výhodou tohoto systému je zpracování široké škály druhů bioodpadů na kvalitní produkty. Je to uzavřený kompostovací systém do vaků. Celá technologie vyžaduje částečně zpevněnou plochu a zařízení pro zpracování a manipulaci s bioodpadem.

Obec také získala dotaci z Operačního programu životní prostředí – Zkvalitnění nakládání s odpady. Obec tak mohla díky ní pořídit štěpkovací stroj, který bude sloužit všem občanům. Tento stroj štěpkuje větve až do průměru 15 cm. Obec současně pořídila i 150 zahradních domácích kompostérů pro občany zdarma.

Samozřejmostí je třídění, svoz a likvidace komunálního odpadu. Obec Lipová patří k obcím s nejlepšími výsledky v třídění odpadu. Pravidelně organizuje i svoz velkoobjemového a nebezpečného odpadu. Všichni občané obce se naučili chránit svoje okolí a přírodu. Kromě údržby a výsadby zeleně ve všech obcích byla nakoupena kvalitní zařízení pro udržování obecních ploch jak v létě, tak v zimě.

Dále se podařilo postavit dětská hřiště ve všech třech částech obce. Občanské sdružení Lipová cesta za podpory obce a dobrovolníků vybuodovala v obci relaxační parčík, kde jsou mimo jiné umístěny herní prvky a lavičky. Herní prvky svou konstrukcí umožňují dětem používat svoji představivost při hrách a také podporují rozvoj pohybových schopností a vnímání.

3.7.1 Péče o studánky

V obci Lipová je pár dobrovolníků, kteří se starají o studánky v jejím katastru. Pokud by neexistovala žádná „studánková péče“, studánky by se po čase patrně vrátily ke svému přirozenému stavu. Primárním problémem tedy je, zda má vůbec smysl se studánkami nějak zabývat, zda by nebylo lepší nechat přírodu jejímu vývoji. Proč se tedy o studánky starat? Protože udržují „historickou paměť“ krajiny, protože jsou dobré k osvěžení (pro poutníky, ale třeba i pro zvířata), protože je to perfektní program pro kolektivity, rodiny i jednotlivce se vztahem k přírodě.

Na katastrálním území obce Lipová, respektive ve třech samostatných obcích nalezneme celkem 11 studánek. Z toho na katastru Lipové se nachází jedna, na katastru Hrochova čtyři a na území Seče celkem šest. Pokud se podíváme na mapu pramenů a studánek, je jich zaznamenáno nejvíce právě v okolí Seče.

Nutno ale dodat, že tohle množství není přímo dáno výjimečnou hustotou vodních zdrojů, spíše množstvím lidí, kteří je v této oblasti vyhledávají. Zájem veřejnosti o studánky a turistiku kolem nich je velmi příznivý. Dobrovolníci se snaží studánky vyhledávat a renovovat, zároveň budovat nové. Informace o nich zjišťují od místních lidí. Tito dobrovolníci, kteří se starají o studánky, si říkají „Studánkáři“. Počet těchto lidí není však nějak vysoký. Standardně se studánkářských akcí zúčastňuje okolo pěti lidí, někdy se však počet zvýší právě „studánkářskými“ pomocníky, kterými jsou rodinní příslušníci, známí studánkářů nebo například také děti z dětského domova v Plumlově. Studánkáři pracují zcela dobrovolně a bez jakéhokoliv finanční odměny pod záštitou Českého svazu ochránců přírody, Regionální sdružení Iris v Prostějově.

Studánkáři tedy obnovují či zcela od základů budují studánky. Nové studánky se snaží budovat okolo frekventovaných cest. Například v tomto roce vznikla nová studánka na turistické žluté trase mezi Sečí a Lipovou. Dostala jméno „studánka svatého Huberta“. Jeden ze studánkářů na ní vybudoval dřevěnou stříšku a dovnitř vyřezboval reliéf se sv. Hubertem. (viz. obr. č. 13) Měl možnost poznat přírodu a studánky na své zahraniční odborné praxi v Rakousku a tak se nechal inspirovat.

Obr. č. 13 Studánka svatého Huberta (vlastní práce autora)

Studánkáři se také snaží jednotlivé studánky mezi sebou propojovat rozcestníky, u každé studánky umísťují studánkářskou ceduli, jejíž úkolem je informovat kolemjdoucí o studánce, kdy vznikla, kdo ji vybudoval, jakou má průtočnost, zda je voda pitná, ale také ji doplňují informacemi a zajímavostmi o místní flóře a fauně.

Studánkáři začali také nově umísťovat na území obce Seč, zcela nový druh informační cedule, která již neinformuje o studánkách, ale o místních zajímavostech. V současné době nalezneme tyto informační cedule v Seči „u kříže“ a „u obrázku“.

Základem studánky je pramen, který bývá sveden do „zásobníku“, ze kterého následně vytéká rourou voda. Bývají i případy, kdy se od zásobníků opouští a voda z pramene je vyváděna napřímo rourou. Po zabudování zásobníku či roury se vše zatěsňuje přírodním materiálem, a to jílem.

Avšak jako každá dobrovolnická činnost, tak i tato, si vyžaduje dostatek volného času, kterého bohužel poslední dobou mnoho není. Vyhledávat a zapisovat studánky může každý. K tomuto účelu existuje internetový Národní registr pramenů a studánek na území celé České republiky, jehož zřizovatelem jsou Mladí ochránci přírody.

Zdroje vody do přírody vždy patřily. Před „člověkem“ to však byla spíše přirozená napajedla zvířete a teprve s příchodem člověka nastal rozvoj „studánek“. Nejprve lovecké praménky, posléze především „agrotechnické studánky“ (polní a lesní práce bez studánek by byly v letních parnách velmi trudné), později se připojily i funkce „poutní“ a turistické.

V obci Lipová jsme rádi, že existují místní lidé, kteří nemyslí jen na svůj spokojený život, ale mají chuť, sílu a odhodlání něco dělat i mimo svůj spokojený soukromý horizont. Proč se tedy třeba nestarat o studánku, kterou znají již mnoho let, vyprávějí o ní pamětníci, chodí okolo, občas se z ní napijí?

Ano, někdy výsledky nejsou příliš přesvědčivé, ale jsou takové, jaké mají pečovatelé schopnosti a možnosti – cílem totiž není „exkluzivní studánka“, ale aktivizování lidí, jejich zapojení, umožnění konkrétní činnosti a především posilování vztahu k přírodě i k místu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 Realizace fenologických vycházek v obci Lipová a jejím okolí

Vycházky do přírody jsou speciálním vzdělávacím nástrojem. Děti na nich prožívají různá dobrodružství, poznávané prozkoumávají často všemi smysly. Vycházky tedy patří mezi vysoce efektivní metody. Hlavním cílem vycházek je vytvořit u dětí základy správného vztahu k přírodě, naučit je nebýt lhostejný k prostředí, ve kterém žijeme. Prožitkové aktivity a činnosti jsou zejména zaměřeny na poznávání okolní přírody. Pobyt v přírodě s cíleným zaměřením vede děti k vnímání a porovnávání viditelných proměn přírody v jednotlivých ročních obdobích, všímají si přírodnin, zaznamenávají jejich nápadné znaky, jejich společné a rozdílné vlastnosti. Děti při toulkách přírodou pozorují dění kolem sebe, zbavují se napětí, dozvědí se mnoho nového, vnímají atmosféru prostředí. Děti objevují nepoznané, při různých hrách zapojují fantazii, sdělují si navzájem prožitky, získávají inspiraci. Propojení teoretických znalostí se získanou zkušeností se stává velkou pomocí ve zvládání nových životních situací a při rozšiřování dovedností a vědomostí, při nichž se učí vyjadřovat své myšlenky, dojmy, poznatky, reagovat na podněty druhých. V průběhu seznamování s přírodou se u dětí rozvíjí fantazie, představivost, smyslové vnímání, estetické a výtvarné vnímání, ale také pohybové dovednosti a pracovní návyky. Setkání s přírodou v dětech rozvíjí cit pro krásu, upozorňuje je na její zákonitosti a specifika, ale také nabízí obrovské množství materiálů k poznávání a vytváření.

Než se s dětmi pustíme do venkovního experimentování, musíme myslet na to, aby se děti cítily při pobytu venku dobře, aby byly dobře oblečeny. Předškolní děti jsou na tepelný diskomfort velmi choulostivé a pocit chladu nebo horka je může odradit od příštího objevování přírody. Samozřejmostí je také zajištění bezpečnosti dětí.

Každá fenologická vycházka je motivována buď pohádkovým příběhem, maňáskovou scénkou nebo nějakým překvapením. Děti na jejich vycházkách bude doprovázet skřítek Jarníček, skřítek Letníček, skřítek Podzimníček a skřítek Zimníček (převlečená učitelka). Aktivity a činnosti jsou určeny pro děti předškolního věku 5-6 let. V případě potřeby se dají samozřejmě přizpůsobit i pro mladší děti.

Realizace vycházek je navržena do okolí Mateřské školy v Lipové, která je obklopena lesy, poli a loukami (viz. obr. č. 14,15).

Naskýtá se tedy možnost využití tohoto překrásného přírodního prostředí pro předškolní vzdělávání a zároveň tak děti seznámit pomocí prožitkových činností a aktivit s jejich blízkým okolím a vést je ke kladnému vztahu k přírodě, učit je nejen zodpovědnosti a ohleduplnosti, ale i tomu, že mohou některé skutečnosti svým chováním samy ovlivňovat. Vzhledem k umístění a možnostem mateřské školy jsou děti vedeny k citlivému a ohleduplnému vztahu k přírodě a k ochraně životního prostředí.

Obr. č. 14 Pohled do okolí mateřské školy (vlastní práce autora)

Obr. č. 15 Pohled do okolí mateřské školy (vlastní práce autora)

4.1 Realizace jarní vycházky-putování se skřítkem Jarníčkem

Jarní období nám dává spoustu možností k pozorování probouzející se přírody. Pozorujeme více slunečního svitu, na který reagují rostliny i zvířata. Mizí poslední sníh a rostliny se probouzejí ze zimního spánku, klíčí, pučí a začínají kvést. Jarní květiny rychle vykvétají, aby si užily slunečního svitu, než je zastíní rašící listy keřů a stromů. Na pampeliškách můžeme pozorovat vývoj květů. Také léčivé byliny mají největší sílu.

Motivace:

Učitelka dětem s použitím obrázků stručně vypráví pohádku „Pyšná princezna“. Prostřednictvím otázek učitelky následuje rozbor pohádky:

- kdo v pohádce vystupuje
- jaký byl král, princezna
- proč princezně zpočátku uvadala její květina
- co se stalo, že květina nakonec přestala uvadat a naopak krásně rozkvetla.

Rozborem pohádky vedeme děti k uvědomování si lidských vlastností a zároveň vztahů různých postav z pohádky k přírodě, ke květinám a k jedné konkrétní květině. Společným vyprávěním dovedeme děti k poznání, že kdo se chová přátelsky k lidem, ke kamarádům, umí se zpravidla chovat správně i k přírodě.

Pyšná princezna nejen dovede děti ke znalostem o rostlinách, jejich vývoji a hlavní charakteristice, ale zároveň je učí, jak se ke květinám a rostlinám ohleduplně chovat.

Vzdělávací cíl: Základním cílem vycházky je, aby děti poznaly jarní květiny, aby věděly, jakými způsoby lze poznávat květiny, co květinám škodí a co prospívá. Aktivity a činnosti zaměřené na poznávání květin jsou prokládány různými pohybovými hrami a reprodukcí říkadla a písni.

Název vycházky: Putování se skřítkem Jarníčkem

Počet dětí: 5

Věk dětí: 5-6 let

Doba trvání vycházky: dopoledne

Trasa vycházky: přes louku a les směrem k přírodní rezervaci „Lipovské upolínové louky“

Organizace řízení vzdělávací činnosti: skupinová

Organizace prostorová: okolní příroda

Metoda výuky: popis, práce s obrázky, rozhovor, pozorování, manipulace s přírodninami, s nástroji, nácvik pohybových dovedností, vysvětlování, pokus, praktická činnost.

Očekávané výstupy:

- umět poznat a pojmenovat některé rostliny
- znát vývoj rostliny
- umět si všimnout detailů na rostlinách
- umět správně přiřadit květy k jejich stvolům s listy
- umět slovně popsat rostlinu (od kořene ke květu)
- umět hledat rostliny v přírodě a chovat se k nim ohleduplně

Klíčové kompetence:

- dítě uplatní získané zkušenosti v praktické situaci, má elementární poznatky o přírodě, o jejich rozmanitostech a proměnách, ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, rozumí slyšenému, slovně reaguje a dokáže vést dialog
- dítě soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, získanou zkušenost dokáže uplatnit v praktické situaci, ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, a že je může ovlivnit
- dítě dokáže vyhledat informace, chápe důležitost ochrany přírody, pozoruje, vyjadřuje své myšlenky, uvádí věci do souvislosti, vede smysluplný dialog
- dítě dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, spolupracuje ve skupině

4.1.1 Hra na botaniky

Pomůcky: lupy, atlas rostlin

Popis činnosti: Děti pozorují různé rostliny, byliny a květiny, přičemž dávají pozor, aby je nepošlapaly a nepolámaly. Jednotlivé rostliny se snaží pojmenovat. Pokud narazí na neznámou rostlinu, hledají její název v Atlase květin, který mají s sebou – porovnávají květinu, kterou našly, s květinou na obrázku v atlase. U jednotlivých rostlin popisují děti jejich znaky – velikost, počet a tvar listů, barvu, velikost a tvar květu, jednotlivé části zkoumají lupami.

4.1.2 Písničky pro naše květiny

Popis činnosti: Aby nám rostlinky pěkně rostly, zazpíváme jim také písničky, jako zpívala pyšná princezna. A naučíme se hned tu z pohádky. Učitelka zpívá píseň Rozvíjej se poupátko, kterou se děti postupně naučí. Dále zpívají další písničky, které znají a jejichž text obsahuje názvy některých rostlin nebo květin: „Travička zelená“, „Pletla v kytku“, „Ó řebíčku zahradnický“ a další.

4.1.3 Bylinné patro jarního lesa

Pomůcky: lopatky

Popis činnosti: Bylinné patro listnatého lesa je na jaře plné života. Najdeme zde například mařinku vonnou (viz. obr. č. 16), fialky, podběl lékařský, jaterník podléšku, pstroček dvoulistý, plicník lékařský, konvalinku vonnou. Mnoho těchto rostlin tráví většinu roku ve skrytosti – jako cibulky v zemi. V lese po olistění stromů není dostatek světla. Paní učitelka seznámí děti s tím, z čeho se rostliny skládají. V zemi je kořenová část a nadzemní část tvoří stonek, list a květ. Každé dítě se pomocí lopatky pokusí vykopat kořinky nebo cibulky vybrané rostliny a ukáže je ostatním a opět opatrně zasadí. Děti jednotlivé rostliny popíší a pojmenují.

Obr. č. 16 Mařinka vonná (vlastní práce autora)

4.1.4 Kde se vzaly, tu se vzaly pampelišky v trávníčku

Pomůcky: lupy

Popis činnosti: Na sytě zeleném lučním koberci se na nás usmívá mnoho žlutých květů. Paní učitelka dává dětem otázky. Jak jim říkáte? (Pampeliška, smetánka.) Proč smetánka? Natrhni rostlinu. (Stvol.) Jaký je? (Dutý-pevnost.) Co ze stvolů vytéká? (Hořká šťáva, je ochranným prostředkem proti mnohým býložravcům.) Mléčnou šťávu obsahují i listy. Prohlédneme si je. Kde listy vyrůstají? Tvoří pěknou růžici. Pozorujte tvar listů, čepel, řapíky. (Žlábkovitě prohloubeny.) Jak toto zařízení prospívá rostlině? (Pozorujte, kam stéká voda, pokropíme – li rostlinu. (Výklad.) Vyrýpnu rostlinu. Popiš kořen. Z něho každoročně vyhánějí nové stvoly s květy. Jak říkáme takovým rostlinám? Děti si všimají květů v různých fázích – poupě, rozkvetlá pampeliška a odkvetlý květ s chmýřím. Děti mohou květy prozkoumat pod lupou.

4.1.5 Věnečky z pampelišek

Pomůcky: pampelišky

Popis činnosti: pletení věnečků, výroba prstýnků a píšťal z pampelišek neboli smetánek lékařských při říkance.

Pampelišky

Kde se vzaly, tu se vzaly pampelišky v trávníčku,

ke sluníčku obracejí svoji zlatou hlavičku.

Kde se vzali, tu se vzali motýlkové, včeličky,

přiletěli, zulíbali pampelišek hlavičky.

4.1.6 Hra na pampelišky

Pomůcky: píšťalka

Popis činnosti: Na předem domluvené znamení (píšťalka) se děti jako semínka z květu pampelišky, která jsou unášena větrem, rozeběhnou po louce. Semínka dopadnou na zem, dřep. Semeno klíčí a vyrůstá z něj nová rostlina – postupné narovnávání celého těla do stoje spatného a do vzpažení. Hra se několikrát opakuje.

4.1.7 Vybarvování rostlinami

Pomůcky: pampelišky, nakopírované kresby pampelišky

Popis činnosti: Paní učitelka vyzve děti, aby nasbíraly pampelišky. Potom rozdá dětem nakopírovanou kresbu pampelišky a nechá děti vybarvit obrázek pomocí přírodního barviva z pampelišek – žlutý květ barví žlutě, zelené listy zeleně.

4.1.8 Lipovské upolínové louky – přírodní rezervace

Pomůcky: lupy

Popis činnosti: Učitelka vysvětlí dětem pojem přírodní rezervace a co je předmětem ochrany. Děti hledají na louce chráněné druhy rostlin: upolín nejvyšší, rdesno hadí kořen, zvonečník hlavatý apod.

4.1.9 Pohybová hra na sedmikrásky

Pomůcky: obrázek konipáska

Popis činnosti: Děti si společně zopakují básničku o sedmikrásce:

Hupky, nožky, trávou,
porad', konipásku,
kde najít tu pravou
krásku, sedmikrásku?

Učitelka dětem vysvětlí, že konipásek je ptáček, a ukáže jim ho na obrázku. Děti si dřepnou na louku a představují sedmikrásky. Jedno z dětí je ptáček konipásek. Všechny děti říkají společně první část básničky. Dítě, které představuje konipáska, létá mezi dětmi-sedmikráskami. Až říkanka skončí, konipásek vybere jednu sedmikrásku a ta se promění v dalšího konipáska. V dalším kole létají na slova básničky dva konipásce, kteří si po skončení říkanky vyberou každý jednu sedmikrásku – a už máme čtyři konipásky. Hra končí, když jsou všechny sedmikrásky „proměněné“ v konipásky, hru opakujeme dle zájmu dětí.

4. 1. 10 Botanické hrátky a tvorba herbáře

Pomůcky: košíčky, lopatky, atlas rostlin

Popis činnosti: Děti hledají vhodné rostliny do svého herbáře (viz. obr. č. 17,18). Cestou si připomenou zásady správného vybírání rostlin. Každou rostlinu, kterou si vyberou do svého herbáře, nejprve pojmenují. Pokud neznají její název, snaží se vyhledat ji v atlase rostlin podle obrázku. Rovněž k ní přivoní a opatrně ji poznávají také hmatem, ale tak, aby ji nepoškodily. Při zkoumání rostliny čichem sdělují své pocity – nevoní, voní pronikavě, případně jim může vůně něco připomínat. Při zkoumání hmatem rovněž vyjadřují, zda je rostlina hladká, drsná, měkká, píchá, škrábe a podobně.

Rostlinu, kterou najdou do herbáře, opatrně dobývají ze země lopatkami, v případě potřeby jim učitelka pomůže, aby se rostlina nepoškodila. Rostliny opatrně ukládají do košíčků.

Obr. č. 17 Hledání rostlin do herbáře (vlastní práce autora)

Obr. č. 18 Hledání rostlin do herbáře (vlastní práce autora)

4.2 Realizace letní vycházky – putování se skřítkem Letníčkem

Léto začíná letním slunovratem, dnem, kdy je nejdelší den a nejkratší noc. Radujeme se ze světla a tepla, rok je ve své půli, život je v plné síle, všechno bohatství Země je nyní na dosah. Slunce je zářícím vládcem. Všude je plno hmyzu, který opyluje, zúrodňuje, odstraňuje odumřelá těla rostlin i živočichů, ale hlavně je zajímavým objektem pozorování očima i lupou.

Motivace: Prostřednictvím knihy“ Knížka Ferdy mravence“ a dalších navazujících činností se děti blíže seznamují s živočichy z říše hmyzu.

Beruška na návštěvě v mateřské škole:

Učitelka dětem prozradí, že má pro ně překvapení v podobě nějakého hosta, který je přišel navštívit – děti chvíli hádají, kdo to asi je. Učitelka ukáže dětem sklenici s trochou trávy, ve které spokojeně spinká slunéčko sedmítečné. Pak dětem vypráví, že slunéčko potkala ráno při cestě do mateřské školy, slunéčko bylo zvědavé, kam učitelka jde, a chtělo se jít také podívat za dětmi. Následuje rozhovor s dětmi – kde slunéčko žije, čím se živí a co je vlastně za živočicha. Učitelka vede s dětmi krátké rozhovory, kde všude můžeme najít hmyz – na zahradě, na louce, v lese. Dále více specifikujeme – pod kameny, v půdě, na zdi, na květinách, na kmenech stromů, pod kůrou, na listech rostlin, u vody. K rozhovorům využijeme obrazový materiál. Děti si prohlížejí v encyklopediích a knihách různé drobné živočichy – housenky, motýly, pavouky, mravence, hlemýždě, brouky, vážky, včely, vosy, žížaly, stonožky a další.

Učitelka dětem vysvětlí, že živočichové, kteří mají tělo rozdělené na tři části (hlava, hrud' a zadeček) a mají tykadla, většinou velké oči a tři páry noh, se nazývají hmyz. Po úvodní motivaci jdeme s dětmi na vycházku do přírody.

Vzdělávací cíl: Cílem vycházky je, aby se děti blíže seznámily s živočichy z říše hmyzu, uměly správně pojmenovat některé druhy hmyzu a uměly se chovat ohleduplně při pozorování hmyzu v přírodě.

Název vycházky: Putování se skřítkem Letníčkem

Věk dětí: 5-6 let

Počet dětí: 5

Doba trvání vycházky: dopoledne

Trasa vycházky: přes louku do lesa

Organizace řízení vzdělávací činnosti: skupinová

Organizace prostorová: okolní příroda

Metoda výuky: pozorování, popis, rozhovor, vysvětlování, nácvik pohybových dovedností, manipulace s nástroji, s přírodninami

Očekávané výstupy:

- znát základní charakteristické znaky hmyzu
- umět určit a správně pojmenovat některé druhy hmyzu
- umět vyhledat konkrétní jednoduché informace
- umět se chovat ohleduplně při pozorování hmyzu v přírodě
- uplatnit smyslové vnímání

Klíčové kompetence:

- dítě dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, zadanou práci dokončí, je schopno dobrat se výsledku
- dítě má elementární poznatky o přírodě, získanou zkušenost uplatňuje v praktických situacích, soustředěně pozoruje
- dítě si uvědomuje, že svým chováním může ovlivnit prostředí, ve kterém žije
- dítě hledá různé varianty (má vlastní, originální nápady); využívá dosavadních zkušeností, fantazie a představivosti

4.2.1 Pozorování hmyzu v přírodě

Pomůcky: sítky na motýly, bílé plátno, lupy

Popis činnosti: Děti v přírodě hledají různý hmyz, snaží se určit mezi drobnými živočichy, co je a co není hmyz, a pojmenovat ho (mravenec, slunéčko, motýl, housenka, brouk, včela, kobylka a podobně). Některý hmyz ukládají do nádobek s lupou a pozorují ho ve zvětšené podobě (viz. obr. č. 19, 20). Děti sbírají hmyz pomocí smýkání sítky v trávě, další způsob je, že rozloží bílé plátno pod strom nebo je přidrží pod větví. Po zatřesení větví spadne hmyz na plátno. Děti si jej prohlížejí na plátně, pod lupou nebo si jej nechají lézt po ruce, čímž hmyz zároveň vnímají hmatem.

Obr. č. 19 Pozorování hmyzu v nádobce s lupou (vlastní práce autora) Obr. č. 20 Nádobka s lupou (vlastní práce autora)

4.2.2 Hmyzí smysly

Pomůcky: atlas hmyzu

Popis činnosti: Učitelka vybídne děti, aby vyprávěly, jak vypadá hmyz, především jakou má stavbu těla. Nechá děti přemýšlet a vyprávět. Děti zjišťují, že hmyz nemá nos jako lidé, ale má tykadla. Učitelka dětem vysvětlí, že hmyz svými tykadly cítí, čichá a chutná, některý hmyz ochutnává věci nohama. Ke hmatu slouží chloupky na hmyzím těle.

4.2.3 Písničky pro cvrčky a kobylky

Popis činnosti: Učitelka zpívá s dětmi jednoduché krátké písničky s tematikou o hmyzu.

Cvrček houslista

Komáří svatba

Muška

Cvrček a Čmelák

4.2.4 Jak kobylinky a cvrčci zpívají

Pomůcky: atlas hmyzu

Popis činnosti: Učitelka naváže s dětmi rozhovor, zda už někdy slyšely v přírodě cvrčky nebo kobylinky. Vysvětlí jim, že děti a lidé se navzájem dorozumívají tím, že spolu hovoří, ale cvrčci a kobylinky vydávají zvuky jiným způsobem. Cvrčci a kobylinky dokážou “zpívat” pomocí společného tření dvou částí svého těla. Cvrčci třou navzájem zdrsňelé části svých křídel. Kobylinky a saranče třou zadní nohy, které mají na okraji řadu drobných hrbolků, o vystupující tvrdou žílu na vnější straně předních křídel. Každý druh se vyznačuje vlastním zvukem, stejně jako každý člověk má svůj hlas.

4.2.5 Pohybová hra na včelky

Popis činnosti: Děti se promění ve včelky a létají v předem domluveném prostoru na louce. Na signál, který znamená, že se blíží bouřka, se děti – včelky letí schovat do svého domečku – do úlu. Jako úl poslouží vymezený prostor na louce.

4.2.6 U mraveniště

Popis činnosti: Dovedeme děti k mraveništi, nejlépe mravence lesního, který je dostatečně velký a staví nadzemní mraveniště. Pozorujeme mravence.

Dětem klademe otázky:

- Přinášejí mravenci něco do mraveniště? Co?
- Vynášejí mravenci něco z mraveniště? Co?
- Co se stane, když jeden mravenec potká druhého?

Pak vezmeme stéblo trávy, strčíme ho na chvilku do mraveniště a zjišťujeme, co mravenci dělají.

4.2.7 Mravenci a jejich role

Pomůcky: lupy

Popis činnosti: Učitelka naváže s dětmi rozhovor o tom, jak mají mravenci rozdělené role a úspěch celého společenství tak závisí na každém jednotlivci. Jedni budují mraveniště, jiní se starají o larvy, jiní shánějí potravu či zahřívají královnu. Pouze královna je v celém mraveništi jedna a její úkol je zachování rodu – kladení vajíček. Stejně jako mravenci má i každý člověk svou cenu a podílí se na úspěchu celku. Vytvoříme atmosféru sdílení, popovídáme si o tom, co kdo dobře umí, proč ho máme rádi.

4.2.8 Jazykové hrátky

Popis činnosti: Učitelka říká s dětmi jednoduché básně a rýmovačky s tematikou o hmyzu.

Mravenec

Kdo to fičí po jehličí?

Malá černá tečka.

Podívej se na ni zblízka – poznáš mravenečka.

Dva mravenci

Šli do světa mravenci, dva veselí mládenci.

Jeden našel ve smrčí zlatou snítku jehličí.

A ten druhý vandrovníček šťastnou náhodou

přivalil se k mraveništi s jednou jahodou.

Ihned bylo v mraveništi veselo jak na tržišti.

Volali jim slávu, čepovali šťávu.

4.2.9 Pohybová hra: „Záchrana kukliček“

Pomůcky: plastové lahve vycpané bílým papírem

Popis činnosti: Při pozorování nebo při náhodném odkrytí mraveniště v trávníku uvidíme, že mravenci si odhalené kukly rychle odnášejí do bezpečí.

Jsou velké a bílé a mohly by se snadno stát potravou ptáků. Děti rozdělíme do dvou družstev – zrzaví a černí mravenci – a určíme trasu, odkud a kam kukličky přepravít. Děti musejí spolupracovat a přenést kukly do bezpečí tak, že si je budou podávat v řadě. Kdo podá kuklu dítěti – mravenci před sebou, přebíhá na začátek zástupu, dokud se kukla nedopraví na určené místo.

4. 2. 10 Domečky pro hmyz

Pomůcky: přírodní materiál

Popis činnosti: Děti utvoří menší skupinky a z přírodnin, které našly kolem sebe, stavějí malé domečky pro hmyz. Tato činnost děti obvykle velmi baví, u většiny se projeví a rozvíjí velká vynalézavost, představivost a zručnost.

4.3 Realizace podzimní vycházky – putování se skřítkem Podzimníčkem

Podzim začíná v době podzimní rovnodennosti, den a noc jsou v rovnováze. V přírodě všechno dozrává, sklízí se plody, které se vyvíjely od jara. Listy stromů se začínají vybarvovat. Na stromech a keřích můžeme pozorovat mnoho zralých plodů – kaštiny, bezinky, bukvice, žaludy.

Motivace:

Pomůcky: maňásci nebo loutky

Popis činnosti: Učitelka zahraje dětem krátkou loutkovou nebo maňáskovou scénku o Anetce a Toníkovi, kteří zachránili ježka. Našli ho při své vycházce schouleného do klubíčka. Narodil se až na podzim a byl moc malý, aby si mohl udělat zásoby na zimu. Když nebude mít ježek zásoby, zimu nepřežije. Anetce a Toníkovi bylo ježka líto, a tak ho vzali domů. Dědeček jim dal pro ježka krabici a poradil jim, aby přinesli listí, které dají do krabice. V krabici s listím pak ježek přečká zimu. Anetka s Toníkem se vydali do přírody hledat listí pro ježka. Byli překvapeni, jaká spousta barevných listů leží na zemi. Přemýšleli, kde se tam najednou tolik listí vzalo a kdo je tak krásně vybarvil. V takovém listí se bude ježkovi v zimě pěkně odpočívát.

Po úvodní motivaci jdeme s dětmi na vycházku.

Vzdělávací cíl: Cílem vycházky je, aby se děti učily vnímat a rozlišovat stromy, poznávaly jednotlivé části stromu a dokázaly pojmenovat různé druhy stromů.

Název vycházky: Putování se skřítkem Podzimníčkem

Věk dětí: 5-6 let

Počet dětí: 5

Doba trvání vycházky: dopoledne

Trasa vycházky: přes louku směrem k lesu, na pravém břehu

Lipovského potoka poblíž Lipovského mlýna v Seči k památnému Lipovskému buku.

Organizace řízení vzdělávací činnosti: skupinová

Organizace prostorová: Okolní les

Metoda výuky: pozorování, rozhovor, vysvětlování, popis, nácvik pohybových dovedností, praktická činnost.

Očekávané výstupy:

- znát základní rozlišení stromů – jehličnaté x listnaté
- znát další rozlišení jednotlivých druhů stromů
- umět pojmenovat stromy v okolní přírodě
- umět správně přiřadit listy a větvičky jehličnanů k příslušným stromům
- umět určit a správně pojmenovat plody některých stromů
- umět vnímat rozdíly ve tvarech listů různých stromů
- umět vnímat širokou škálu barev a barevných odstínů listů na podzim

Klíčové kompetence:

- dítě dovede postupovat podle instrukcí a pokynů
- dítě má elementární poznatky o přírodě, soustředěně pozoruje
- dítě si uvědomuje, že svým chováním může ovlivnit prostředí, ve kterém žije
- dítě klade otázky a hledá na ně odpovědi, učí se vědomě novým poznatkům, soustředí se na činnost

4.3.1 Odkud jsou listy

Pomůcky: košíčky

Popis činnosti: Děti se po úvodní motivaci vydají s učitelkou na vycházku do přírody, aby zjistily, zda najdou také takové pěkné listy (viz. obr. č. 21,22). Učitelka se dětí ptá, zda vědí, kde budou listy hledat, jestli je mohou hledat například v lese pod smrkem nebo borovicí a proč je pod těmito stromy nenajdou. Barevné listy sbírají do svých košíčků a všímají si stromů, pod kterými je našly. Při sbírání listů určují jejich barvy a s pomocí učitelky určují názvy stromů, ze kterých konkrétní listy opadaly.

Obr. č. 21 Hledání barevných listů (vlastní práce autora)

Obr. č. 22 Pozorování barevného listí (vlastní práce autora)

4.3.2 Které stromy jsou v okolí naší mateřské školy

Pomůcky: košíčky

Popis činnosti: Děti v lese a kolem lesa pozorují různé stromy, popisují jejich velikost, tvar, listy nebo jehličí, kůru, plody a snaží se je správně pojmenovat. Do košíčků dávají různé větvičky, listy, kůru, kterou najdou v lese, šišky, žaludy a další plody (viz. obr. č. 23, 24, 25,26).

Obr. č. 23 Pozorování šišek (vlastní práce autora)

Obr. č. 24 Pozorování větvíček jehličnatých stromů (vlastní práce autora)

Obr. č. 25 Přiřazování šišky ke stromu (vlastní práce autora)

Obr. č. 26 Pozorování stromů (vlastní práce autora)

4.3.3 Najdi dva stejné listy

Popis činnosti: Necháme děti pobíhat po listnatém lese a hledat dva stejné listy. Po chvíli je zavoláme k sobě a porovnáváme přinesené dvojice listů. Uvědomíme si, že i když jsou z jednoho stromu, nejsou stejné. Liší se velikostí, barvou, různým počtem vykousaných dírek a prasklin atd.

4.3.4 Staň se patronem stromu

Popis činnosti: Tato aktivita navazuje na předchozí aktivity se stromy. Ptáme se dětí, jestli mají nějaký „svůj strom“. Nakonec jim zadáme, aby si vybraly jeden ze stromů a stali se jeho patronem (Dominik je patronem dubu, Anička borovice, Anetka buku a podobně). Jeden strom může mít více patronů. Na vycházce pak můžeme na aktivitu navazovat – patroni by si měli svůj strom poznat a zopakovat jeho název ostatním.

4.3.5 Starý dub – říkanka s pohybem

Starý dub stojí v lese, stojí, stojí, nepohne se.

(stojíme a nakláníme korunu zleva doprava)

Větrík jeho listy třese, třese, v lese, třese v lese.

(třeseme prsty v upažení a šeptáme jako větrík)

Sypou se žaludy, sypou se žaludy, bum, bum, bum, bum.

(bubnujeme dlaněmi do stehů)

Bác! (plácne oběma rukama ve dřevu do země)

4.3.6 Poznávání šišek při písničce „Byla jedna šiška“

Byla jedna šiška, šiška borová,

měla jednu sestru, ta je smrková.

Šiška z borovice, šiška ze smrku,

obě se ty šišky vzaly za ruku.

Vzaly k sobě ještě šišku z modřínu,

v lese měly z mechu pěknou peřinu.

A ještě k nim přišla šiška z jedličky,

nakonec pak všechny hrály kuličky.

Pomůcky: Ošatka

Popis činnosti: Písnička je příležitostí naučit se rozeznávat druhy našich jehličnatých stromů. Na ošatku dáme šišky smrku, borovice, modřínu a jedle, v počtu odpovídajícím počtu dětí. Do čtyř stran prostoru umístíme také větvičky z těchto stromů a ke každé se postaví čtvrtina dětí. Během písně si každá čtvrtina dětí postupně vezme jednotlivé druhy šišek podle textu písně a pochoduje s nimi po směru kruhu. Nakonec se všichni zatočí ve směru tance. Píseň opakujeme, děti se vyměňují a postupně poznávají druhy šišek i stromů, ke kterým patří. Děti mohou použít smrkovou šišku jako hudební nástroj, pokud po ní rychle přejedou prstem „po srsti“ jako po drhlu a děti se tak mohou doprovodit při zpěvu písničky.

4.3.7 Porovnávání šišek

Popis činnosti: Děti na vycházce nasbírají různé šišky a pozorují rozdíly mezi nimi- která je kratší, delší, tlustší, tvrdší.

4.3.8 Hod na cíl a do dálky šiškami

Popis činnosti: Děti mohou házet na cíl i do dálky, trefovat se do stromu.

4.3.9 Šišková bitva

Pomůcky: šišky, píšťalka

Popis činnosti: Děti rozdělíme na dvě skupinky, které si připraví každá hromadu šišek. Po odstartování se každá skupinka snaží naházet všechny šišky na soupeřovo území, včetně šišek, které přiletí od soupeře. Když dětem začne docházet dech, odpískáme konec. Vyhrávají ti, kdo mají na svém území méně šišek. Můžeme je pro přehlednost nechat dětem srovnat do řady.

4.3.10 Můj strom

Pomůcky: šátek

Popis činnosti: Dítě, kterému jsme zavázali oči šátkem, opatrně vedeme cestou necestou až k nějakému stromu. Necháme ho strom obejmout a chvíli vnímat hrubou kůru, dosažitelné větve či suky, švelení listů, zvuky zvířat žijících na stromě. Po chvíli dítě zavedeme zpět a rozvážeme mu oči. Necháme ho hledat, který strom objímalo. Částečně mu pomůže orientační smysl, částečně detaily, které si hmatem či sluchem zapamatovalo. Když ho najde, poodstoupí a pozoruje velikost stromu od kořenů vzhůru a vnímá strom znovu zrakem. Opakujeme s ostatními dětmi.

4.3.11 Lipovský buk – památný strom

Popis činnosti: učitelka vysvětlí dětem pojem památný buk. Děti si jej prohlíží a poměřují pomocí rukou jeho obvod, který dosahuje 5,7 metrů. Učitelka také upozorní děti na hladkou, oloveně šedou kůru buku, která připomíná čistý list papíru. Plody buku se nazývají bukvice a jsou to trojboké nažky ukryté po dvou v dřevnaté čišce pokryté měkkými ostny. Listy buku jsou široce vejčité, na okraji zvlňené, lysé, jen při kraji brvité. Odedávna byl buk uctíván starými národy jako strom poskytující ochranu v nejistých časech a přinášející lidem štěstí.

4.4 Realizace zimní vycházky-putování se skřítkem Zimníčkem

Zima je období, kdy je v přírodě více ticha, protože chybí ptačí zpěv, bzučení hmyzu, kvákání žab, švelení listů. Zvířata nemají zelené krmení, hmyzožravcům chybí hmyz. Některá zvířata si dělají zásoby na zimu, jiná přečkávají pravým nebo nepravým spánkem, aby snížila energetické nároky. V přírodě můžeme pozorovat pobytové stopy zvířat, která nespí a hledají potravu.

Motivace: Učitelka dětem s použitím maňásků vypráví pohádku „Jak krtek uspával malého ježka, jezevce a medvídka. Dále učitelka s použitím maňásků zpívá ukolébavky a postupně uspává ježka, jezevce a medvídka. Děti zpívají s učitelkou.

Spi, ježečku, spi.
Zavři očka svý.
Až ty budeš v zimě spáti,
sníh nad domkem bude váti.
Spi, ježečku, spi.

Spi, jezevče, spi.
Zavři očka svý.
Až ty budeš v zimě spáti,
sníh nad domkem bude váti.
Spi, jezevče, spi.

Spi, medvídku, spi.
Zavři očka svý.
Až ty budeš v zimě spáti,
sníh nad domkem bude váti.
Spi, medvídku, spi.

Prostřednictvím otázek učitelky následuje rozbor pohádky:

- proč se živočichové ukládají k zimnímu spánku
- které živočichy krtek uspával
- co mají stejného, čím se liší

Po úvodní motivaci jdeme s dětmi na vycházku.

Vzdělávací cíl: cílem vycházky je, aby děti získali znalosti o způsobu života lesních zvířat a o tom, jak můžeme svou pomocí přispět i my. Rozvíjet u dětí environmentální senzitivitu, prostřednictvím rozvíjení vztahu ke konkrétnímu místu, lesu . Naučit děti rozpoznávat zvířata podle stop ve sněhu.

Název vycházky: Putování se skřítkem Zimníčkem

Počet dětí: 5

Věk dětí: 5 – 6

Doba trvání vycházky: dopoledne

Trasa vycházky: přes louku do nejbližšího lesa

Organizace řízení vzdělávací činnosti: skupinová

Organizace prostorová: okolní les

Metoda výuky: pozorování, rozhovor, vysvětlování, nácvik pohybových dovedností, manipulace s obrazovým materiálem, pokus, manipulace s nářadím, praktická činnost.

Očekávané výstupy:

- rozlišit volně žijící zvířata od domácích
- umět správně pojmenovat některá zvířata žijící v lese
- vědět, čím se některá lesní zvířata živí
- vědět, jakým způsobem můžeme zvířátkům v lese pomoci
- mít představu o správném a nesprávném chování lidí ke zvířátkům a přírodě – kdo a jakým způsobem zvířátkům škodí a kdo jim pomáhá
- umět rozlišit stopy některých zvířat
- umět používat smysly při zkoumání přírody

Klíčové kompetence:

- dítě soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, získanou zkušenost dokáže uplatnit v praktické situaci, řeší problémy, na které stačí, ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, a že je může ovlivnit
- uplatní získané zkušenosti v praktické situaci, má elementární poznatky o přírodě, o jejich rozmanitostech a proměnách, ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, rozumí slyšenému, slovně reaguje a dokáže vést dialog.
- dítě chápe důležitost ochrany přírody, uvádí věci do souvislosti.

4.4.1 Přírodovědná výprava do lesa

Pomůcky: lupy, určovací karta stop zvířat

Popis činnosti: Děti si zahrají na přírodovědce a vypraví se do zimního lesa hledat zvířátka a živočichy nebo alespoň nějaké stopy, jež by naznačily, které zvířátko se tu pohybovalo. V lese se děti musí pohybovat tiše, aby toho co nejvíce viděli a slyšeli. Děti zkoumají zvířecí srst, myši díry, zvířecí stopy ve sněhu, jejich tvar a velikost. Děti určují za pomoci určovací karty stop zvířat, kterému zvířeti stopa patří (viz. obr. č. 27, 28, 29). Děti také zkoumají zvuky v lese, které se snaží identifikovat.

Obr. č. 27 Rozlišování stop zvířat (vlastní práce autora)

Obr. č. 28 Rozlišování stop zvířat (vlastní práce autora)

Obr. č. 29 Rozlišování stop zvířat (vlastní práce autora)

4.4.2 Co do lesa patří a co ne

Pomůcky: obrázkové kartičky, obrázek lesa, obrázek popelnice

Popis činnosti: učitelka si s dětmi vypráví, zda vědí, jak se v lese správně chovat, zda mohou zahazovat v lese odpadky. Na pařezech jsou rozprostřeny kartičky obrázkem dolů. Na jedné straně je umístěn obrázek lesa, na druhé straně obrázek popelnice. Děti zvedají postupně jednotlivé kartičky a podle obrázků na nich je umisťují buď k obrázku lesa, nebo k obrázku popelnice. Na kartičkách je například papír od tatranky, houba, mech, plechovka, rozbitá sklenice, borůvkový keřík, nedopalek cigarety, nůžky, zajíc, ptáček a podobně. Děti každou věc na obrázku pojmenují a zdůvodní, proč do lesa patří nebo proč tam nepatří.

4.4.3 Kdo je to pytlák

Pomůcky: obrázky znázorňující správné a nesprávné chování lidí v lese

Popis činnosti: seznámení s básní „Pytlák“

Pytlák

To když jednou pytlák Věna

číhal v lese na jelena,

stala se mu divná věc.

Najednou stál vedle Vény

lesním křovím ověšený

známý číman – myslivec.

Čapl Věnu za rameno,

sykl: „Už máš odzvoněno“.

Věna přiznal: „To mi stačí!“

Od toho dne nepytlačí.

Učitelka vede s dětmi rozhovor o tom, kdo je to pytlák, co dělá, zda se chová dobře, zda smí škodit v lese a chovat se, jak se mu zachce, jak se chová správný myslivec, co smí a nesmí. Správný myslivec rozumí lesu a přírodě a ví, jak se v lese chovat. Učitelka se ptá dětí, jestli ví, jak by se měly v lese chovat. Učitelka s použitím obrazového materiálu vede s dětmi rozhovory o tom, co smíme a co bychom v lese neměly dělat, jak se v lese správně chovat a jak ho pomáhat chránit.

4.4.4 Potrava pro zvířátka v zimě

Pomůcky: kaštany, žaludy, oříšky, bukvice

Popis činnosti: Učitelka dětem vysvětlí, jak to mají zvířátka složité v zimě, když jim potrava zapadá sněhem a vše zmrzne. V tomto směru pomáhají zvířátkům myslivci, kteří nosí do lesních krmelců potravu, ale pomoci můžeme významně i my. Poté děti dávají do lesního krmelce kaštany, žaludy, oříšky a bukvice. Učitelka pak vede s dětmi rozhovor, co do lesního krmelce patří a co ne.

4.4.5 Hádanky z lesa

Popis činnosti: Učitelka dává dětem hádanky. Děti se snaží uhodnout o jaké zvíře se jedná.

Kdopak skrytý v poli leží,
ať je vedro, ať si sněží?
Čtyři rychlé běhy má,
umí stříhat ušima.
(Zajíc)

Chladnou nocí zas a zas
nese se k nám táhlý hlas.
Hřímá, duní v horské stráni,
kdo si svoje laně shání?
(Jelen)

4.4.6 Sníh a jeho čistota

Pomůcky: plastová nádoba, lupa, lopatka

Popis činnosti: Děti naberou do plastové nádoby sníh (viz. obr. č. 30). Poté pozorují pomocí lupy mechanické nečistoty ve sněhu. Učitelka se ptá dětí, čím se mohl sníh znečistit. Děti se snaží odpovědět (lidé, zvířata). Cestou z lesa pak sledují možné zdroje znečištění.

Obr. č. 30 Nabírání sněhu do plastové nádoby (vlastní práce autora)

4.4.7 Pohybová hra na skřítky

Pomůcky: švihadlo

Popis činnosti: Jedno z dětí představuje skřítko Hejkala, který bydlí ve své jeskyni v lese. Skřítek je velmi nevrlý a zlobí ho každý šramot v okolí jeho jeskyně. Děti – skřítky se vydají na lesní mýtinu za potravou a také si na paloučku hrají – běhají po mýtině. To vzbudí Hejkala, ten se rozzlobí a chce malé skřítky chytit. Děti – skřítky utíkají do svého úkrytu (úkryt je vyznačen švihadlem), kam za nimi Hejkal už nesmí.

Dítě, které chytí Hejkal před jeho úkrytem, si s ním mění roli – z malého skřítky se stane Hejkal a z Hejkala malý skřítek. Hra pokračuje dle zájmu dětí.

4.4.8 Kde je veverka

Popis činnosti: Učitelka vypráví dětem o neposedné veverce, která je každou chvíli někde jinde, nejraději se schovává za strom. Učitelka děti začaruje ve veverky a procvičuje s nimi orientaci v prostoru. Například- veverka je:

- za stromem
- vlevo vedle stromu
- před stromem
- vpravo vedle stromu

4.4.9 Lesní zpívání

Popis činnosti: Na zpáteční cestě se učitelka ptá dětí, zda znají nějakou písničku, ve které se zpívá o lese nebo o lesních zvířátkách. Děti vyslovují písně s touto tematikou a poté si je společně zazpívají, například: „ Já do lesa nepojedu“, „Mysliveček skoro vstává“, „Pásla ovečky“, „ Když jsem k vám chodíval“, „Na tý louce zelený“, „Sedí liška pod dubem“, „Veveričky“, „Kukačka“.

III. EMPIRICKÁ ČÁST

5 Metodologie výzkumu

5.1 Cíl výzkumu

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, zda vycházky do přírody přispívají k rozvoji kognitivních schopností u dětí předškolního věku. Dále zjistit, zda děti, které vycházky absolvovaly, mají větší rozsah znalostí, než děti, které se vycházek neúčastnily.

5.2 Druh výzkumu

Jedná se o kvalitativní druh výzkumu.

„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevu a problému v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu“. (Švaříček, Šedová a kol., 2007, s. 17)

5.3 Výzkumný vzorek

Do tohoto výzkumu bylo záměrně vybráno deset respondentů, dětí předškolního věku navštěvující mateřskou školu v Lipové. Jde o sedm děvčat: Anetu, Ester, Nikolu, Sofii, Pavlínu, Annu a Veroniku a o tři chlapce: Dominika, Patrika a Pavla. Z těchto respondentů bylo vybráno na základě jejich dobrovolné volby pět dětí do experimentální skupiny, která se účastnila vycházek do přírody. Místa, která jsme navštívili, byla vybrána záměrně tak, aby lokalita nabízela dětem možnosti poznávání a zajímavých prožitků a byla reprezentativním vzorkem prostředí, jež místo, kde děti žijí, nabízí. Ostatních pět dětí tvořilo kontrolní skupinu, která se vycházek neúčastnila. Všechny děti žijí v obci Lipová nebo jejich místních částech. Většina dětí bydlí v rodinném domě se zahradou a jedno dítě bydlí v bytovém domě se zahradou. Vzorek respondentů byl pro přehlednost zpracován do tabulky.

Jméno dítěte	Místo, kde dítě žije	Vztah dítěte k přírodě
Aneta	Rodinný dům se zahradou	Chodí ráda do přírody na vycházky, nejraději má rozkvetlé květiny, mamince na zahrádce je pomáhá zalévat, a také se ráda stará o domácí zvířata, především o králíky, kterým nosí pampelišky.
Ester	Rodinný dům se zahradou	Má velmi pěkný vztah k přírodě, s rodiči často chodí na vycházky a jezdí na výlety do přírody, ráda pozoruje hmyz v trávě.
Nikola	Rodinný dům se zahradou	Doma na zahrádce má vlastní záhonek, o který se ráda stará. Pěstuje na něm i zeleninu, ale maminka s tatínkem jí pomáhají.
Dominik	Rodinný dům se zahradou	Nejraději chodí s tatínkem do lesa na houby a má velkou radost, když najde pravý hřib.
Anna	Rodinný dům se zahradou	S babičkou a dědečkem často chodí do přírody i na dlouhé vycházky, v přírodě ráda něco objevuje a zkoumá. Doma se ráda stará o kočičku.

Tab. 1 Základní charakteristika výzkumného souboru – experimentální skupina (A)

Jméno dítěte	Místo, kde dítě žije	Vztah dítěte k přírodě
Patrik	Rodinný dům se zahradou	Raději si hraje na zahrádě, na vycházkách ho občas bolí nohy.
Pavel	Rodinný dům se zahradou	S rodiči na vycházky do přírody moc nechodí, protože maminka s tatínkem nemají čas, ale rád se doma stará o křečka.
Sofie	Rodinný dům se zahradou	Doma se stará o králíky a slepice, sype jim zrní a nosí trávu.
Pavčina	Rodinný dům se zahradou	Ráda zkoumá brouky a drobné živočichy v trávě, doma žádné zvířátko nemají.
Veronika	Bytový dům se zahradou	Do přírody moc nechodí, ale doma se ráda stará o rybičky v akváriu.

Tab. 2 Základní charakteristika výzkumného souboru – kontrolní skupina (B)

5.4 Volba výzkumné metody a způsobu zpracování dat

Pro zjišťování dat byla použita metoda analýzy produktů člověka, a to čtyři didaktické testy pro čtyři fenologické vycházky. Každý didaktický test tvoří pět pracovních listů, na kterých děti plnily samostatně zadané úkoly, jež jim byly srozumitelně vysvětleny. V každém didaktickém testu bylo možno získat od 0 do 20 bodů. V celém didaktickém testu bylo možno získat až 80 bodů. Každá správná odpověď byla ohodnocena jedním bodem. Didaktický test vypracovávaly děti jak z experimentální skupiny (A), tak i ze skupiny kontrolní (B).

Pro zpracování dat byl uplatněn statistický U – test pro velmi malé výběry, který se doporučuje, pokud četnosti ve srovnávaných skupinách jsou menší než 8. V tomto výzkumu je četnost 5, proto bylo možné tohoto testu využít. U tohoto statistického testu se naměřené hodnoty z obou výběrů uspořádávají do jedné řady podle velikosti. U každé hodnoty z prvního výběru se poté zjišťuje, kolik hodnot z druhého výběru jí předchází. Výsledky všech těchto zjištění se sečtou a označí jako U. Dle toho, který z obou výběrů zvolíme jako první, a který jako druhý, můžeme dostat dva výsledky, které označujeme jako U a U'. Menší z těchto dvou hodnot je testovým kritériem pro U – test. Vypočítanou hodnotu U srovnáváme s kritickou hodnotou tohoto kritéria pro zvolenou hladinu významnosti a pro dané rozsahy výběrů. Pokud vypočítaná hodnota U je menší nebo rovna hodnotě kritické, odmítáme na zvolené hladině významnosti nulovou hypotézu, a přijímáme hypotézu alternativní. (Chráska, 2007)

5.5 Stanovení hypotéz

Hypotézy byly stanoveny zvlášť pro čtyři fenologické vycházky a nakonec jako celek pro všechny čtyři fenologické vycházky dohromady.

Hypotéza nulová – H_0

Hypotéza alternativní – H_a

Stanovení hypotéz pro jarní vycházku

Hypotéza č. 1 H_0 - Mezi výsledky dětí v obou skupinách nejsou rozdíly.

Hypotéza č. 2 H_a - Mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly.

Stanovení hypotéz pro letní vycházku

Hypotéza č. 1 H_0 – Mezi výsledky dětí v obou skupinách nejsou rozdíly.

Hypotéza č. 2 H_a - Mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly.

Stanovení hypotéz pro podzimní vycházku

Hypotéza č. 1 H_0 – Mezi výsledky dětí v obou skupinách nejsou rozdíly.

Hypotéza č. 2 H_a - Mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly.

Stanovení hypotéz pro zimní vycházku

Hypotéza č. 1 H_0 – Mezi výsledky dětí v obou skupinách nejsou rozdíly.

Hypotéza č. 2 H_a - Mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly.

Stanovení hypotéz pro všechny čtyři vycházky

Hypotéza č. 1 H_0 – Mezi výsledky dětí v obou skupinách nejsou rozdíly.

Hypotéza č. 2 H_a - Mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly.

5.6 Výsledky výzkumu a jejich popis

V didaktických testech byly spočítány dosažené body. Pomocí statistického U – testu bylo zjišťováno, zda mezi výsledky obou skupin dětí je statisticky významný rozdíl. Pro přehlednost nashromážděných dat byla data seřazena do tabulek a dále zpracována v sloupcových grafech.

5.7 Interpretace výsledků zpracování empirických údajů

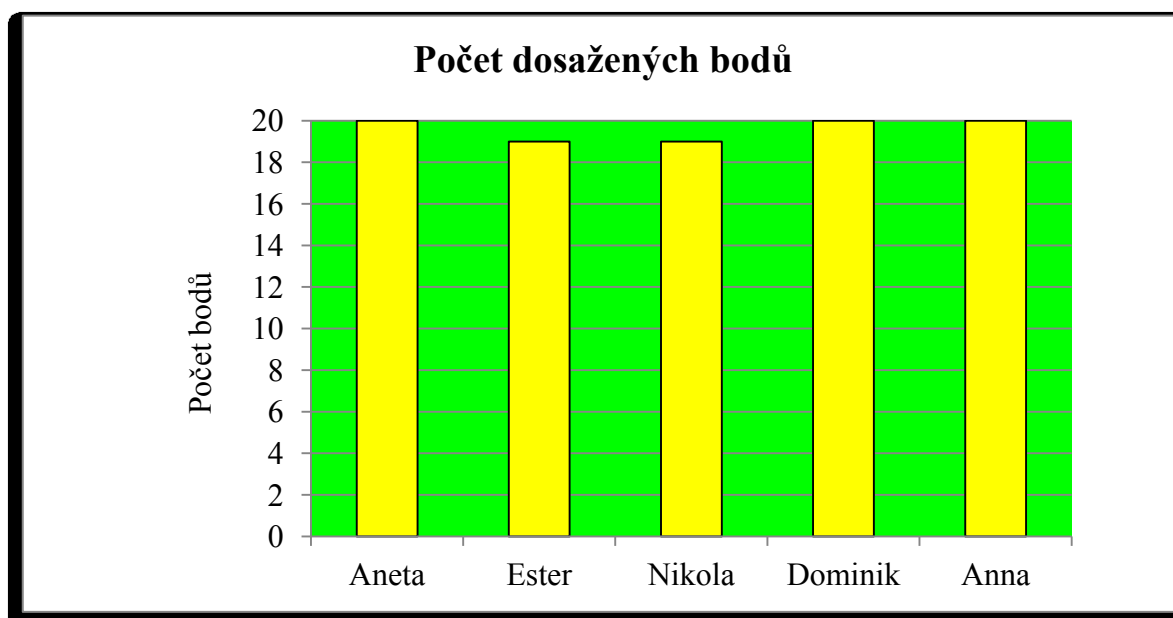
5.7.1 Výsledky didaktického testu pro jarní vycházku

Jarní vycházka byla zaměřena především na poznávání a pojmenování jarních květin, umět správně přiřazovat květy k jejich stvolům s listy a také umět si všimnout detailů a barev na rostlinách. Děti z kontrolní skupiny, které se vycházky neúčastnily, byly seznamovány s touto tematikou pomocí obrázků a knih ve třídě. Didaktický test byl tedy zaměřen na poznávání jarních květin, určování květin podle barvy květu a přiřazování květů k jejich stvolům s listy. Didaktický test tvoří pracovní list č.1, č.2, č.3, č.4 a č.5. (viz. přílohy č.1, č.2, č.3, č.4, č. 5)

Výsledky didaktického testu –experimentální skupina

Jméno	Počet dosažených bodů
Aneta	20
Ester	19
Nikola	19
Dominik	20
Anna	20

Tab. 3 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – jaro, experimentální skupina (A)

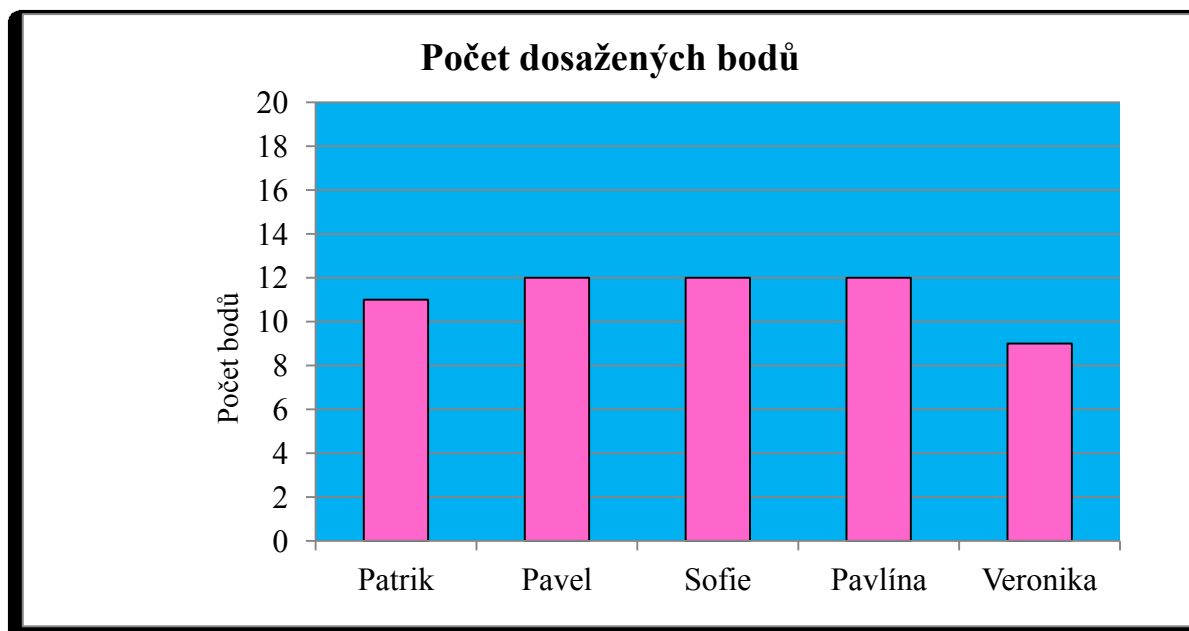
Graf 1 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – jaro, experimentální skupina (A)

Jak je z uvedené tabulky a grafu patrné, počet dosažených bodů je u jednotlivých dětí v této skupině vyrovnaný. Pohybuje se od 19 do 20 bodů, což je nejvyšší počet bodů. Ester a Nikola zaměnily v poznávání květin blatouch s pryskyřníkem.

Výsledky didaktického testu – kontrolní skupina

Jméno	Počet dosažených bodů
Patrik	11
Pavel	12
Sofie	12
Pavčina	12
Veronika	9

Tab. 4 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – jaro, kontrolní skupina (B)

Graf 2 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – jaro, kontrolní skupina (B)

Jak je z uvedené tabulky a grafu patrné je počet dosažených bodů u jednotlivých dětí v této skupině vyrovnaný. Pohybuje se od 9 do 12 bodů. Děti nejvíce chybovaly v poznávání květin, ale také v přiřazování květů k jejich stvolům s listy.

U-test

Ve dvou skupinách dětí byly získány následující výsledky (počty bodů v didaktickém testu).

skupina A: 19 19 20 20 20 ($n_1 = 5$)

skupina B: 9 11 12 12 12 ($n_2 = 5$)

Zvolená hladina významnosti: 0,05.

Hodnoty z obou skupin byly uspořádány do jedné řady podle velikosti a u každé hodnoty bylo poznamenáno, ze které skupiny pochází:

9 11 12 12 12 19 19 20 20 20
(B) (B) (B) (B) (B) A A A A A

Hodnotě 9 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 11 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 12 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 12 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 12 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A.

$$U = 0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 0$$

Hodnotě 19 z výběru A předchází 5 hodnot z výběru B, hodnotě 19 z výběru A předchází 5 hodnot z výběru B, hodnotě 20 z výběru A předchází 5 hodnot z výběru B, hodnotě 20 z výběru A předchází 5 hodnot z výběru B, hodnotě 20 z výběru A předchází 5 hodnot z výběru B.

$$U' = 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 25$$

Testovým kritériem je menší z obou vypočítaných hodnot, tj. $U = 0$

Při výpočtech není třeba určovat obě hodnoty (U i U'), protože mezi veličinami existuje vztah

$$U + U' = n_1 \times n_2 \quad U = 0$$

$$0 + 25 = 5 \times 5 \quad U' = 25$$

$$25 = 25$$

Pro tento didaktický test je vypočítaná hodnota $U = 0$ a kritická hodnota pro zvolenou hladinu významnosti a dané četnosti ve skupinách ($n_1 = 5$ a $n_2 = 5$) $U_{0,05}(5,5) = 2$.

(viz. obr. 31)

KRITICKÉ HODNOTY TESTOVÉHO KRITÉRIA U_{α}
Pro hladinu významnosti 0,05 (oboustranný test).

		n_1																		
		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
n_2	3																			
	4		0																	
	5		0	1	2															
	6		1	2	3	5														
	7		1	3	5	6	8													
	8		2	4	6	8	10	13												
	9		2	4	7	10	12	15	17											
	10		3	5	8	11	14	17	20	23										
	11		3	6	9	13	16	19	23	26	30									
	12		4	7	11	14	18	22	26	29	33	37								
	13		4	8	12	16	20	24	28	33	37	41	45							
	14		5	9	13	17	22	26	31	36	40	45	50	55						
	15		5	10	14	19	24	29	34	39	44	49	54	59	64					
	16		6	11	16	21	26	31	37	42	48	53	59	64	70	75				
	17		6	11	17	22	28	34	39	45	51	57	63	69	75	81	87			
	18		7	12	18	24	30	36	42	48	55	61	67	74	80	86	93	99		
	19		7	13	19	25	32	38	45	52	58	65	72	78	85	92	99	106	113	
	20		8	14	20	27	34	41	48	55	62	69	76	83	90	98	105	112	120	127

Obr. č. 31 Kritické hodnoty testového kritéria U_{α} (Chráska, 2007)

Protože vypočítaná hodnota U je menší než hodnota kritická, odmítáme na zvolené hladině významnosti nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

$$U = 0 \quad U < U_{0,05}$$

$$U_{0,05}(5,5) = 2 \quad 0 < 2$$

Závěr

Pomocí U – testu bylo tedy zjištěno, že mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly. Potvrdila se tedy alternativní hypotéza č. 2. Jak je tedy zřejmé, děti z experimentální skupiny dosáhly o dost větší počet bodů než děti ze skupiny kontrolní. Experimentální skupina učinila 98 % správných odpovědí a kontrolní skupina pouze 56 % správných odpovědí.

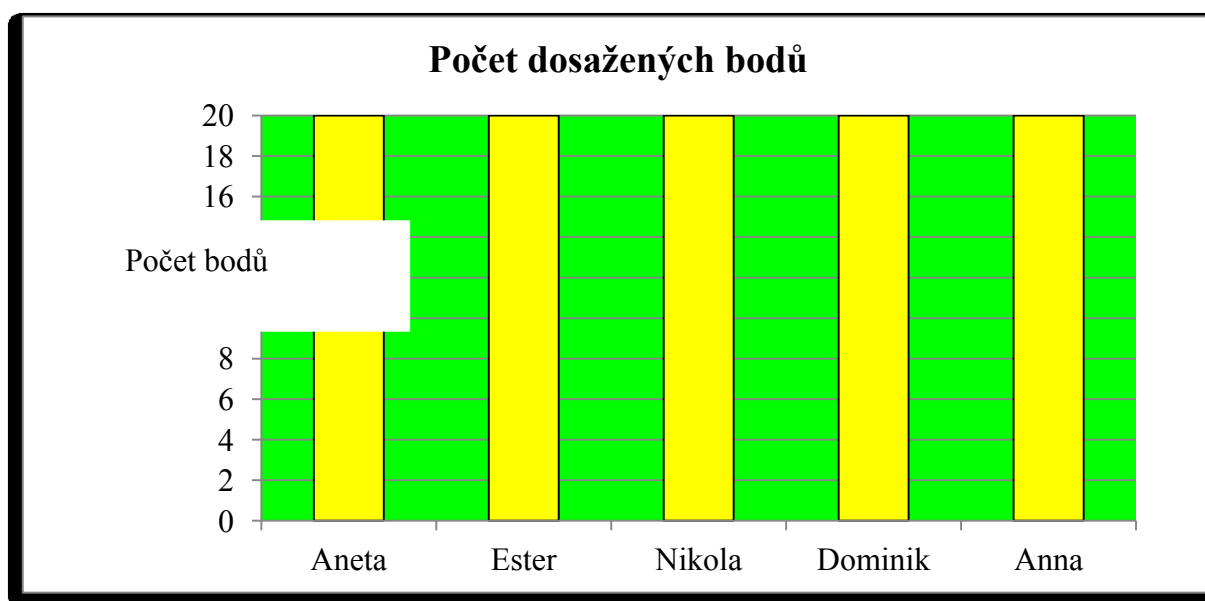
5.7.2 Výsledky didaktického testu pro letní vycházku

Letní vycházka byla zaměřena na základní charakteristické znaky hmyzu a umět určit a poznat některé druhy hmyzu. Děti z kontrolní skupiny, které se vycházky neúčastnily, byly seznamovány s touto tematikou pomocí obrázků a knih ve třídě. Didaktický test byl tedy zaměřen na poznávání a určování hmyzu a na charakteristické znaky hmyzu. Didaktický test tvoří pracovní list č.6, č.7, č. 8, č. 9 a č. 10.(viz. přílohy č.6, č.7, č.8, č.9 a č.10)

Výsledky didaktického testu-experimentální skupina

Jméno	Počet dosažených bodů
Aneta	20
Ester	20
Nikola	20
Dominik	20
Anna	20

Tab. 5 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – léto, experimentální skupina (A)

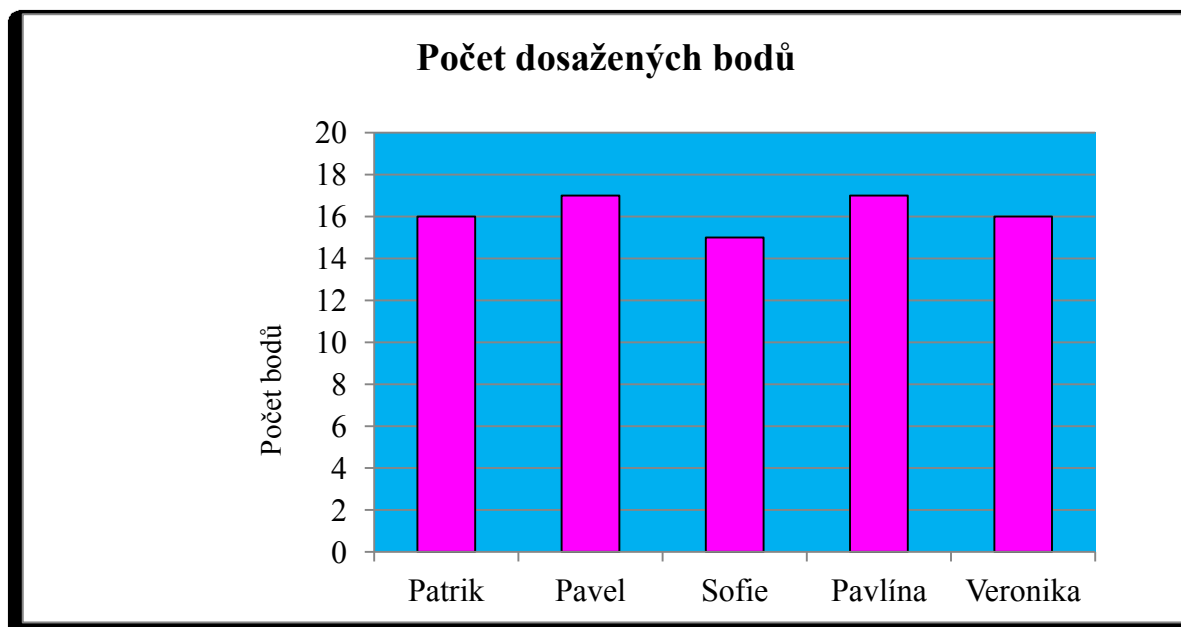
Graf 3 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – léto, experimentální skupina (A)

Jak je z tabulky a grafu patrné, všechny děti v této skupině získaly nejvyšší počet bodů.

Výsledky didaktického testu-kontrolní skupina

Jméno	Počet bodů
Patrik	16
Pavel	17
Sofie	15
Pavčina	17
Veronika	16

Tab. 6 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – léto, kontrolní skupina (B)

Graf 4 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – léto, kontrolní skupina (B)

Jak z tabulky a grafu vyplývá, děti v této skupině získaly od 15 do 17 bodů. Děti nejvíce chybovaly v poznávání hmyzu. Pavčina, Sofie, Pavel a Patrik dokonce nepoznali mravence.

U-test

Ve dvou skupinách dětí byly získány následující výsledky (počty bodů v didaktickém testu).

skupina A: 20 20 20 20 20 ($n_1 = 5$)

skupina B: 15 16 16 17 17 ($n_2 = 5$)

Zvolená hladina významnosti: 0,05

Hodnoty z obou skupin byly uspořádány do jedné řady podle velikosti a u každé hodnoty bylo poznamenáno, ze které skupiny pochází:

15 16 16 17 17 20 20 20 20 20

(B) (B) (B) (B) (B) A A A A A

Hodnotě 15 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 16 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 16 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 17 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 17 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A.

$$U = 0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 0$$

Při výpočtech není třeba určovat obě hodnoty (U i U'), protože mezi veličinami existuje vztah.

$$U + U' = n_1 \times n_2 \quad U = 0$$

$$0 + U' = 5 \times 5 \quad U' = 25$$

$$0 + 25 = 25$$

$$25 = 25$$

Pro tento didaktický test je vypočítaná hodnota $U = 0$ a kritická hodnota pro zvolenou hladinu významnosti a dané četnosti ve skupinách ($n_1 = 5, n_2 = 5$) $U_{0,05}(5,5) = 2$ (viz. obr. č.31)

Protože vypočítaná hodnota U je menší než hodnota kritická, odmítáme na zvolené hladině významnosti nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

$$U = 0 \quad U < U_{0,05}$$

$$U_{0,05}(5,5) = 2 \quad 0 < 2$$

Závěr

Pomocí U – testu bylo tedy zjištěno, že mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly. Potvrdila se tedy alternativní hypotéza č. 2. V tomto didaktickém testu nebyl zjištěn tak velký rozdíl v počtu bodů u obou skupin jako v předešlém didaktickém testu. Experimentální skupina učinila 100 % správných odpovědí a kontrolní skupina 81 % správných odpovědí.

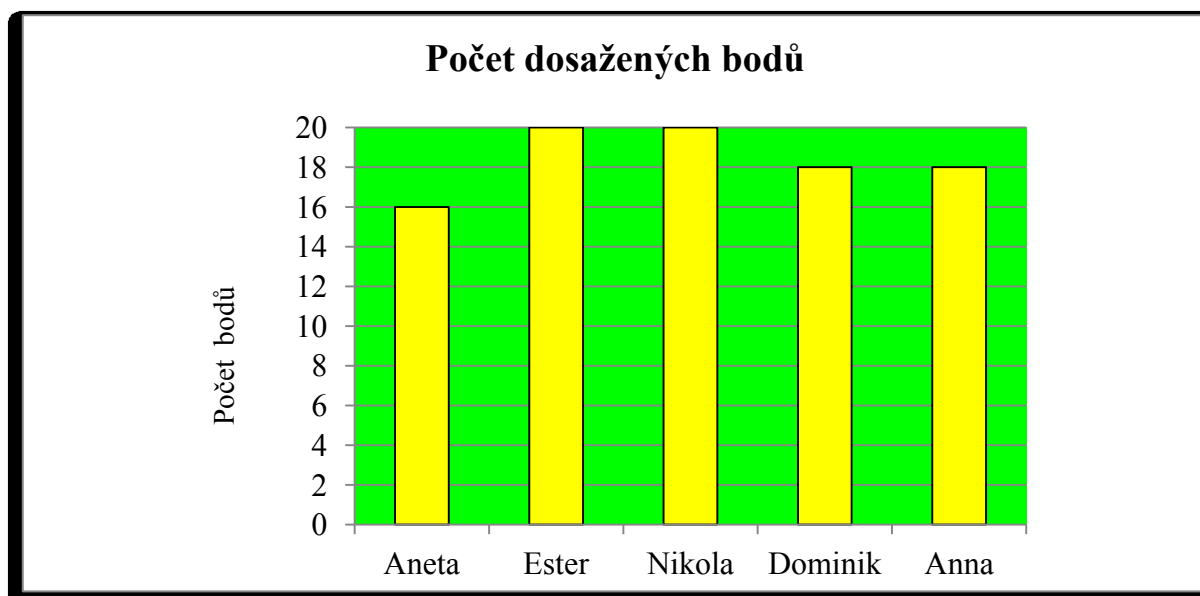
5.7.3 Výsledky didaktického testu pro podzimní vycházku

Podzimní vycházka byla zaměřena na základní rozlišení stromů – jehličnaté, listnaté, na poznávání a pojmenování jednotlivých stromů, plodů a na přiřazování listů, větviček, šišek, plodů k jednotlivým stromům. Děti z kontrolní skupiny, které se vycházky neúčastnily, byly seznamovány s tímto tématem pomocí obrázků a knih ve třídě. Didaktický test byl tedy zaměřen na poznávání a určování stromů, na přiřazování plodů k listům, na přiřazování šišek ke stromům a na přiřazování listů ke stromům. Didaktický test tvoří pracovní list č.11, č.12, č.13, č.14, č.15.(viz přílohy č.11,č.12,č.13,č.14,č.15)

Výsledky didaktického testu – experimentální skupina

Jméno	Počet dosažených bodů
Aneta	16
Ester	20
Nikola	20
Dominik	18
Anna	18

Tab. 7 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – podzim, experimentální skupina (A)

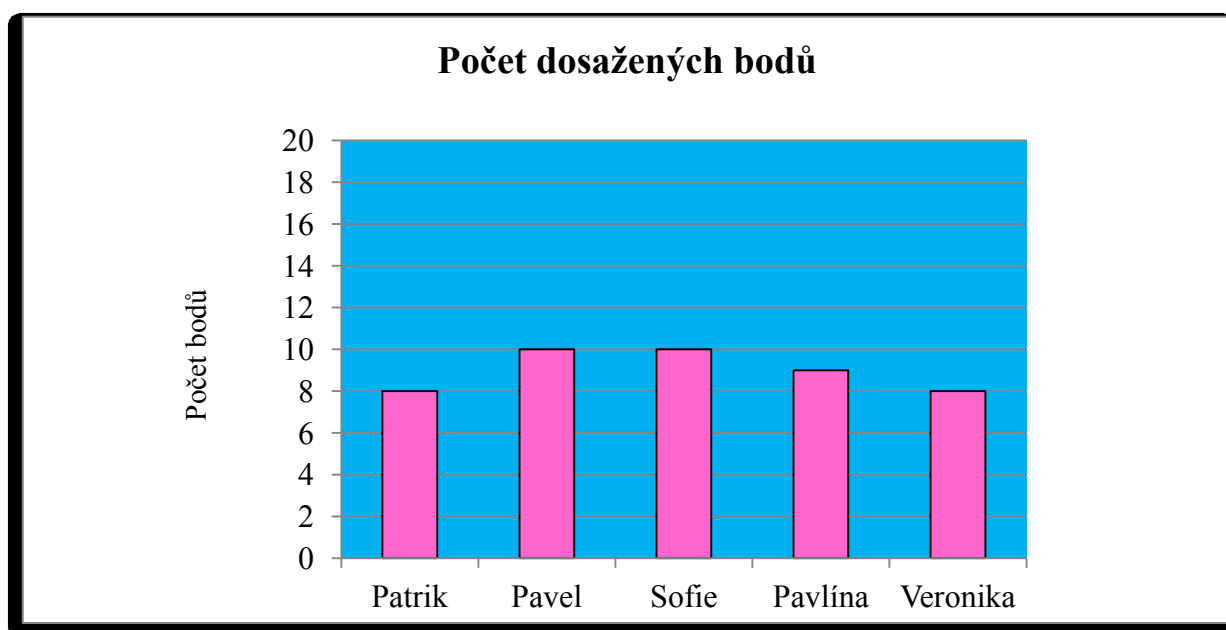
Graf 5 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – podzim, experimentální skupina (A)

Z této tabulky a grafu vyplynulo, že Ester a Nikola dosáhly nejvyšší počet bodů. Aneta o čtyři body méně a Dominik s Annou o dva body méně. Aneta chybovala v přiřazování listů ke stromům a v přiřazování šišek ke stromům. Dominik chyboval v přiřazování plodů k listům a Anna v přiřazování šišek ke stromům.

Výsledky didaktického testu-kontrolní skupina

Jméno	Počet dosažených bodů
Patrik	8
Pavel	10
Sofie	10
Pavčina	9
Veronika	8

Tab. 8 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – podzim, kontrolní skupina (B)

Graf č. 6 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – podzim, kontrolní skupina (A)

Z této tabulky a grafu je patrné, že nejnižší počet bodů dosáhla Veronika s Patrikem a o jeden bod více Pavčina. Pavel a Sofie dosáhly 10 bodů. Dětem dělalo největší problémy přiřazování listů ke stromům a šišek ke stromům. Některé děti u těchto úkolů měly 0 bodů.

U-test

Ve dvou skupinách dětí byly získány následující výsledky (počty bodů v didaktickém testu).

skupina A: 16 18 18 20 20 ($n_1 = 5$)

skupina B: 8 8 9 10 10 ($n_2 = 5$)

Zvolená hladina významnosti: 0,05

Hodnoty z obou skupin byly uspořádány do jedné řady podle velikosti a u každé hodnoty bylo poznamenáno, ze které skupiny pochází.

8 8 9 10 10 16 18 18 20 20
(B) (B) (B) (B) (B) A A A A A

Hodnotě 8 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 8 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 9 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 10 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 10 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A.

$$U = 0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 0$$

Při výpočtech není třeba určovat obě hodnoty (U i U'), protože mezi veličinami existuje vztah.

$$U + U' = n_1 \times n_2 \quad U = 0$$

$$0 + U' = 5 \times 5 \quad U' = 25$$

$$0 + 25 = 25$$

$$25 = 25$$

Pro tento didaktický test je vypočítaná hodnota $U = 0$ a kritická hodnota pro zvolenou hladinu významnosti a dané četnosti ve skupinách ($n_1 = 5, n_2 = 5$) $U_{0,05}(5,5) = 2$. (Viz. obr. č. 31)

Protože vypočítaná hodnota U je menší než hodnota kritická, odmítáme na zvolené hladině významnosti nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

$$U = 0 \quad U < U_{0,05}$$

$$U_{0,05}(5,5) = 2 \quad 0 < 2$$

Závěr

Pomocí U – testu bylo tedy zjištěno, že mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly. Potvrdila se tedy alternativní hypotéza č. 2. V tomto didaktickém testu byl zjištěn dost velký rozdíl v dosažených bodech u obou skupin. Experimentální skupina učinila 92 % správných odpovědí, ale kontrolní skupina pouze 45 % správných odpovědí.

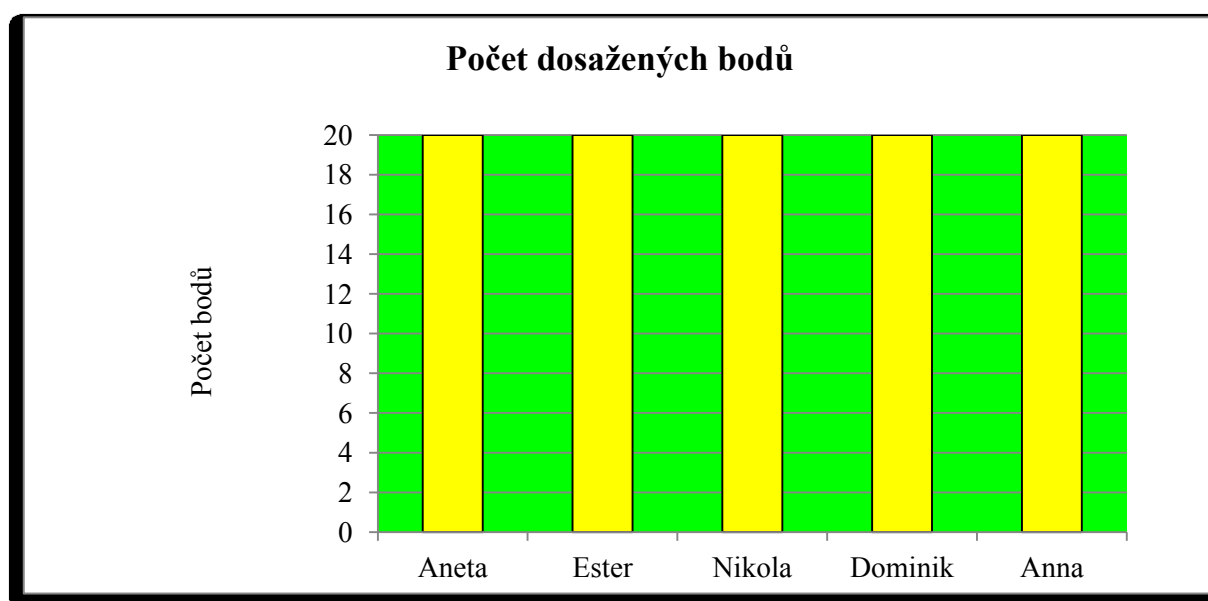
5.7.4 Výsledky didaktického testu pro zimní vycházku

Zimní vycházka byla zaměřena na správné pojmenování lesních zvířat, na rozlišování stop některých zvířat ve sněhu a jakým způsobem můžeme zvířátkům v zimě v lese pomoci. Dále byla zaměřena na správné chování lidí ke zvířatům a přírodě – kdo a jakým způsobem zvířátkům škodí a kdo jim pomáhá. Didaktický test byl tedy zaměřen na poznávání lesních zvířat, na určování stop zvířat a na to jak se v lese správně chovat, co můžeme zvířátkům dát do krmelce, abychom jim v zimě pomohli. Didaktický test tvoří pracovní listy č. 16, č. 17, č. 18, č. 19, č. 20. (viz. přílohy č. 16, č. 17, č. 18, č. 19, č. 20)

Výsledky didaktického testu-experimentální skupina

Jméno	Počet dosažených bodů
Aneta	20
Ester	20
Nikola	20
Dominik	20
Anna	20

Tab. 9 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – zima, experimentální skupina (A)

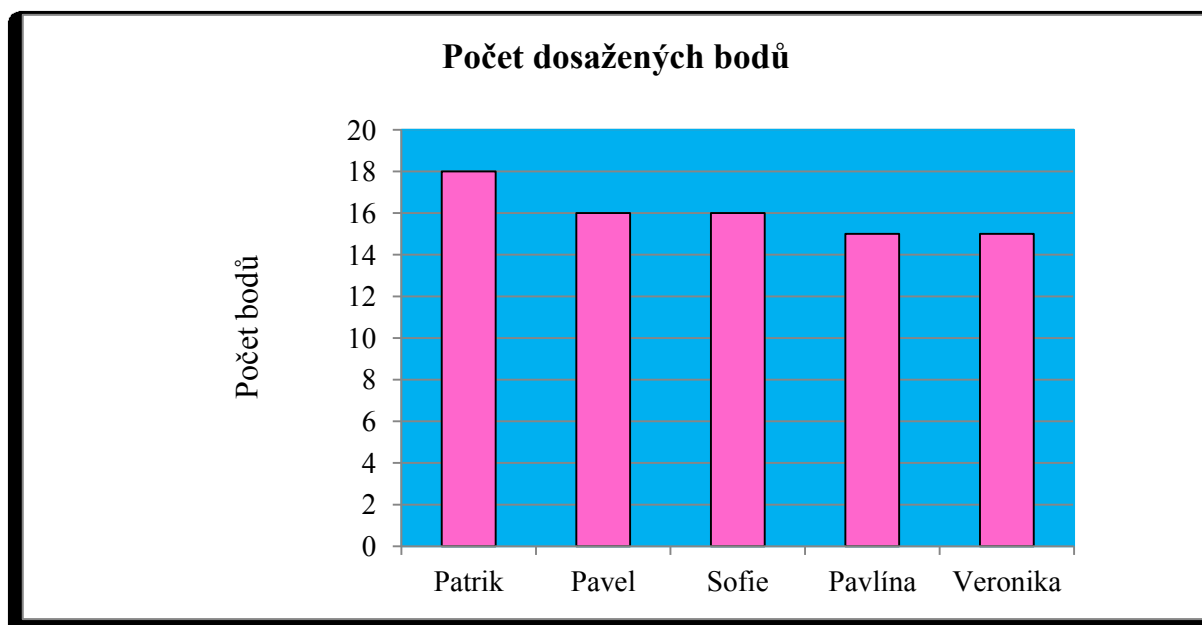
Graf 7 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – zima, experimentální skupina (A)

Jak je z této tabulky a grafu zřejmé, všechny děti z experimentální skupiny dosáhly plný počet bodů, nechybovaly ani v jedné odpovědi.

Výsledky didaktického testu-kontrolní skupina

Jméno	Počet dosažených bodů
Patrik	18
Pavel	16
Sofie	16
Pavčina	15
Veronika	15

Tab. 10 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – zima, kontrolní skupina (B)

Graf 8 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – zima, kontrolní skupina (B)

Z této tabulky a grafu je patrné, že nejnižší počet bodů dosáhla Pavčina a Veronika, o jeden bod více dosáhl Pavel a Sofie. Nejvyššího počtu bodů dosáhl Patrik. Děti nejvíce chybovaly v určování zvířecích stop.

U-test

Ve dvou skupinách dětí byly získány následující výsledky (počty bodů v didaktickém testu).

skupina A: 20 20 20 20 20 ($n_1 = 5$)

skupina B: 15 15 16 16 18 ($n_1 = 5$)

Zvolená hladina významnosti: 0,05

Hodnoty z obou skupin byly uspořádány do jedné řady podle velikosti a u každé hodnoty bylo poznamenáno, ze které skupiny pochází.

15 15 16 16 18 20 20 20 20 20
(B) (B) (B) (B) (B) A A A A A

Hodnotě 15 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 15 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 16 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 16 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 18 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A.

$$U = 0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 0$$

Při výpočtech není třeba určovat obě hodnoty (U i U'), protože mezi veličinami existuje vztah.

$$U + U' = n_1 \times n_2 \quad U = 0$$

$$0 + x = 5 \times 5 \quad U' = 25$$

$$0 + 25 = 25$$

$$25 = 25$$

Pro tento didaktický test je vypočítaná hodnota $U = 0$ a kritická hodnota pro zvolenou hladinu významnosti a dané četnosti ve skupinách ($n_1 = 5$, $n_2 = 5$) $U_{0,05}(5,5) = 2$. (Viz. obr. č. 31)

Protože vypočítaná hodnota U je menší než hodnota kritická, odmítáme na zvolené hladině významnosti nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

$$U = 0 \quad U < U_{0,05}$$

$$U_{0,05}(5,5) = 2 \quad 0 < 2$$

Závěr

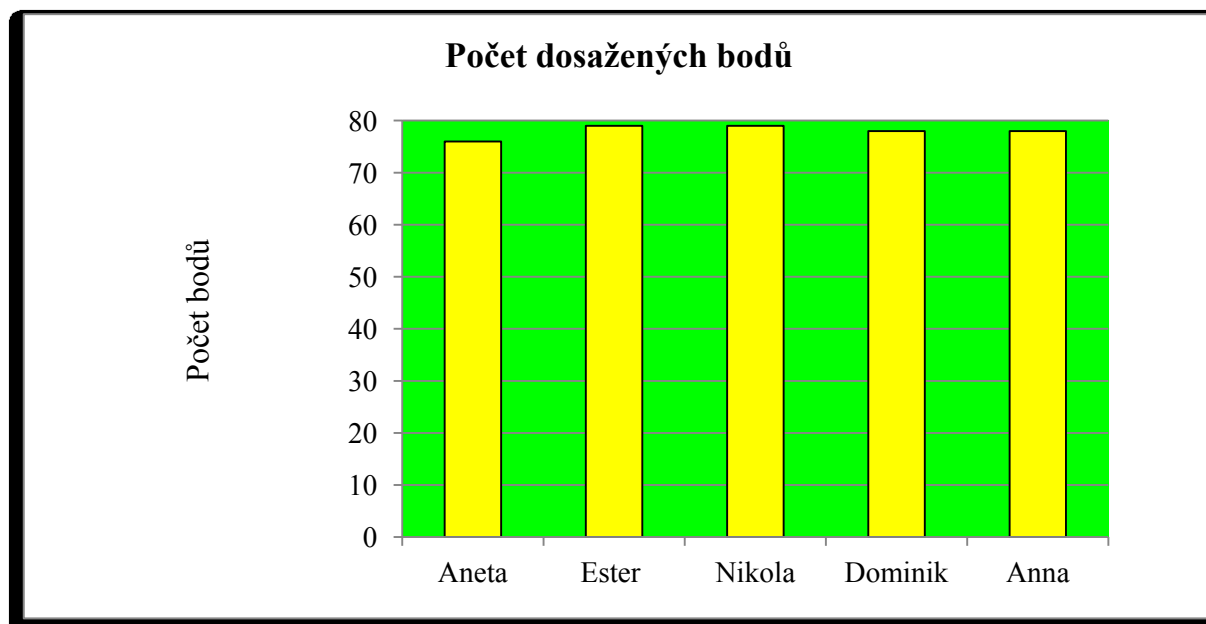
Pomocí U – testu bylo tedy zjištěno, že mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly. Potvrdila se tedy alternativní hypotéza č. 2. V tomto didaktickém testu nebyl zjištěn tak velký rozdíl v počtu bodů u obou skupin jako v předešlém didaktickém testu. Experimentální skupina učinila 100 % správných odpovědí a kontrolní skupina 80 % správných odpovědí.

5.7.5 Výsledky didaktického testu jako celku

Dosažený počet bodů v celém didaktickém testu u jednotlivých dětí z experimentální skupiny (tedy dětí, které se účastnily fenologických vycházek) je uveden v tabulce č. 11 a ve sloupcovém grafu č. 9. Maximální počet bodů v celém didaktickém testu byl 80 bodů.

Jméno	Dosažený počet bodů
Aneta	76
Ester	79
Nikola	79
Dominik	78
Anna	78

Tab. 11 Počet dosažených bodů v celém didaktickém testu, experimentální skupina (A)

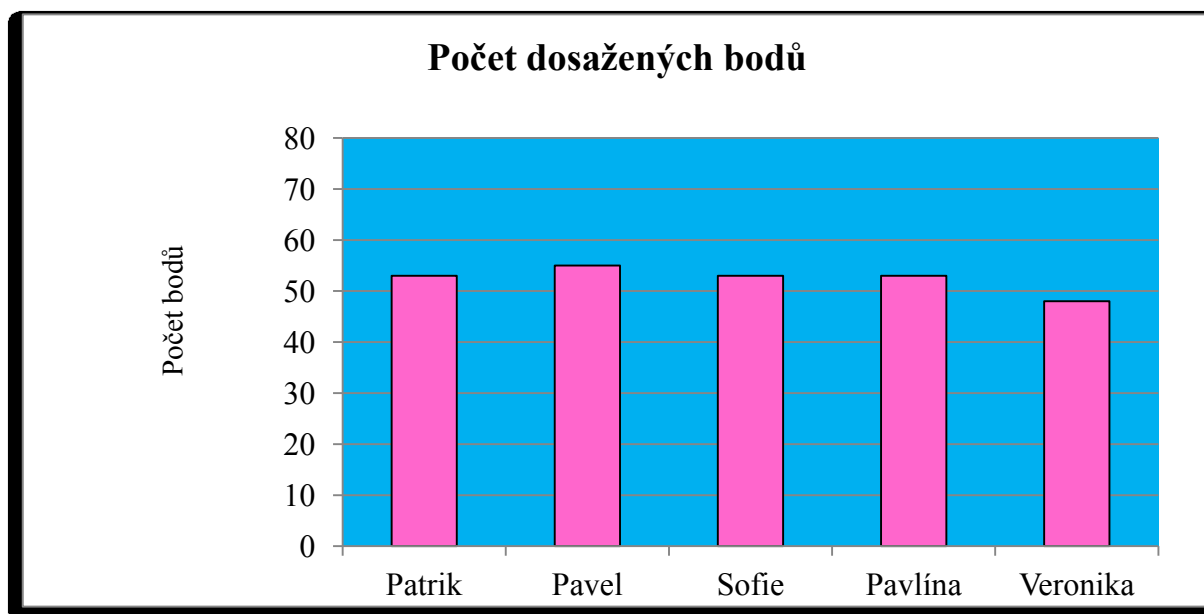
Graf 9 Počet dosažených bodů v celkovém didaktickém testu, experimentální skupina (A)

Jak je z tabulky a grafu patrné, všechny děti z experimentální skupiny dosáhly téměř maximální počet bodů. Nejméně bodů dosáhla Aneta a nejvíce bodů Ester a Nikola. Výsledky dětí jsou vyrovnané.

Dosažený počet bodů v celém didaktickém testu u jednotlivých dětí z kontrolní skupiny (tedy dětí, které se vycházek neúčastnily) je uveden v tabulce č. 12 a ve sloupcovém grafu č. 10.

Jméno	Dosažený počet bodů
Patrik	53
Pavel	55
Sofie	53
Pavčina	53
Veronika	48

Tab. 12 Počet dosažených bodů v celkovém didaktickém testu, kontrolní skupina (B)

Graf 10 Počet dosažených bodů v celkovém didaktickém testu, kontrolní skupina (B)

Z výše uvedené tabulky a grafu vyplývá, že počet dosažených bodů v celém didaktickém testu se u dětí z kontrolní skupiny pohybuje kolem padesáti. Nejnížší počet bodů získala Veronika a nejvyšší počet bodů Pavel.

U-test

Ve dvou skupinách dětí byly získány následující výsledky (počty bodů v celém didaktickém testu).

skupina A: 76 78 78 79 79 ($n_1 = 5$)

skupina B: 48 53 53 53 55 ($n_2 = 5$)

Zvolená hladina významnosti: 0,05

Hodnoty z obou skupin byly uspořádány do jedné řady podle velikosti a u každé hodnoty bylo poznamenáno, ze které skupiny pochází.

48 53 53 53 55 76 78 78 79 79
(B) (B) (B) (B) (B) A A A A A

Hodnotě 48 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 53 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 53 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 53 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A, hodnotě 55 z výběru B nepředchází žádná hodnota z výběru A.

$$U = 0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 0$$

Při výpočtech není třeba určovat obě hodnoty (U i U'), protože mezi veličinami existuje vztah.

$$U + U' = n_1 \times n_2 \quad U = 0$$

$$0 + x = 5 \times 5 \quad U' = 25$$

$$0 + 25 = 25$$

$$25 = 25$$

Testovým kritériem je menší z obou vypočítaných hodnot, tj. $U = 0$.

Pro celý didaktický test je vypočítaná hodnota $U = 0$ a kritická hodnota pro zvolenou hladinu významnosti a dané četnosti ve skupinách ($n_1 = 5$, $n_2 = 5$) $U_{0,05}(5,5) = 2$ (viz. obr. č. 31).

Protože vypočítaná hodnota U je menší než hodnota kritická, odmítáme na zvolené hladině významnosti nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

$$U = 0 \quad U < U_{0,05}$$

$$U_{0,05}(5,5) = 2 \quad 0 < 2$$

Závěr

Pomocí U – testu bylo tedy zjištěno, že mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly. Potvrdila se tedy alternativní hypotéza č. 2. V celkovém didaktickém testu učinila experimentální skupina celkem 98% správných odpovědí a kontrolní skupina pouze 66% správných odpovědí.

5.8 Vyhodnocení výzkumu

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, zda vycházky do přírody přispívají k rozvoji kognitivních schopností u dětí předškolního věku a také zjistit, zda děti, které se vycházek účastnily, mají větší rozsah znalostí, než děti, které se vycházek neúčastnily.

Ve všech didaktických testech i v testu celkovém se potvrdila alternativní hypotéza. Mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly. Experimentální skupina učinila o 32% správných odpovědí více než skupina kontrolní. Největší rozdíly se projevily v didaktickém testu jaro a v didaktickém testu podzim. Děti, které se vycházek účastnily, prokázaly daleko větší rozsah svých znalostí, než děti, které se vycházek do přírody neúčastnily.

Tento výzkum tedy prokázal, že vycházky do přírody jsou pro předškolní děti velmi efektivní. Prostřednictvím nejrůznějších aktivit a činností v přírodě, jako jsou hry, vlastní zkoumání, pozorování, experimentování a podobně, se děti učí nejen vnímat přírodu a chápat její význam, ale i získávat poznatky, zkušenosti, dovednosti, vyhledávat informace a logicky přemýšlet.

Závěr

České i zahraniční výzkumy poukazují na skutečnost, že dítě potřebuje ke svému zdravému rozvoji pobyt v přírodě. Svědectví mnoha ochránců přírody dosvědčují, že právě čas, který strávili v raném dětství v přírodě, jim umožnil pochopit komplexně přírodu a přírodní jevy. Příroda totiž pokud ji necháme, může plnit významnou edukační roli, poskytuje dítěti vždy dostatečné množství podnětů. Tyto podněty jsou pro dítě přiměřené, protože jeho smysly se v přírodě dlouhá staletí vyvíjely. Málokterý hluk je v přírodě příliš silný, aby poškodil sluch, málokterý obraz je v přírodě příliš jasný, aby jeho dlouhodobé sledování poškodilo zrak.

Poznávání přírody prostupuje všemi oblastmi Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Příroda může být velmi citlivou, trpělivou, inspirativní a modrou učitelkou pro děti předškolního věku. Dává dětem prostor, dokáže je sama nadchnout a působí na jejich celou osobnost. Nerozvíjí izolovaně jednotlivé schopnosti a dovednosti, přirozeně motivuje k zapojení fyzické, psychické i sociální složky. Děti se v přírodě přirozeně učí prožitkem. Poskytuje také velké množství podnětů a inspirace pro volnou hru dětí, vede k tvořivosti a rozvoji fantazie. Pedagogičtí pracovníci mateřských škol by tedy měli usilovat o dosažení vyváženého souladu nezbytných odborných ekologických poznatků s citovými a smyslovými prožitky, které pomáhají nalézt lásku k přírodě, zvnitřňovat úctu ke všemu životu a zvyšovat úroveň mezilidských vztahů.

Hlavním cílem diplomové práce bylo objasnit význam poznávání přírody a společnosti v předškolním vzdělávání, uvést možnosti pro jeho realizaci v podmínkách výchovně – vzdělávacího procesu v mateřské škole a na základě kvalitativního výzkumu zjistit, zda vycházky do přírody přispívají k rozvoji kognitivních schopností u dětí předškolního věku.

V teoretické části diplomové práce byla na základě prostudované odborné literatury objasněna problematika začlenění poznávání přírody a společnosti do předškolního vzdělávání, bylo poukázáno na kurikulární dokumenty předškolního vzdělávání a byly předloženy organizační formy, výukové metody a materiálně didaktické prostředky, jež přispívají k uskutečňování poznávání přírody v předškolním vzdělávání. Jelikož v praktické části byly navrženy fenologické vycházky do přírodního prostředí vesnice Lipová, byla teoretická část diplomové práce také věnována k obeznámení s vesnicí a jejím okolím. Je zde uvedena její historie, tradice lidové umělecké výroby, nářečí, geomorfologické, geologické a klimatické podmínky, přírodní a hospodářské podmínky, ale také kultura, školství a ochrana životního prostředí.

Při popisu regionu byly použity dostupné zdroje, jež byly vyhledávány nejenom v knihovně a na internetu, ale též návštěvou archivu Obecního úřadu v Lipové, kde zapůjčili Kroniku obce Lipová.

V praktické části byly metodicky vypracovány návrhy na čtyři fenologické vycházky. Poté byly vycházky uskutečňovány s dětmi z Mateřské školy Lipová. Byly to děti, které se na základě dobrovolné volby přihlásily k účasti na vycházkách a vytvořily tak experimentální skupinu. Samotné aktivity a činnosti, jež jsou zde uvedeny, byly vybírány tak, aby je mohli při své práci využít i jiní pedagogičtí pracovníci mateřských škol. Každá vycházka se věnuje jednomu ročnímu období a je vždy zaměřená na jedno téma. Aby se děti o tématu něco dozvěděly a zapamatovaly si to, je důležité zvolit přiměřené aktivity a časovou dotaci. Jarní vycházka byla tedy zaměřena na jarní květiny, letní vycházka na hmyz, podzimní vycházka na stromy a zimní vycházka na volně žijící živočichy a na to jak jim v zimě můžeme pomoci. Z následných reflexí bylo patrné, že se dětem všechny nabízené aktivity a činnosti líbily a byly jim i příjemné. Nejvíce je zaujalo stavění domečků pro hmyz z přírodního materiálu. Některé děti byly velmi precízní a potrpěli si na některých detailech. Dále je velmi zaujalo vykopávání kořínků nebo cibulek vybraných rostlin a opětovné zasazení rostliny. Moc se jim líbilo hrabání se v hlíně. Stromy zase vybízely děti k velkému množství her a činností. Byly úžasným pomocníkem při rozvoji motorických a kognitivních schopností dětí. Měly také sílu probouzet v dětech zájem, empatii a fantazii. Dále děti samozřejmě zaujaly pokusy a přímá pozorování. Energie dětí se díky přirozenému pohybu a většímu prostoru plynule vybíjela a zase doplňovala. Děti byly venku klidnější a soustředěnější. U dětí se rozvíjely dovednosti jako je kooperace, vzájemná pomoc, pozorné naslouchání a empatie. Není třeba dětem pomocí obrazových materiálů každý rok vysvětlovat, co se v přírodě děje například na podzim. Stačí je vzít ven a nechat je podzim vnímat všemi smysly. Vůni mokrého spadaného listí, zvuk a chlad ostrého větru, okouzující krásu první jinovatky a těžké boty, čvachtající v blátě si budou pamatovat celý život.

V empirické části diplomové práce byly na základě kvalitativního výzkumu dosaženy určité závěry. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, zda vycházky do přírody přispívají k rozvoji kognitivních schopností u dětí předškolního věku a také zjistit, zda děti, které se vycházek účastnily, mají větší rozsah znalostí, než děti, které se vycházek neúčastnily. S pomocí didaktického testu a statistického zpracování (U – test) bylo zjištěno, že mezi výsledky dětí v obou skupinách jsou rozdíly. Ve všech didaktických testech i v testu celkovém se potvrdila alternativní hypotéza.

Děti, které se vycházek účastnily, prokázaly daleko větší rozsah svých znalostí, než děti, které se vycházek do přírody neúčastnily. Experimentální skupina učinila o 32 % správných odpovědí více než skupina kontrolní. Tento výzkum tedy prokázal, že vycházky do přírody jsou pro předškolní vzdělávání velmi efektivní a přispívají k rozvoji kognitivních schopností. Výsledky kvalitativního výzkumu byly zpracovány a vyhodnoceny. Stanovené cíle byly splněny.

Příroda je stále otevřená kniha a jen v ní opravdu stojí za to číst. Avšak ten, kdo má ve svém zorném poli celé dny jen obrazovku či tráví volný čas v umělém prostředí nákupních center, ten to neuvidí, nezažije, nepozná. Předškolní vzdělávání by proto mělo nabízet vhodné vzdělávací prostředí, pro dítě vstřícné, podnětné, zajímavé a obsahově bohaté, v němž se dítě může cítit jistě, bezpečně, radostně a spokojeně a které mu zajišťuje možnost projevit se, bavit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem. A přesně to nám nabízí příroda. Je důležité v dětech podchytit a následně využít všechny jejich předpoklady a schopnosti, které by se mohly promarnit. Všechny knihy zežloutnou, ale kniha přírody má každý rok nové, nádherné vydání.

Použitá literatura

BURBANK, Luther. *The training of the human plant*. New York: The Century co., 1907, 5 p. l., 3-99 p.

CORNELL, Joseph. *Sharing nature with children*. Nevada City: Dawn publications, c1979, 138 s. ISBN 0916124142.

CORNELL, Joseph. *Sharing the joy of nature: nature activities for all ages*. 1st ed. Nevada City: Dawn publications, c1989, 167 s. ISBN 0916124525.

ČERNÝ, Ervín a ZOUHAROVÁ, Dáša. *Drahanskou vrchovinou: příroda, historie, současnost*. Podolí: OS Barvínek, 1998, 122 s.

ČIŽMÁŘ, Miloš. *Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku: s leteckými záběry hradišť Miroslava Bálky*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004, 303 s. ISBN 80-7277-174-4.

DEMEK, Jaromír; MACKOVČIN, Peter, a kolektiv. *Zeměpisný lexikon ČR: Hory a nížiny*. 2. vyd. Brno: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2006. 582 s. ISBN 80-86064-99-9.

GARDNER, H. *Multiple Intelligences : The theory in Practise*. 1st ed. USA, New York : Basic books, 1993. 304s. ISBN 0-465-01822-X.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HRUBÁ, Dana a VALENTOVÁ, Eliška. *Památné stromy Prostějovska*. Prostějov: Český svaz ochránců přírody, Regionální sdružení Iris, 2011. 79 s. ISBN 978-80-904928-0-6.

HŮRKA, Karel a OPRAVILOVÁ, Eva. *Metodika seznamování dětí s přírodou: Úvod k prvnímu českému vydání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 255 s.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, ©2010. 148 s. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Základy ekologie a problematiky životního prostředí pro pedagogy*. [online] 2009c. [cit. 2014-11-12]

Dostupné na: http://www.enviwiki.cz/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

JULÍNEK, Josef a kol. *O Drahanské vrchovině: historie - příroda - lidé*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2012. 142 s. Občanské sdružení Bousín a Repechy; sv. 5. ISBN 978-80-7420-025-0.

JULÍNEK, Josef et al. *Malý slovníček horáctiny*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2010. 77 s. Občanské sdružení Bousín a Repechy; sv. 4. ISBN 978-80-7420-009-0.

KALÁBOVÁ, Naděžda. *Příroda plná her: hry plné přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. 159 s. ISBN 978-80-262-0057-4.

KINCL, Lubomír a KINCL, Martin. *Chráněná území Prostějovska*. V Prostějově: Český svaz ochránců přírody, Regionální sdružení Iris, 2012. 111 s. ISBN 978-80-904928-1-3.

KOTRBA, Tomáš a LACINA, Lubor. *Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 185 s. ISBN 978-80-87474-34-1.

KOŤA, Jaroslav. Učitelství jako povolání. In VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ. a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2007. 402 s. ISBN 978-80-247-1734-0.

Kronika obce Lipová

LEBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. 175 s. ISBN 978-80-262-0094-9.

MACHOVSKÝ, Jan. *Mikroregion Konicko. Krásná a neobjevená krajina Moravy*. Konice: Mikroregion Konicko, 2007.

MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 5. dotisk 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 104 s. ISBN 80-210-1124-6.

MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.

MÜLLER, František. *Místní a pomístní jména Dražanské vrchoviny v dějinách a pověstech. Konicko a Bouzovsko. Plumlovsko, Dražansko a Vyškovsko*. Luhačovice: Atelier IM, 2004. 285 s. Souborné spisy Františka Müllera; sv. 4. ISBN 80-85948-56-7.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2001. 98 s. ISBN 80 – 211 – 0372 – 8.

NELEŠOVSKÁ, Alena a SPÁČILOVÁ, Hana. *Didaktika primární školy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 254 s. Učebnice. ISBN 80-244-1236-5.

OBEC LIPOVÁ. [online]. 2014 [cit. 2014-11-13]. Dostupné na: <http://www.obec-lipova.cz/>

PODROUŽEK, Ladislav. *Didaktika prvouky a přírodovědy pro primární školu*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. 156 s. ISBN 80-86473-37-6.

PODROUŽEK, Ladislav. *Úvod do didaktiky prvouky a přírodovědy pro primární školu*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003. 247 s. ISBN 80-86473-45-7.

PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

REGISTR KOMUNÁLNÍCH SYMBOLŮ. [online]. 2014 [cit. 2014-10-28] Dostupné na: <http://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/81607758-1d13-4675-8e49-4c2b6f49aab3>

RŮŽIČKOVÁ, Dora, ed. *Ekologické myšlení pro učitele*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 108 s. Pedagogika v praxi. Sborníky. ISBN 978-80-244-3173-4.

SKALICKÝ, V. *Květena České socialistické republiky*. Příprava vydání Bohumil Slavík, Slavomil Hejný. Svazek 1. Praha: Academia, 1988. 557 s. Kapitola Regionálně fytogeografické členění

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. 2., rozš. a aktualiz. vyd., [V nakl. Grada] vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 322 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1821-7.

SLOUPOVÁ, Miroslava. *Rok s krtkem: [náměty pro práci s předškolními dětmi]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 180 s. ISBN 978-80-7367-775-6.

- SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. 48 s.
- SVOBODOVÁ, Eva a kol. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 166 s. ISBN 978-80-7367-774-9.
- SVOBODOVÁ, Eva a ŠVEJDOVÁ, Hana. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 167 s. ISBN 978-80-262-0020-8.
- STRAKATÁ, Miroslava. *Pojďte s námi do přírody: hry pro mateřské školy*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. 144 s. ISBN 978-80-7402-027-8.
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 175 s. ISBN 978-80-244-2141-4.
- ŠMELOVÁ, Eva a NELEŠOVSKÁ, Alena. *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 122 s. Skripta. ISBN 978-80-244-2272-5.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- WAGNER, Magdalena. *Environmental education. Contribution to a sustainable future*. 2011 [2014-11-12]. Dostupné na:
http://www.surf-nature.eu/uploads/media/thematic_booklet_enviromental_education.pdf
- ZATLOUKALOVÁ, Eva a HOLZER, Miloš. *Povodí Hloučely*. ČSOP Regionální sdružení Iris, 2012.
- ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 155 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4100-0.

Seznam zkratk

Č. – číslo

Tzv. – takzvaný

ČR – Česká republika

S. - strana

Kol. – kolektiv

MŠ – mateřská škola

Viz. – viz tam

Obr. – obrázek

S.r.o. – společnost s ručením omezeným

EU – evropská unie

Apod. – a podobně

Tab. – tabulka

Seznam tabulek

Tab. 1 Základní charakteristika výzkumného souboru – experimentální skupina (A).....	91
Tab. 2 Základní charakteristika výzkumného souboru – kontrolní skupina (B)	91
Tab. 3 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – jaro, experimentální skupina (A)	94
Tab. 4 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – jaro, kontrolní skupina (B)	95
Tab. 5 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – léto, experimentální skupina (A).....	98
Tab. 6 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – léto, kontrolní skupina (B).....	99
Tab. 7 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – podzim, experimentální skupina (A).	102
Tab. 8 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – podzim, kontrolní skupina (B).....	103
Tab. 9 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – zima, experimentální skupina (A)....	106
Tab. 10 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – zima, kontrolní skupina (B).....	107
Tab. 11 Počet dosažených bodů v celém didaktickém testu, experimentální skupina (A)....	110
Tab. 12 Počet dosažených bodů v celkovém didaktickém testu, kontrolní skupina (B).....	111

Seznam grafů

Graf 1 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – jaro, experimentální skupina (A).....	94
Graf 2 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – jaro, kontrolní skupina (B).....	95
Graf 3 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – léto, experimentální skupina (A).....	98
Graf 4 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – léto, kontrolní skupina (B).....	99
Graf 5 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – podzim, experimentální skupina (A).	102
Graf 6 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – podzim, kontrolní skupina (A).....	103
Graf 7 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – zima, experimentální skupina (A)....	106
Graf 8 Počet dosažených bodů v didaktickém testu – zima, kontrolní skupina (B).....	107
Graf 9 Počet dosažených bodů v celkovém didaktickém testu, experimentální skupina (A)	110
Graf 10 Počet dosažených bodů v celkovém didaktickém testu, kontrolní skupina (B).....	111

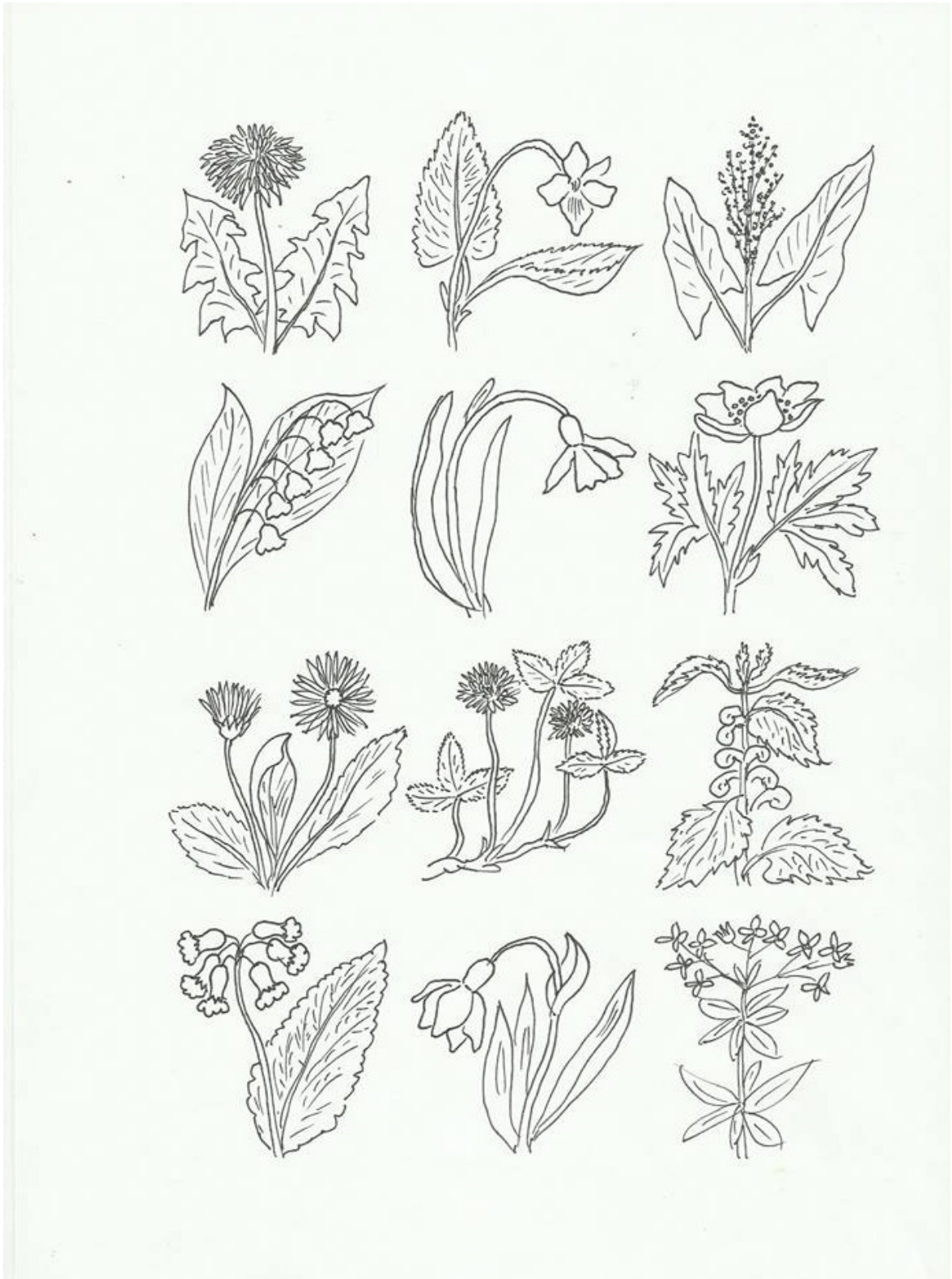
Seznam příloh

- Příloha č. 1 Pracovní list č. 1 - Poznávání květin
- Příloha č. 2 Pracovní list č. 2 - Poznávání květin
- Příloha č. 3 Pracovní list č. 3 - Určování květin podle barvy květu
- Příloha č. 4 Pracovní list č. 4 - Určování květin podle barvy květu
- Příloha č. 5 Pracovní list č. 5 - Přiřazování květů k jejich stvolům s listy
- Příloha č. 6 Pracovní list č. 6 - Kdo nepatří mezi hmyz
- Příloha č. 7 Pracovní list č. 7 - Kdo je hmyz
- Příloha č. 8 Pracovní list č. 8 -Poznávání hmyzu
- Příloha č. 9 Pracovní list č. 9 - Poznávání hmyzu
- Příloha č. 10 Pracovní list č. 10 - Určování hmyzu
- Příloha č. 11 Pracovní list č. 11 - Kdo žije na stromě
- Příloha č. 12 Pracovní list č. 12 - Přiřazování plodů k listům
- Příloha č. 13 Pracovní list č. 13 - Přiřazování listů ke stromům
- Příloha č. 14 Pracovní list č. 14 - Přiřazování šišek ke stromům
- Příloha č. 15 Pracovní list č. 15 - Poznávání jehličnatých a listnatých stromů
- Příloha č. 16 Pracovní list č. 16 - Rozlišování volně žijících a domácích zvířat
- Příloha č. 17 Pracovní list č. 17 - Komu patří která stopa?
- Příloha č. 18 Pracovní list č. 18 - Co patří do krmelce?
- Příloha č. 19 Pracovní list č. 19 - Co patří do lesa?
- Příloha č. 20 Pracovní list č. 20 - Chování v lese

Příloha č. 1

Pracovní list č. 1 Poznávání květin

Na prvním řádku vybarvi smetanku (pampelišku), na druhém řádku vybarvi sasanku, na třetím řádku vybarvi hluchavku, na čtvrtém řádku vybarvi prvosenku.

(vlastní práce autora)

Příloha č. 2

Pracovní list č. 2 Poznávání květin

Na prvním řádku zakroužkuj upolín, na druhém řádku zakroužkuj plicník, na třetím řádku zakroužkuj blatouch, na čtvrtém řádku zakroužkuj podběl.

(vlastní práce autora)

Příloha č. 3

Pracovní list č. 3 Určování květin podle barvy květu

Vybarvi květiny, které mají žlutý květ.

(vlastní práce autora)

Příloha č. 4

Pracovní list č. 4 Určování květin podle barvy květu

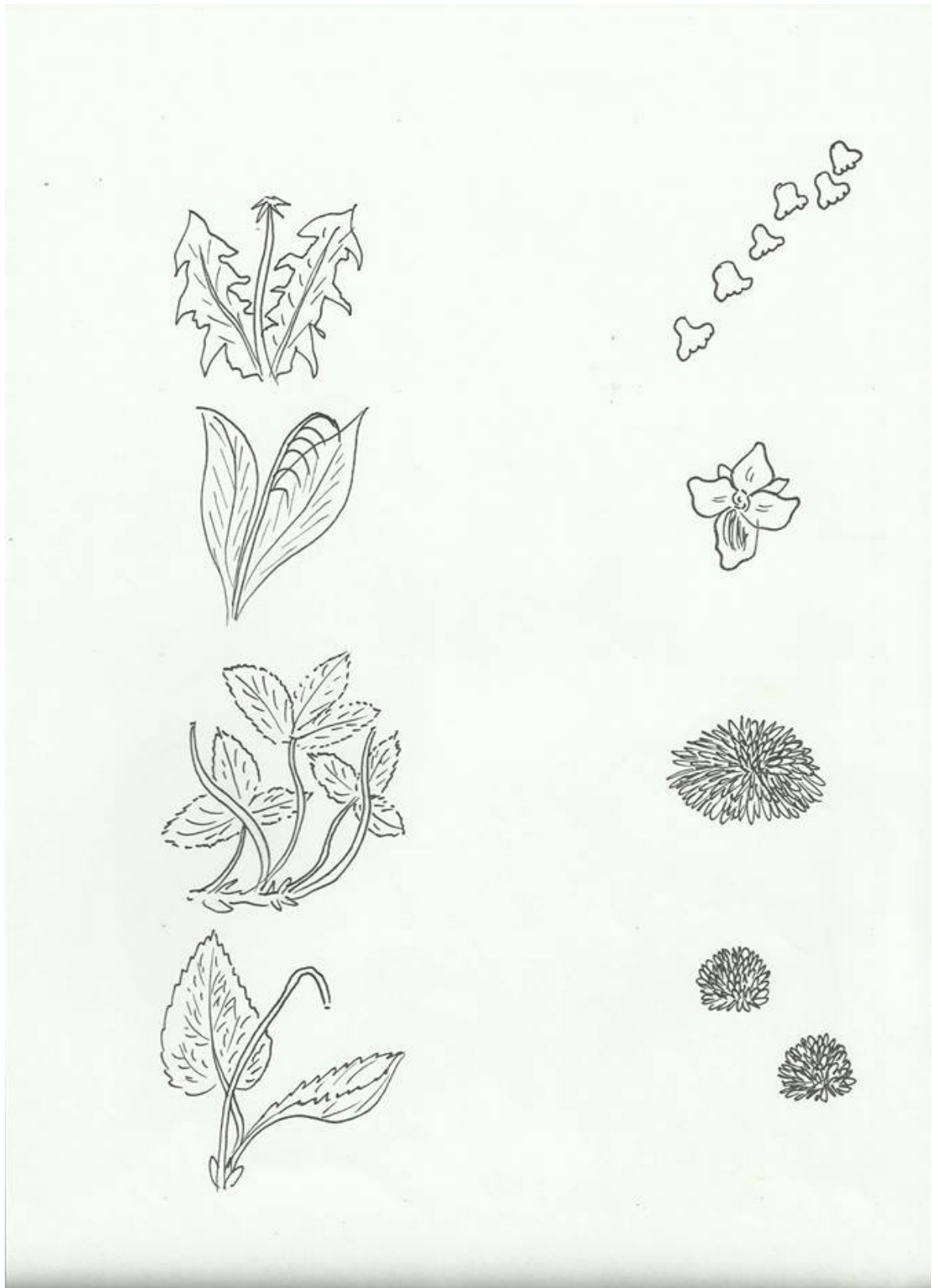
Vybarvi květiny, které mají bílý květ.

(vlastní práce autora)

Příloha č. 5

Pracovní list č. 5 Přiřazování květů k jejich stvolům s listy
Spoj květ s jeho stvolem s listy.

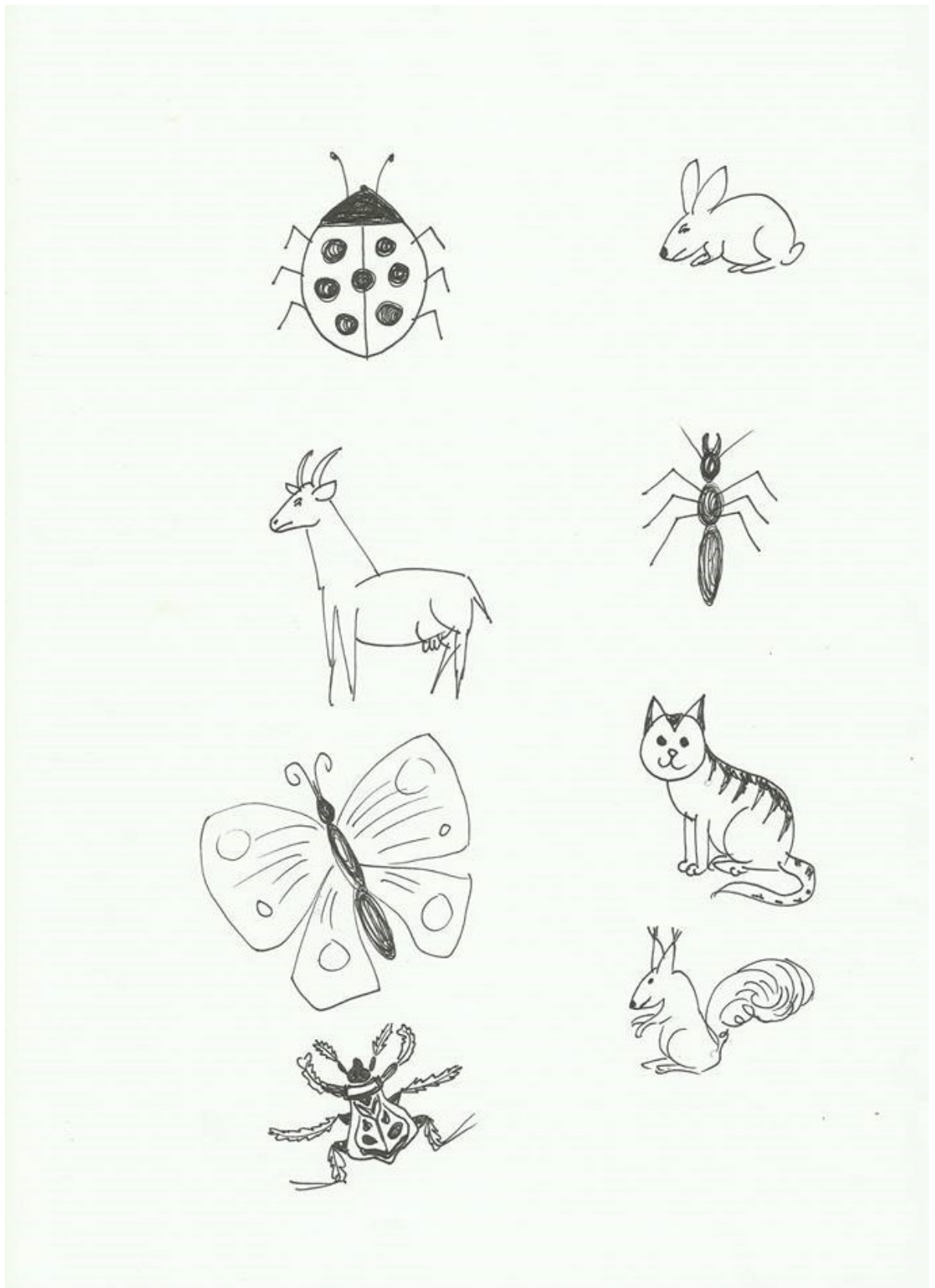

(vlastní práce autora)

Příloha č. 6

Pracovní list č. 6 Kdo nepatří mezi hmyz

Škrtni, kdo nepatří mezi hmyz.

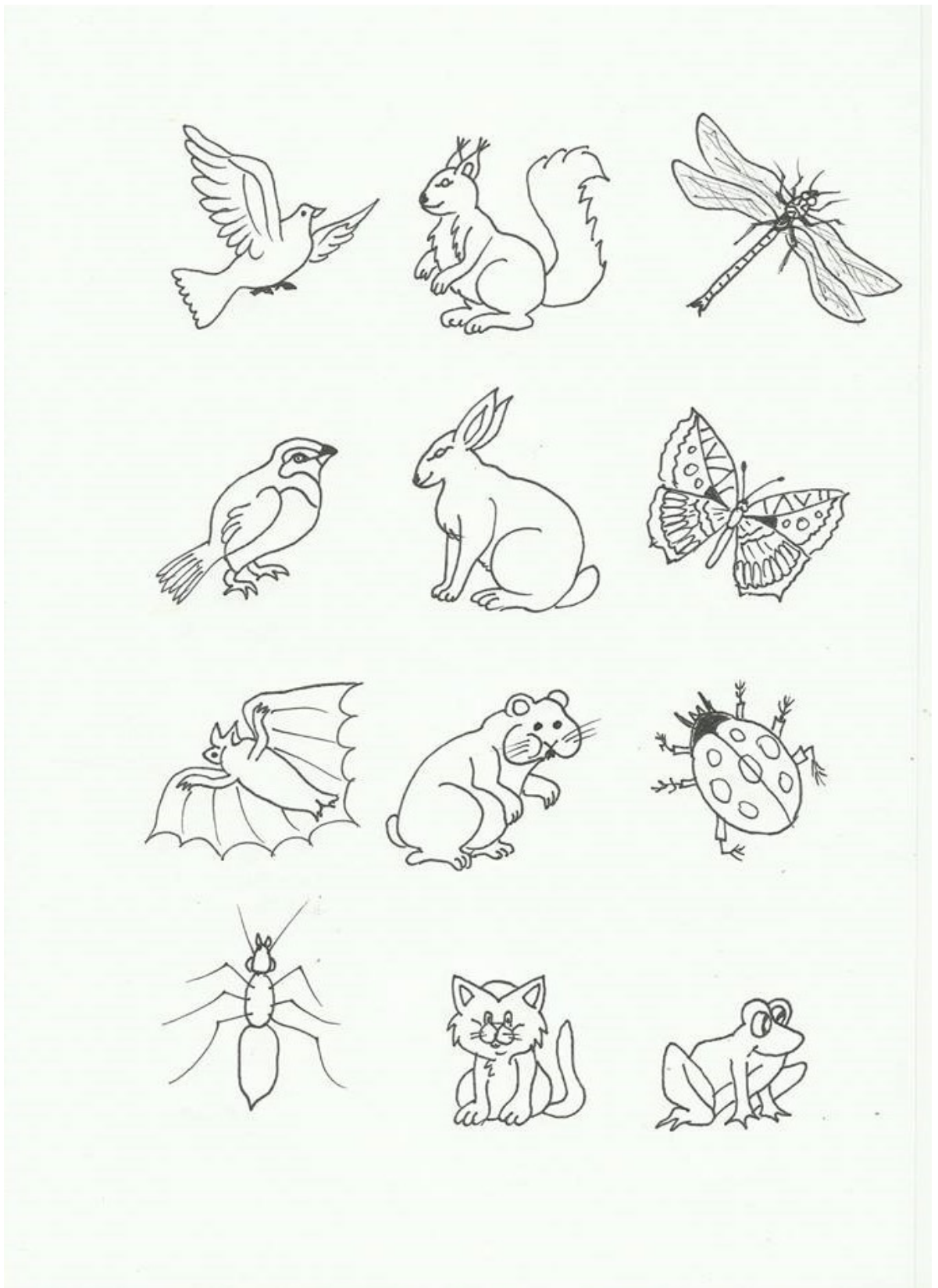

(vlastní práce autora)

Příloha č. 7

Pracovní list č. 7 Kdo je hmyz

Na každém řádku zakroužkuj hmyz.

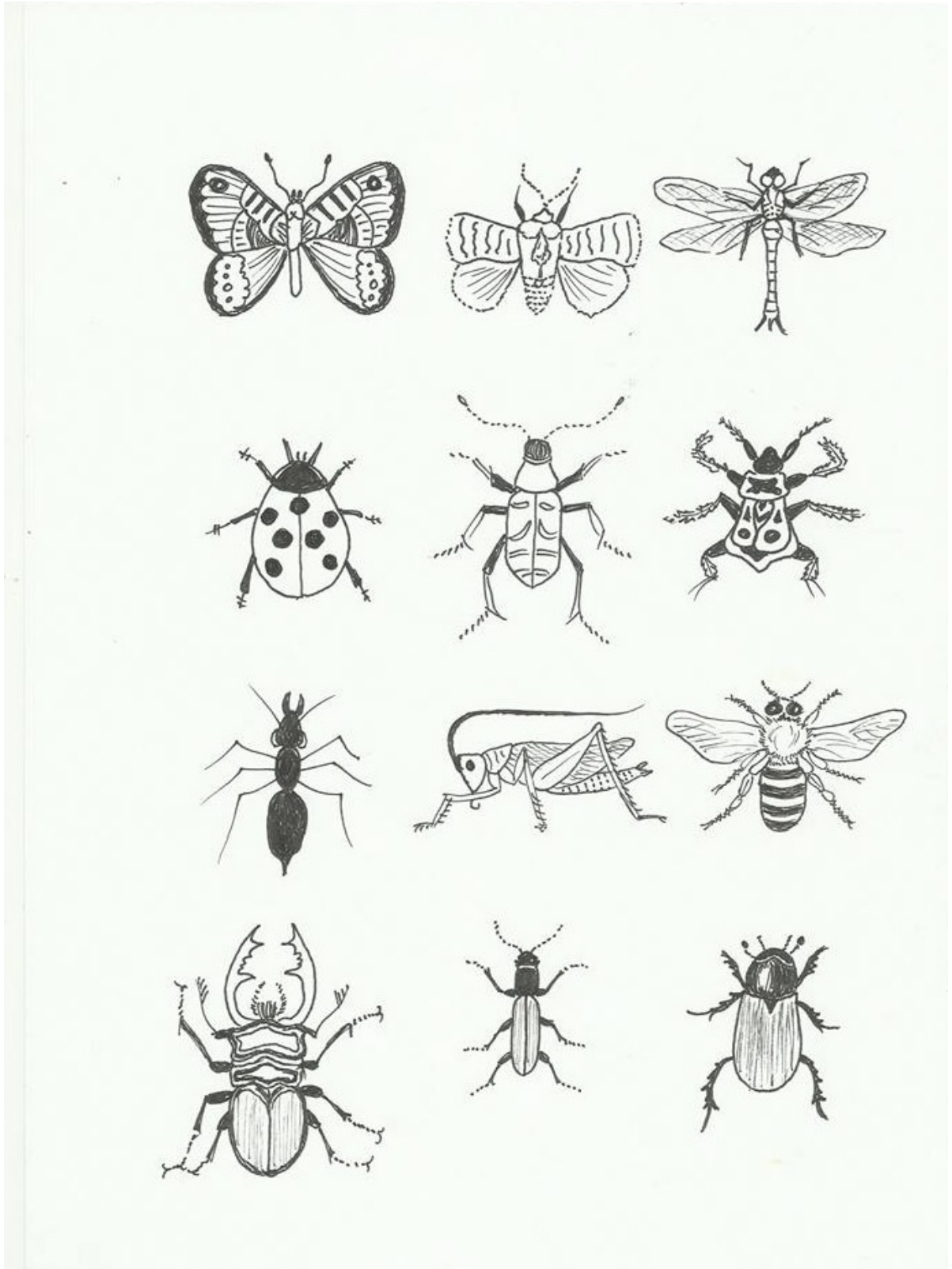

(vlastní práce autora)

Příloha č. 8

Pracovní list č. 8 Poznávání hmyzu

Na prvním řádku vybarvi vážku, na druhém řádku vybarvi slunéčko sedmitečné, na třetím řádku vybarvi kobylku, na čtvrtém řádku vybarvi roháče.

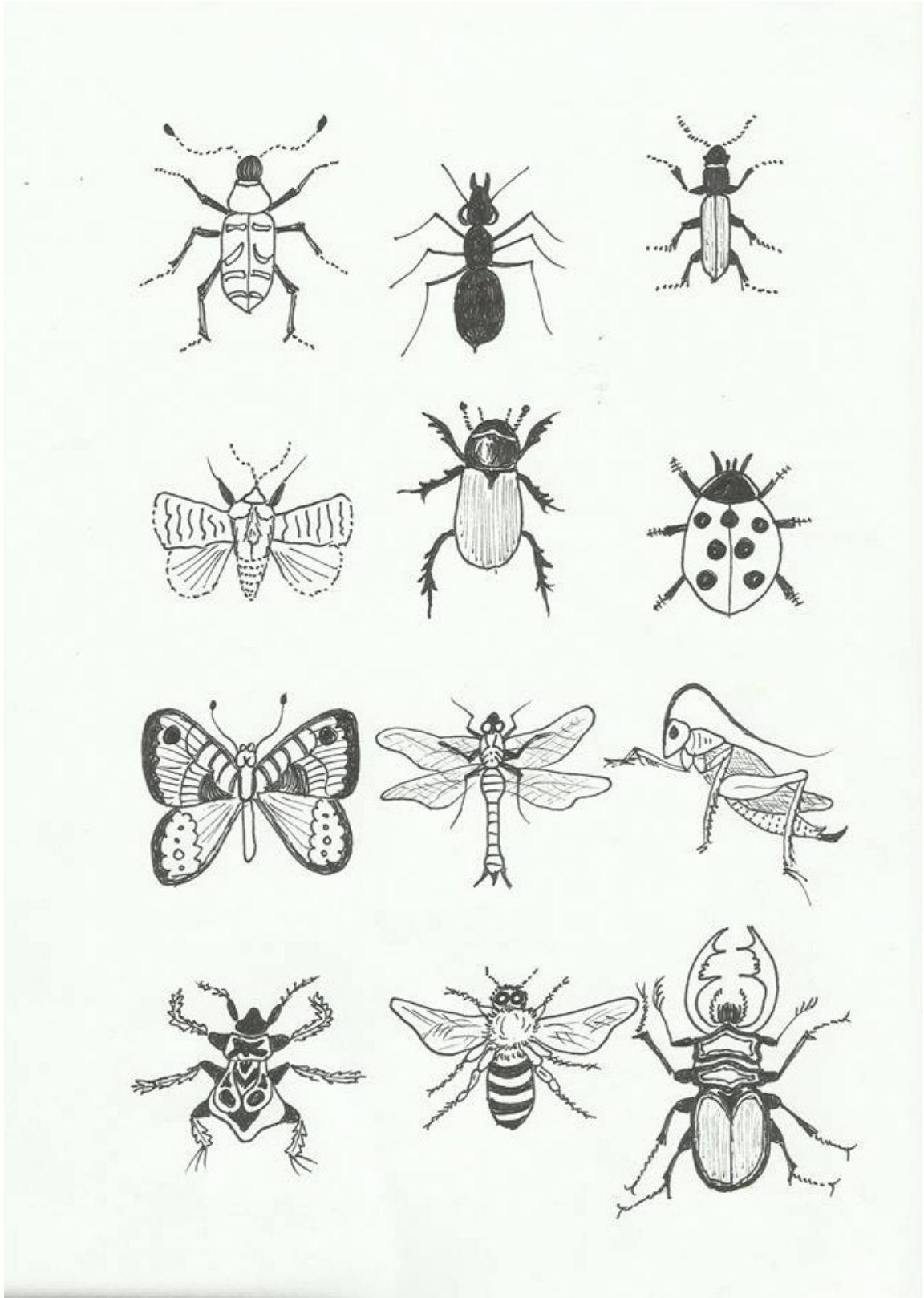

(vlastní práce autora)

Příloha č. 9

Pracovní list č. 9 Poznávání hmyzu

Na prvním řádku zakroužkuj mravence, na druhém řádku zakroužkuj mûru, na tୃetím řádku zakroužkuj motýla, na େtvrtém řádku zakroužkuj vĉelu.

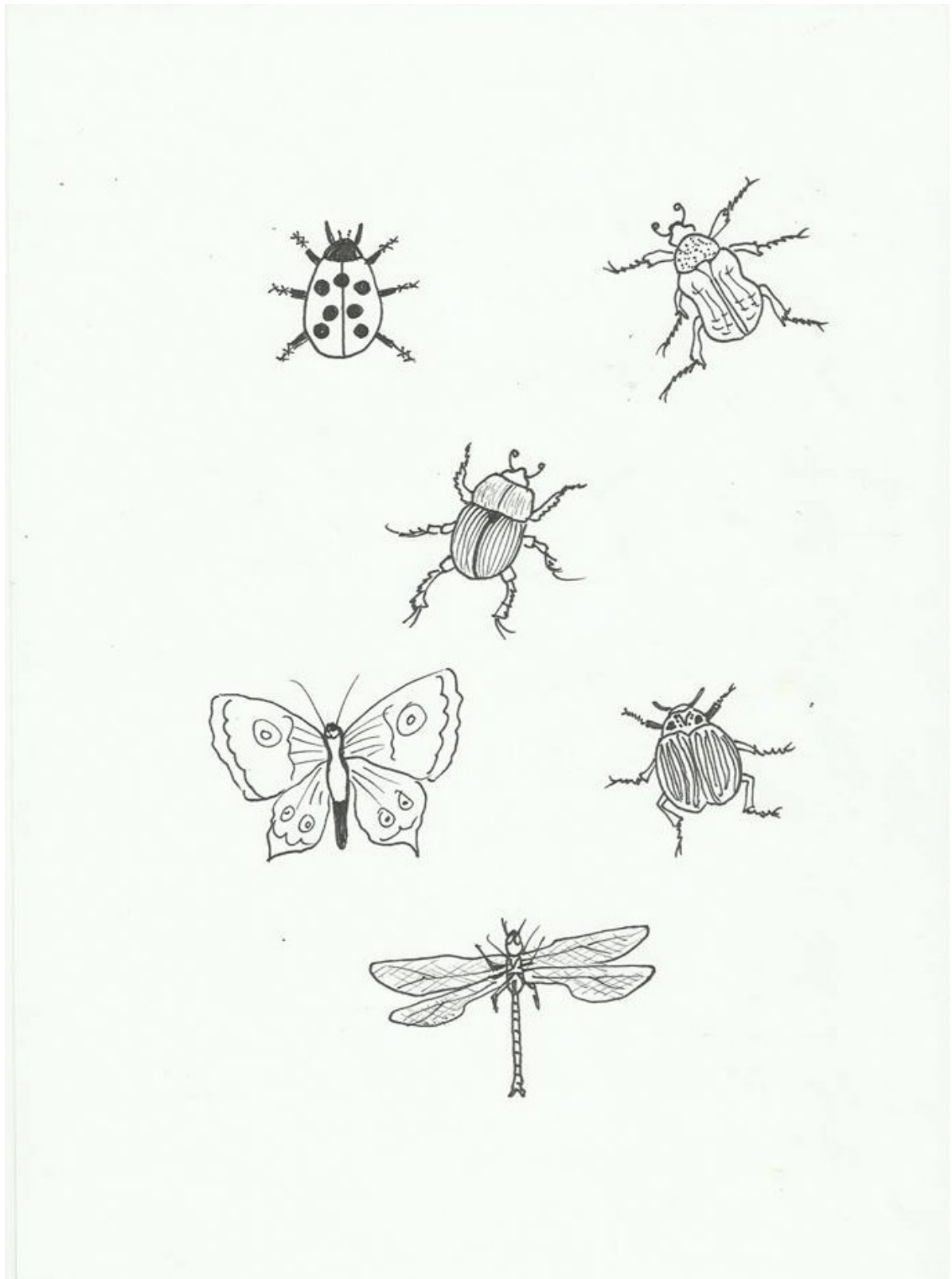

(vlastní práce autora)

Příloha č. 10

Pracovní list č. 10 Určování hmyzu

Zakroužkuj všechny brouky

(vlastní práce autora)

Příloha č. 11

Pracovní list č. 11 Kdo žije na stromě

Spoj čarou zvířátka, která žijí na stromě se stromem.

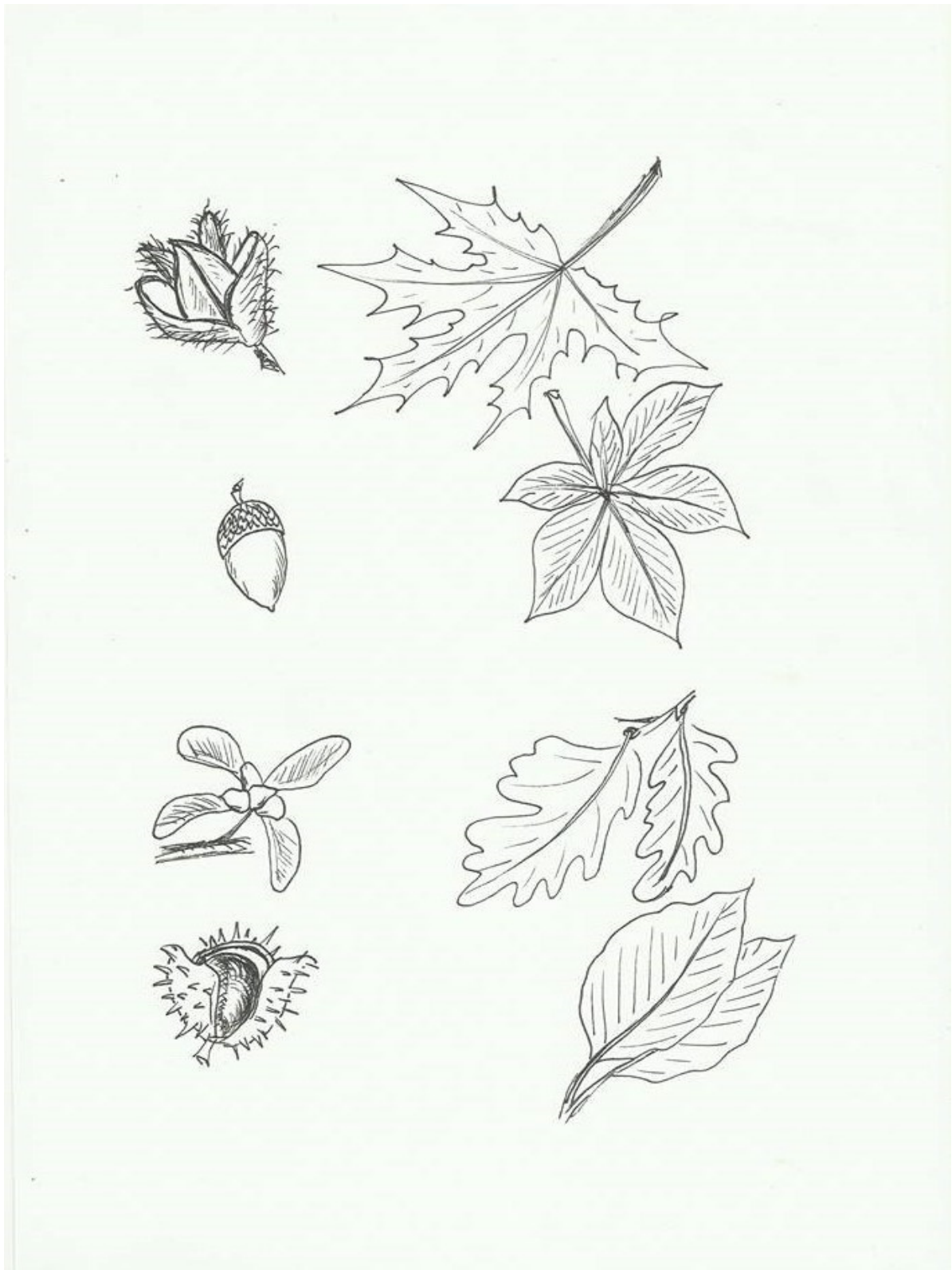

(vlastní práce autora)

Příloha č. 12

Pracovní list č. 12 Přiřazování plodů k listům

Spoj čarou plod k listu, ke kterému patří.

(vlastní práce autora)

Příloha č. 13

Pracovní list č. 13 Přiřazování listů ke stromům

Spoj čarou list se stromem, ke kterému patří.

(vlastní práce autora)

Příloha č. 14

Pracovní list č. 14 Přiřazování šišek ke stromům

Spoj čarou šišku se stromem, ke kterému patří.

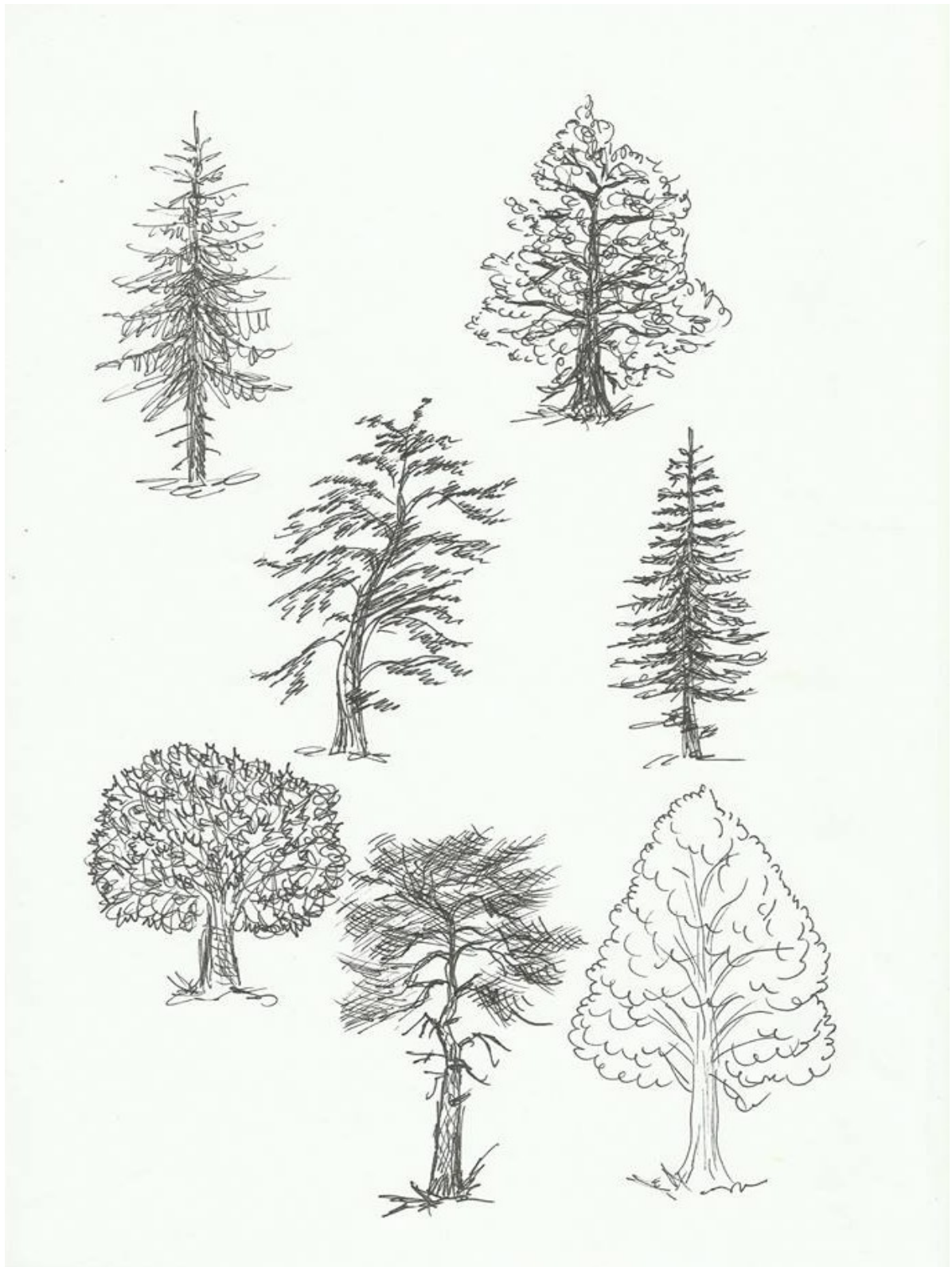

(vlastní práce autora)

Příloha č. 15

Pracovní list č. 15 Poznávání jehličnatých a listnatých stromů

Zakroužkuj všechny listnaté stromy.

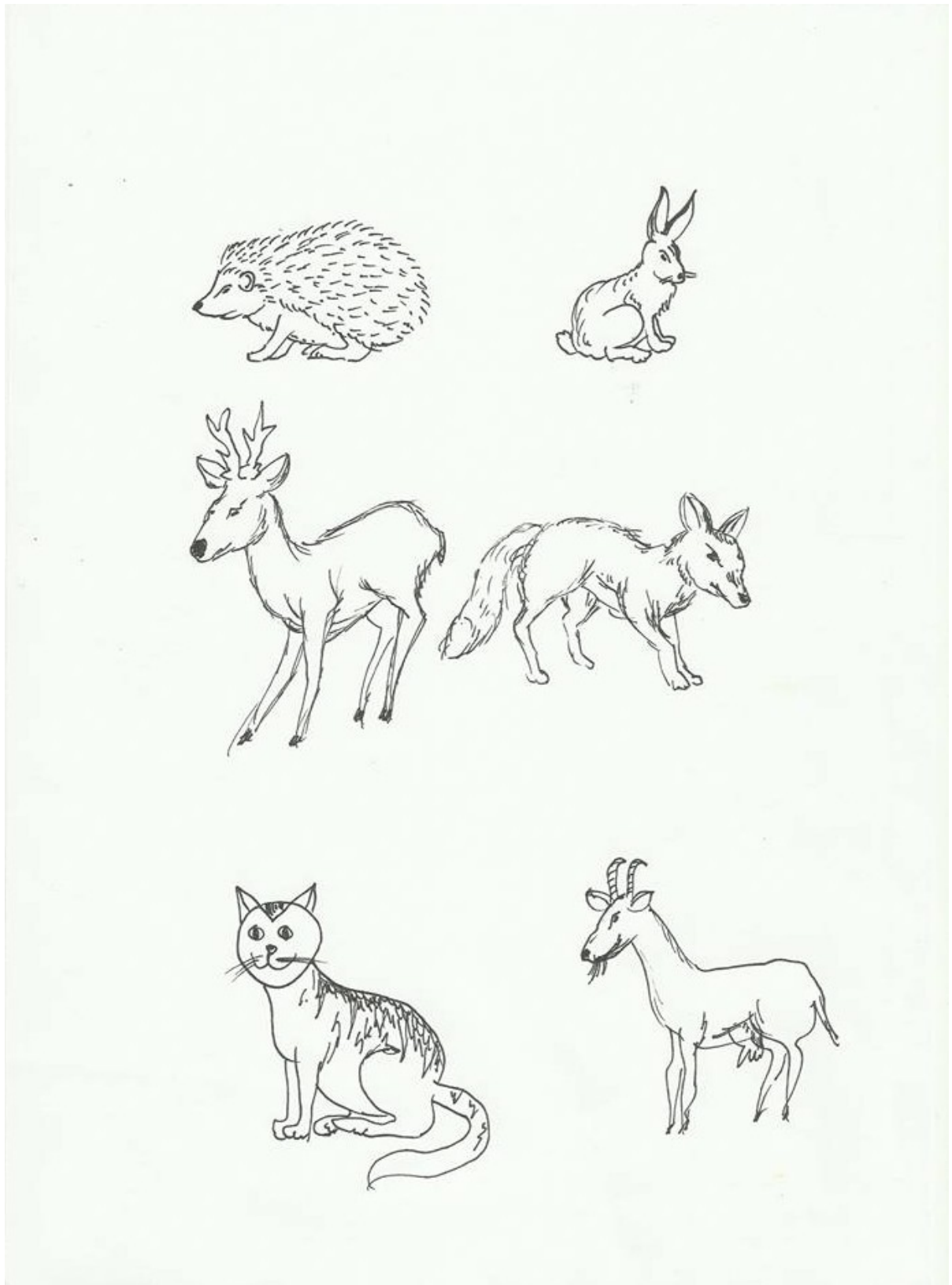

(vlastní práce autora)

Příloha č. 16

Pracovní list č. 16 Rozlišování volně žijících a domácích zvířat

Zakroužkuj všechna volně žijící zvířata.

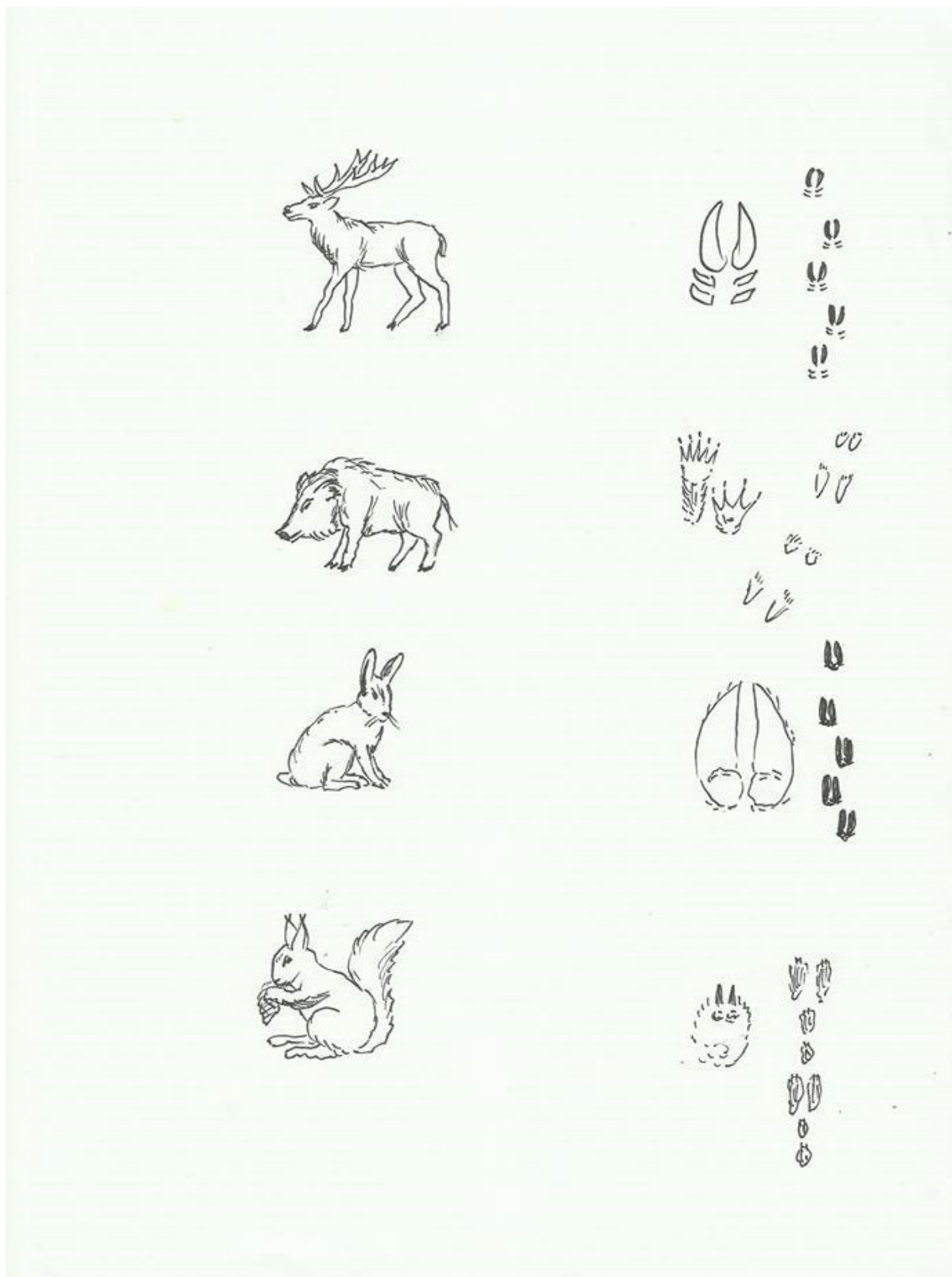

(vlastní práce autora)

Příloha č. 17

Pracovní list č. 17 Komu patří která stopa?

Spoj čarou volně žijící zvíře se svojí stopou.

(vlastní práce autora)

Příloha č. 18

Pracovní list č. 18 Co patří do krmelce?

Zakroužkuj všechno, co patří do krmelce.

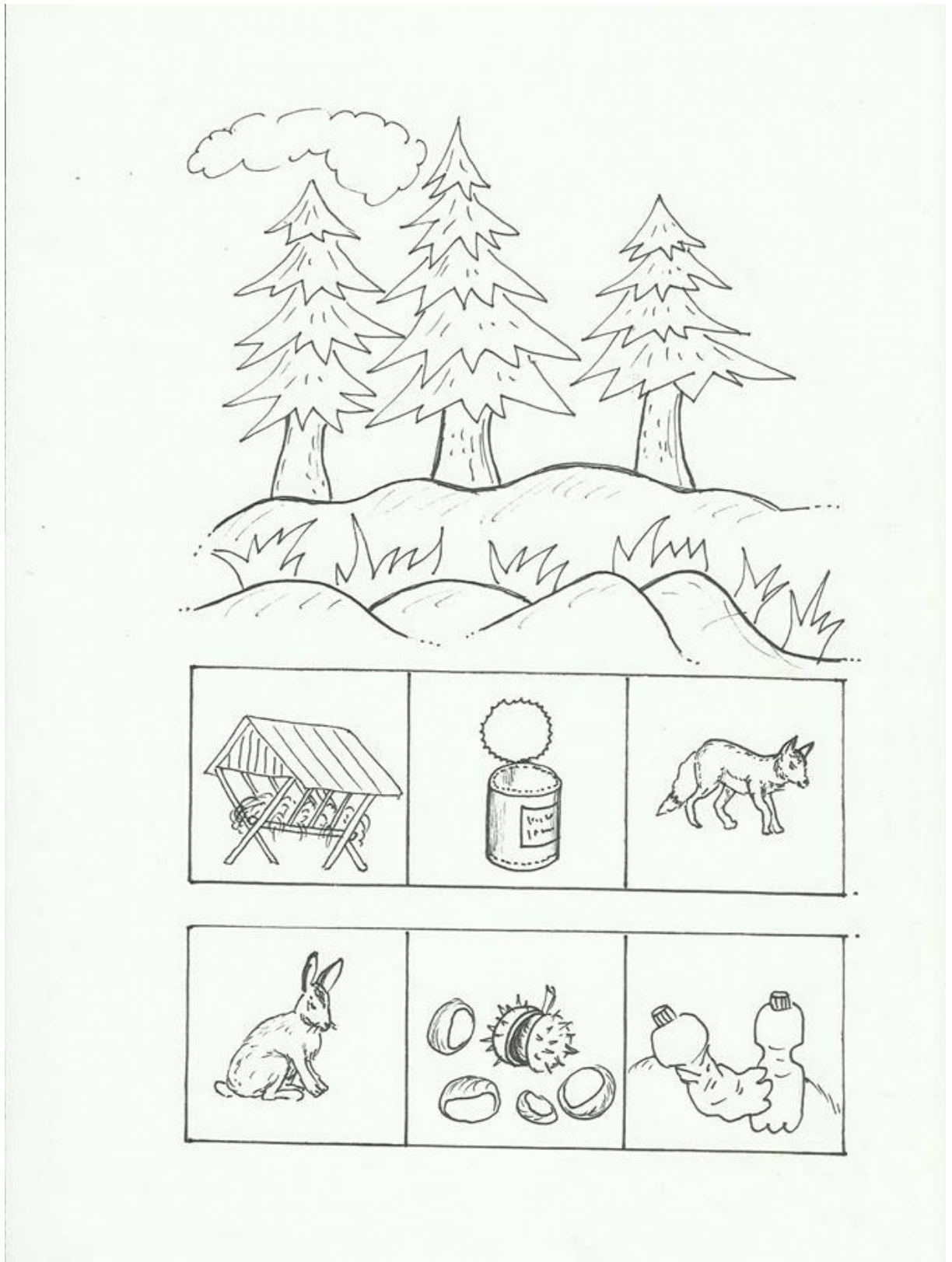

(vlastní práce autora)

Příloha č. 19

Pracovní list č. 19 Co patří do lesa?

Vybarvi pastelkami to, co patří do lesa.

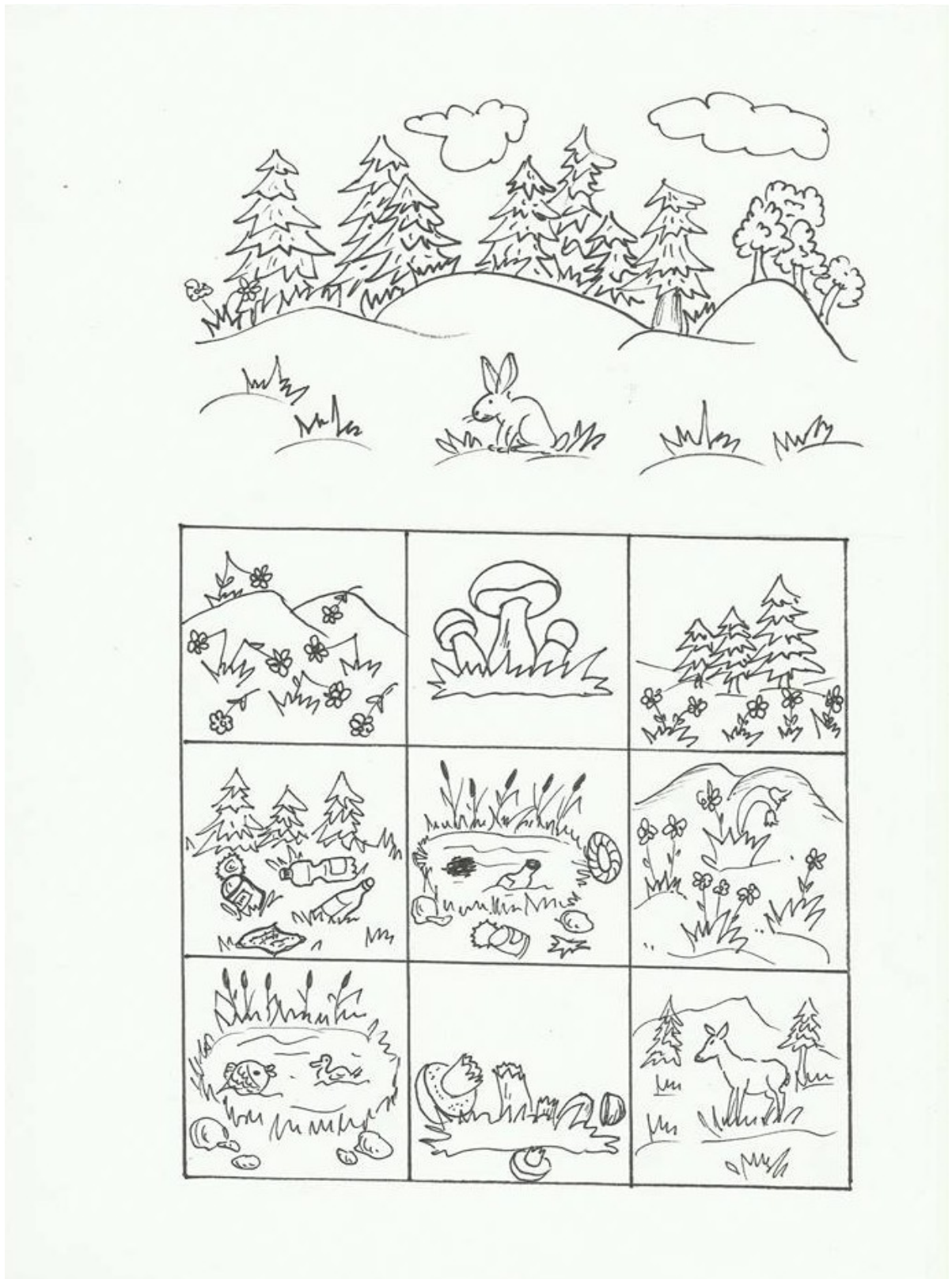

(vlastní práce autora)

Příloha č. 20

Pracovní list č. 20 Chování v lese

Prohlédni si pozorně obrázky a přeškrtni křížkem ty, které ukazují špatné chování v lese.

(vlastní práce autora)

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Marie Krejcarová
Katedra:	Katedra primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	PhDr. Jitka Petrová, Ph. D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Využití vesnice Lipová a jejího okolí pro předškolní vzdělávání se zaměřením na poznávání přírody
Název v angličtině:	The utilization of the village Lipová and its surroundings for pre-school education with a focus on the exploring nature
Anotace práce:	Diplomová práce objasňuje význam poznávání přírody a společnosti v předškolním vzdělávání. Uvádí možnosti pro jeho realizaci v podmínkách výchovně – vzdělávacího procesu v mateřské škole za využití vhodných organizačních forem, výukových metod a materiálně didaktických prostředků. Teoretická část se věnuje začlenění poznávání přírody a společnosti v předškolním vzdělávání. Součástí teoretické části práce je obeznámení s vesnicí Lipová a jejím okolím se zaměřením na její přírodní podmínky. V praktické části je uveden návrh čtyř fenologických vycházek, jež jsou metodicky vypracovány pro využití pedagogickou veřejností. V empirické části je zjišťováno, zda vycházky do přírody přispívají k rozvoji kognitivních schopností u dětí předškolního věku. Empirická část je tedy zaměřena na výsledky výzkumného šetření.
Klíčová slova:	Poznávání přírody a společnosti, předškolní vzdělávání, kognitivní schopnosti, organizační formy a metody výuky, materiálně didaktické prostředky, fenologická vycházka.
Anotace v angličtině:	This thesis explains the importance of learning about nature and society in pre-school education. It presents the options for its implementation in the terms of educational process in kindergarten for the use of appropriate organizational forms, teaching methods and material didactic aids. The theoretical part is devoted on incorporation the cognition of the nature and society in pre-school education. The part of the theoretical part of this thesis is the familiarization with the village Lipová and its surroundings with a focus on its natural conditions. The practical part includes a proposal of four phenological walks that are methodically developed for using of the pedagogical public. In the empirical part, there is surveyed whether the walk to the nature contribute to the development of the cognitive skills in pre- school children. The empirical part is based on the results of the research.
Klíčová slova v angličtině:	The cognition of the nature and society, the pre- school education, the cognitive skills, the organizational forms and teaching methods, the material didactic aids, the phenological walk.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Pracovní list č. 1 - Poznávání květin Příloha č. 2 Pracovní list č. 2 - Poznávání květin Příloha č. 3 Pracovní list č. 3 - Určování květin podle barvy květu

	<p>Příloha č. 4 Pracovní list č. 4 - Určování květin podle barvy květu</p> <p>Příloha č. 5 Pracovní list č. 5 - Přiřazování květů k jejich stvolům s listy</p> <p>Příloha č. 6 Pracovní list č. 6 - Kdo nepatří mezi hmyz</p> <p>Příloha č. 7 Pracovní list č. 7 - Kdo je hmyz</p> <p>Příloha č. 8 Pracovní list č. 8 -Poznávání hmyzu</p> <p>Příloha č. 9 Pracovní list č. 9 - Poznávání hmyzu</p> <p>Příloha č. 10 Pracovní list č. 10 - Určování hmyzu</p> <p>Příloha č. 11 Pracovní list č. 11 - Kdo žije na stromě</p> <p>Příloha č. 12 Pracovní list č. 12 - Přiřazování plodů k listům</p> <p>Příloha č. 13 Pracovní list č. 13 - Přiřazování listů ke stromům</p> <p>Příloha č. 14 Pracovní list č. 14 - Přiřazování šišek ke stromům</p> <p>Příloha č. 15 Pracovní list č. 15 - Poznávání jehličnatých a listnatých stromů</p> <p>Příloha č. 16 Pracovní list č. 16 - Rozlišování volně žijících a domácích zvířat</p> <p>Příloha č. 17 Pracovní list č. 17 - Komu patří která stopa?</p> <p>Příloha č. 18 Pracovní list č. 18 - Co patří do krmelce?</p> <p>Příloha č. 19 Pracovní list č. 19 - Co patří do lesa?</p> <p>Příloha č. 20 Pracovní list č. 20 - Chování v lese</p>
Rozsah práce:	124 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

